

четиво

АЛЪН СИЛИТОУ

Самотният бегач на дълго разстояние

за юноши

АЛЪН СИЛИТОУ САМОТНИЯТ БЕГАЧ НА ДЪЛГО РАЗСТОЯНИЕ РАЗКАЗИ

Превод: Виолета Тицин

chitanka.info

САМОТНИЯТ БЕГАЧ НА ДЪЛГО РАЗСТОЯНИЕ

I

Още щом попаднах в Борстал^[1], наредиха да стана бегач на дълго разстояние през пресечена местност. Сигурно са ме считали просто роден за това, защото бях дълъг и кльоцав не за годините си и все още съм си такъв. Но във всеки случай истина беше, че няхах нищо против — нашият род си пада по бягането, особено бягането от полицията. Винаги съм бил добър бегач — бърз и с широка крачка, но бедата беше там, че колкото и бързо да тичах — а без да се хваля, дигнах голяма скорост, — ченгетата все пак успяха да ме спипат след онзи удар в хлебарницата.

Странно ви е нали, че в Борстал има бегачи на дълго разстояние. Мислите си: „Така им е докривяло в оная помийна яма, че пуснат ли ги веднъж по полята и горите, първото нещо ще е да хукнат колкото им държи по-надалеч“. Грешите и аз ще ви кажа защо. Първо на първо, онези копелета, които ни командват, не са толкова тъпи, колкото изглеждат обикновено, и второ на второ, аз самият не съм толкова тъп, че да избягам при някоя тренировка, защото най-мръсният номер е да те спипат след бягство, а мен такива работи никак не ми допадат. Най-важното в тоя живот е да надхитриш другия и да се възползваш от това, без никой да усети. Признавам — те гледат да ме надхитрят и аз гледам да ги надхитря. И ако „те“ и „ние“ мислехме еднакво, бихме си живели в мир и любов. Но те не са съгласни с нас и ние не сме съгласни с тях — такова е положението и така ще си остане завинаги. Истината е тази, че всеки от нас гледа да надхитри другия и затова много-много не се обичаме. Но те си знаят най-важното — че няма да им избягам. Заселили са се като паяци в паянтовата си крепост, стърчат като гарги, накацали по покрива, и вечно тършуват с поглед — из всяка пътечка, по всяка ливада — като немски генерали, щръкнали от танкова кула. Даже и когато бягам зад гората и не ме виждат, те си знаят, че след час край оная ограда ще заподскача четинестата ми глава и аз ще се явя пред оня тип, който пази на портата. Защото стана ли в пет часа през влажното, мразовито утро, треперейки до мозъка на

костите си върху каменния под, докато останалите ще спят поне още час до звънеца, сляза ли крадешком, мина ли по всички коридори и стигна голямата входна врата, стиснал в юмрука си разрешителното за тренировка, аз започвам да се чувствам като първия и последния човек на този свят — и двете едновременно, — дано разбирате какво искам да кажа. Чувствам се като първия човек, защото, кажи-речи, парцал нямам на гърба си — пращат ме по заледените полета само по фланелка и гащета, а дори и първото копеле, пуснато на земята посред зима, е успяло да си направи костюмче от листа или палте от одран птеродактил. А пък аз вкочанявам, нямам с какво да се стопля, нямам даже залък хляб с парче овча лой, а до закуската има няколко часа, през които трябва да тренирам.

Тренират ме здравата за големите състезания, когато се довлича тълпа херцози и ледита — тези свински, сополиви морди, които не знаят колко прави две и две и щяха да ходят като смахнати, ако си нямаха роби да търчат край тях. Пристигат и речи ни държат. Накратко — само спортът щял да ни изведе на правия път, щяло да ни се изпари желанието да пипаме ключалките на техните магазини или сейфове, да отваряме с фуркетче газомерите им^[2]. Като премалеем от тичане и скачане, за награда ни дават парче синя панделка и една чаша — сякаш сме състезателни коне, само че нас не ни гледят като тях, там е работата.

Седя си аз на входа, само по гащета и фланелка, без коричка хляб в стомаха и гледам цветята, които мразът е изписал по земята. Какво си мислите — че това ми стига, за да ревна? Нищо подобно. Нима ще ревна само за това, защото съм се почувствал като първия момък на земята? Та това е сто пъти по-добре, отколкото да те затворят в оная спалня с още триста други. Виж, не е чак толкоз приятно да се почувстваш като последния човек на земята. А това става, щом си представя, че спящите триста момчета са мъртви. Спят те така дълбоко, че аз решавам; тези тиквеници са хвърлили сигурно топа през нощта и аз съм сам-саменичък. Погледна ли навън към храстите и замръзналите вирове, започвам да усещам как все повече и повече се застудява, докато всичко, което мога да обхвана с поглед, се покрие с лед — хиляди мили лед — червените ми ръце, цялата земя досам небето, всяко късче суша и море. Боря се с това чувство, опитвам се да

бъда първият човек. Става ми по-леко и напомпам ли се достатъчно, аз се понасям през вратата навън и започвам тренировката.

Намирам се в Есекс. Сигурно този Борстал е добър — така поне ми каза началникът, когато ме преведоха тук от Нотингам. „Желаем да ти вярваме, докато се намираш в това учреждение“ — говореше той, гледайки вестника със своите неработили, бели като лилия ръце, докато аз четях от горе на долу големите букви: „Дейли телеграф“ — „Играеш ли честно с нас, и ние ще играем честно с тебе!“ (Ей богу, кара те да мислиш, че предстои скучен тенисен мач!) — „Изискваме упорита, добросъвестна подготовка, искаме добри спортисти — продължаваше той. — И ако изпълниш тези две условия, бъди убеден, че и ние ще ти помогнем и ще те върнем на обществото като честен човек!“ Щях да се пръсна от смях, особено когато веднага след това сержантът излая на трима ни „Мирно!“ и ние се понесохме като смяна на гвардейски караул. Докато началникът си повтаряше „ние искаме да направиш туй и ние искаме да направиш онуй“, аз се мъчех да видя къде са другите „ние“, колко от тези типове са в стаята. Как не, знам ги, че са хиляди, но доколкото виждах, присъстваше само той. А иначе те *наистина* са хиляди — плъзнали по цялата разложена от сифилис страна, из магазини, канцеларии, гари, коли, къщи, кръчми — „праведниците“ като тебе и тях, настръхнали да дебнат „грешниците“ като мене и нас и готови да дръннат на ченгетата при първата ни грешна стъпка. Така ще бъде до края на света, честна дума, но и аз не се отказвам от грешните стъпки, няма да се откажа, докато не хвърля топа. Ако „праведниците“ се надяват, че могат да ме възпрат, само си губят времето. Те могат да ме изведат и на разстрел, да ме гръмнат със сто пушки. И това е единственият начин да възпрат мене и милионите други. Откакто съм тук, аз премислих много неща. Те могат да ни шпионират по цял ден, за да гледат вадим ли си хляба, работим ли добре, тренираме ли се, но не могат да проникнат с рентген в душите ни и да открият какво мислим. Задавах си какви ли не въпроси, премислих целия си досегашен живот. Обичам да си мисля. Приятно ми става. Това убива времето и прави Борстал много по-малко страшен, отколкото го представяха момчетата от нашата улица. А най-хубавото е да тренираш на дълго разстояние, защото тогава си мислиш, колкото си щещ, и разбираш нещата по-добре, отколкото в леглото нощем. И освен че се научих да размишлявам, аз ще стана един от най-

добрите бегачи в Борстал. Мога да пробягам петте си мили по-добре от всеки, когото познавам.

Щом си внуша, че съм първият човек, пуснат на земята, и рано сутрин, когато и птиците не дръзват да запеят, изскача светкавично през вратата право върху заскрежената трева, аз започвам да си мисля и това е нещо, което ми допада. Тичам опиянен по моя път, свръщам по пътеки и пътечки, без да съзнавам, че го правя, прескачам ручей, без да ги забелязвам, крещя „добро утро“ на ранобудния дояч, без да го виждам. Колко е хубаво да бягаш на дълго разстояние, да си на открито сам със себе си, жива душа да няма, да не те ядосват, да не ти нареждат какво да свършиш, как да разбиеш забутания магазин на съседната улица и да нахлуеш в него.

Зная, че никога не съм бил толкова свободен, както през тези няколко часа, когато тренирам по пътеката между входните врати и онзи голобрад, тумбест дъб, където пътят свършва и аз завивам. Всичко наоколо е мъртво — но това не е страшно, защото е мъртво, преди да е живяло, не е умряло, след като е било живо. Така го разбирам аз. Знаете ли, в началото често съм вдървен от студ. Изобщо не усещам ръце, крака, тяло — приличам на дух, който не би почувствал земята под нозете си, ако не я съзираше от време на време в мъглата. Ако го описват в писмо до майките си, някои биха казали, че страдат до болка от студа — такива работи аз не пиша, защото зная, че след половин час ще ми стане топло, а когато стигна шосето и край автобусната спирка свия по пътеката между нивята, аз се нагорещявам като тумбеста печка и ставам весел като куче с тенеке на опашката.

Хубав е животът — решавам аз, ако не отстъпваш пред ченгетата и началниците на Борстал и всичките ония „праведници“ с тъпи физиономии. Тап-тап-тап. Туп-туп-туп. Шляп-шляп-шляп — тичат краката ми по твърдата земя. „С-с-с-с“ — съскат голите клонки на храстите, когато ги докосна с ръце и крака. Сега съм седемнадесетгодишен и когато ме пуснат от Борстал — ако не избягам и не объркам нещата дотогава, — те ще се опитат да ме тикнат в казармата: А има ли разлика между казармата и това място тук?! Но не могат да ме минат, копелетата му недни. Виждам съм казармите край нашата къща и ако отпред нямаше разни войници с пушки, между техните високи зидове и това място тук разлика нямаше да има. Каква е ползата, че войниците се измъквали от дъжд на вятър, за да си

пийнат по една малцова бира? Не излизам ли и аз три пъти седмично, за да тренирам, което е сто пъти по за предпочитане, отколкото да се натряскаш? Когато ми съобщиха, че ще тренирам сам, без надзирател на велосипед, аз просто не повярвах. Твърдят, че заведението е прогресивно и модерно, но аз не се хващам на тези приказки. Чувал съм, че и този Борстал е като всеки друг — разликата е само там, че мога да тичам самостоятелно. Каквото и да казват, Борстал си остава Борстал. Както и да е, в началото захленчих, че е премного да тичам пет мили хем рано, хем на гладно. Но те започнаха да ме увещават, че не е толкова страшно — а пък аз си го знаех през цялото време, — нарекоха ме дори юначага и ме потупаха по гърба, когато се съгласих и заявих, че ще опитам да им спечеля „Борсталската купа със синя лента на кроса за дълго разстояние“ (общоанглийски). И сега, когато началникът обикаля, той ми говори така, както би говорил на собствения си кон (ако притежаваше такъв), който му печели състезанията.

— Наред ли са работите, Смит? — пита той.

— Тъй вярно, сър! — отговарям аз.

Той подръпва сивите си мустаци:

— Как върви тренировката?

— Реших да обикалям пистата и следобед, за да си поддържам формата, сър — казвам му аз.

На опуленото, шкембесто копеле му става приятно от това:

— Добра проява! Знам си, че ще ни спечелиш купата! — казва то.

А пък аз ругая под носа си: „На куков ден!“ Не, няма да им спечеля купата, макар че това изкуфяло копеле възлага всичките си надежди на мене. „Но какво значение имат тези глупашки надежди?“ — питам се аз. Туп-туп-туп, шляп-шляп-шляп — прескачам ручея и навлизам в гората, където е почти тъмно и заледените вейки жулят краката ми. Пет пари не давам за тези надежди! А за началника всичко това значи толкова, колкото за мене да прегледам спортния вестник и да заложа на някоя състезателна кранта, която нито съм виждал, нито съм чувал, нито искам да знам нещо за нея. Ето колко знача за него. И аз нарочно ще загубя това състезание, защото не съм състезателен кон и ще оставя началникът да разбере цялата работа малко преди финиша — ако само не избягам преди състезанията. Бога ми, ще го направя! Аз

съм жив човек, имам си мои мисли и мои тайни, и душа прокълнатата, за които той не подозира и няма никога да заподозре, защото е тъп. Сигурно ще ми се изсмеете, загдето твърдя, че началникът е тъпо копеле — аз, който едва драскам, за него — който може да чете, да пише и да смята като професор. Но казвам самата истина. Той е тъпакът, а не аз, защото мога да прониквам в неговите подобни по-дълбоко, отколкото той в моите събратя. Ясно е значи — и двамата гледаме да се надхитрим, но в края на краищата ще го надхитря аз и ще спечеля, дори и да пукна в дранголника на осемдесет и две години. Ще изживея много по-интересно и трескаво живота си от него. Предполагам, че е прочел хиляди книги, доколкото съм чувал — дори бил написал няколко, но съм сто на сто сигурен, толкова, колкото, че съм тук: моите йероглифи струват един милион пъти повече от неговите драскулки. Не ме е грижа какво мислят другите, такава е истината и не може да се опровергае. Когато разговаряме и аз го гледам право във фелдфебелската морда, тогава разбирам, че аз съм жив, а той — мъртъв. Мъртъв е като пън. Ако пробяга десет ярда, и ще рухне. А пък ако схване малко от това, което става в душата и сърцето ми, пак ще рухне, но от удивление. Но засега мъртвите типове като него командват момчетата като мене и аз съм почти напълно сигурен, че така ще бъде винаги. И все пак, бога ми, предпочитам да остана това, което съм — вечно гонен, вечно разбиващ будките за пакетче цигари или кутийка конфитюр, — вместо да командвам другите и да съм жив труп. А може би, щом добиеш власт над хората, ти непременно умираш? Господи боже, трябваше да пробягам няколкостотин мили, за да стигна до тази мъдрост! Не, бих могъл да я изрека по-рано, така, както и не бих могъл да измъкна от задния си джоб банкнота от милион лири. Но знаете ли, когато премисля, аз се убеждавам, че е точно така, така е било винаги и така ще си остане. И всеки път, когато началникът отвори вратата и каже: „Добро утро, момчета!“, аз се убеждавам още по-дълбоко в това.

Докато тичам и гледам как парата на дъха ми се вие във въздуха, сякаш цялото ми тяло е набодено с десетки димящи пури, аз си припомням отново кратката реч, която ни държа началникът при пристигането ми в Борстал. За честността. „Бъдете честни!“ Една заран толкова много се смях, че закъснях с десет минути от разписанието, за да ми мине болката в слабините. Началникът така се

стресна от закъснението, че ме изпрати на лекар, за да ме видят на рентген и да чуят сърцето. „Бъди честен!“ Все едно да ми баеш: „Бъди труп като мене и тогава не ще става нужда да напускаш разкошната кочина, в която живееш, за да отиваш в Борстал или в затвора. Бъди честен, лепни се за някоя тиха професийка с шест лири седмично!“ И през цялата дълга тренировка аз все още не съм разбрал какво искаше да каже началникът с това — започва да ми става ясно, но не ми е по вкуса. Защото след всичко, което премислих тук, разбирам, че това е само прибавка към останалото, което не се отнася до мене — такъв, какъвто съм си. Хората като началника не могат никога да схванат и това — че аз наистина съм честен, винаги съм бил и винаги ще си бъда. Звучи смешно, но е истина, само че аз разбирам честността по моему, а той — посвоему. Считам, че моята честност е единствената истинска честност на света, той пък мисли така за своята. Ето защо в тази проклета крепост с високи зидове и бодлива тел, дявол я знае къде, заперат момчета като мен. Но ако имах власт, аз никога нямаше да се трепя и да строя подобно заведение, за да натикам вътре всичките ченгета, началници, мадами, драскачи, офицери, членове на парламента — не, щях да ги изправя пред някоя стена и да ги очистя, както и те са правили преди години с наши момчета, сигурно, без да разбират какво значи да си честен. Всевишният ми е свидетел, че и сега не го разбират и никога няма да го разберат.

Изкарах почти осемнадесет месеца в Борстал, без да помисля за бягство. Да ви разказвам подробно как беше там, няма да мога, защото не съм силен по описанията — какво е зданието или колко столчета и решетъчни прозорци има тази стая. Няма да мога и да ви се оплача много-много, защото — нека ви кажа истината — в Борстал съвсем не съм страдал. Точно така отговаряше и едно приятелче, когато го питаха тежка ли е службата във войската: „Съвсем не. Хранеха ме, давах ми дрехи, някой друг шилинг — получавах сто пъти повече от преди, когато се претрепвах от работа. Обикновено не ме караха да работя, най-много да ме изпатят два пъти седмично в бюрото за раздаване помощ на безработните.“ Значи горе-долу и аз казвам същото. В това отношение Борстал не ме е обиждал и понеже не мога да се оплача, няма и защо да ви описвам как ни хранеха, къде спяхме или как се отнасяха към нас. Но Борстал ме оскърбява по друг начин. Не, не че той ме кара да се сърдя — аз съм си сърдит от рождение. В Борстал

разбрах с какво се опитват да ни заплашват. Те си имат разни начини — и каторга, и в края на краищата — въже. Излиза примерно така — пипвам за гушата някого и му смъквам самото, но мигом отхвърквам, защото той светкавично измъква нож, за да ме прободете като шопар, ако приближа. Като този нож е и самият Борстал, и затворът, и бесилката. Но видял веднъж ножа, ти започваш да се учиш на невъоръжена самоотбрана. Няма накъде — трябва да се научиш, защото в ръцете си никога няма да имаш нож като техния, макар че самоотбраната без нож е празна работа. Но все пак е защита — втурваш се към човека, бил той с нож или без нож, и гледаш да го спипаш едновременно за китката на едната и лакътя на другата ръка и да извиваш назад, докато пусне ножа.

Разбирате сега, че изпращайки ме в Борстал, те ме заплашиха с нож и тогава аз узнах нещо, което не знаех преди: че между мене и тях се води война. Разбира се, бях чувал достатъчно за това, защото аз самият съм бил в поправителен дом, а пък и момчетата са ми разказвали сума работи за техните братя, прибрани в Борстал, но сега всичко ми се струва детска игра — гоненица, закачки с котенца, тупаница с боксьорски ръкавици, езда на пони.

Понеже ми показаха ножа, аз вече даже и да не открадна нищо до края на живота си, ще разпознавам своите врагове и ще зная какво значи война. Да хвърлят, колкото си щат, атомни бомби; съвсем не ме засяга — за мене това не е война и войнишки шинел няма да навличам. Друга война водя аз, нищо че я мислят за детска игра. Тяхната война е всъщност самоубийство, а тези, които тръгват да воюват и биват убити, трябва да се затварят за опит за самоубийство. Защото момчетата, които бързат да се явят доброволци или се оставят да ги мобилизират, усещат нещата точно така. Зная го, защото и аз често съм си мислел колко добре ще е да се убия сам. Струваше ми се, че ще е най-лесно, ако се моля за една кръвопролитна война — ще се явя доброволец и ще ме убият. Мина ми обаче, когато разбрах, че вече се намирам в положение на война, че съм бил роден по време на война и съм расъл под бойните тръби на „древни воини“ — едни повели атаката в Дортмуур, други останали полуживи край Линкълн, трети подмамани от Борсталската ничия земя — това отеква по-гръмливо от швабските бомби. Войните на правителството не са мои войни, аз нямам нищо общо с тях — засяга ме само моята собствена война. Спомням си,

когато бях на четиринадесет години, излязох веднаж на разходка извън града с трима мои братовчеди. И тримата бяха мои връстници, и тримата се пръснаха по разни Борстали, а после по разни полкове, от които избягаха набързо, а сетне попаднаха в разни дранголници и доколкото зная, все още си са там. Но да си дойдем на думата — тогава бяхме още хлапетии и ни се прииска да се измъкнем в гората, ей така, за разнообразие, да се чупим от шосетата, които през лятото вонят на сгорещен катран. Прескачахме огради и вървахме косо през полята — по пътя свихме няколко зелени ябълки; продължихме, докато на миля пред нас се мярна гората. По улица „Миньорска“ чухме, че зад една ограда разговаря с колежански гласове някаква тайфа. Покатерихме се по оградата и надникнахме през къпините — гледаме: лапат си пикника, а той истинско угощение — кошници, бутилки, салфетки. Бяха седмина момци и девизи, изпратени от маметата и татковците на следобедна разходка. Пропълзяхме през оградата по корем като крокодили и ги заобиколихме, сетне се нахвърлихме върху им, разпиляхме огъня, разпръснахме ги и задигнахме цялото ядене, след това хукнахме през черешовите градини, та право в гората, а по петите ни някакъв чичко, който минавал, когато сме обискирвали пикника им. Успяхме да се измъкнем и си устройохме царски банкет, защото бяхме премалели от глад и бързахме да заръфаме тънките сандвичи с шунка и марули и сметановите сладки.

А пък аз всеки миг от живота си се чувствам така, както сигурно са се чувствали онези глупаци, преди да ги разпердушиним. Но на тях никога не им е минавало през ума, че станалото може да им се случи, както и началникът на този Борстал, който дрънка за честност и за разни празни работи, никога нищичко не разбира. Аз разбрах веднъж завинаги обаче, че тежкият ботуш заплашва да смаже всеки приятен пикник, който — хлапашки, не винаги праведно — бих си устройл. Признавам, че понякога съм бил готов да разкажа всичко това на началника и да го предупредя, но когато го опознах, си промених решението. Или сам да си го установи, или да го опита като мене на собствената си гърбина. Не съм коравосърдечен (помагал съм навремето на неколцина приятелчета с пара, цигарки, лъгал съм заради тях, укривал съм ги у нас, когато са бягали), но по дяволите, ако рискувам да вляза в карцера заради началника — съветите ми той не

заслужава. А своята доброта зная за кого да пазя. Началникът няма да има никаква полза от моите съвети — ще се обърка повече, отколкото, ако не знае нищо, макар че — както ми се струва — точно това е и моето желание. Но сега-засега аз оставям нещата на техния ход — и това научих през последните години (добре е, че за тези неща си мисля спокойно — иначе нямаше да смогна да ги записвам с огризания молив, който стискам в лапата си, и щях да зарежа всичко това още преди три седмици).

Когато прехвърля половината от моя маршрут (зная къде е, защото оттам започвам да печеля време, спускайки се по стръмния, покрит с храсти бряг, по наклонената пътека), аз виждам, че след хапещия мраз на зазоряването по голите вейки на бука и явора започва да тече на гъсти капки слънчевата светлина. Наоколо все още няма жива душа, не се чува друг звук освен цвиленето на някое пъстро жребче от конюшната на невидим котедж^[3] — и тогава ми идват най-разумните и най-безумните мисли. Началникът сигурно би получил удар, ако ме видеше как летя надолу край брега — мога и врат, и крак да счупя, но няма да го допусна, защото това е единственият риск, който поемам, и единственото дълбоко вълнение, което изпитвам — така, политнал точно като ония птеродактили от „Изгубения свят“, който слушах веднъж по радиото, политнал като скопен петел — изподраскан, готов да се пребие. Това е най-чудният миг, защото, докато летя надолу, главата ми е празна — без мисъл, без слово, без образ. Аз съм опразнен, съвсем без съдържание, както преди да се родя, но няма да се пребия, зная го, защото нещо непонятно, дълбоко в мене, не иска да умра или да се нараня зле. Глупаво е да се размисляш така, защото се объркваш, но въпреки това — мина ли мястото, където се преполовява пътят, аз все пак затъвам в мислене. Тренировката на дълго разстояние рано заран ме кара да мисля, че всяко бягане е като живота — вярно, някакъв мъничък живот, но и той със своето страдание, щастие и всякакви случайности както истинския живот. Спомням си как след много тренировки аз реших, че не е много трудно да откриеш как ще завърши животът ти, щом е започнал добре. Но както обикновено и тук сбърках — най-напред ме спипаха ченгетата, после ме подведе моята собствена луда глава — никога не мога да повярвам, че ще успея безнаказано да мина между капките — все някога, рано или късно, ми слагат крак, дори и тогава, когато, без да

разбера, съм прехвърлил много от препятствията. Като хвърля поглед назад, ми се струва, че тогава старите дървета са закривали лица с клони и тайно са си подмигвали, а пък аз съм бръмчал надолу по пътя и нищичко не съм виждал.

---

[1] Борстал — поправителен дом за малолетни престъпници. Б.пр. ↑

[2] Газомер — апарат, който отчита количеството газ, изразходвано за осветление и отопление. Б.пр. ↑

[3] Котедж — малка извънградска къща. Б.пр. ↑

II

Не се упреквам: „Ако не беше онзи твой удар, нямаше да влезеш в Борстал“. Не, само набивам в тая моя глава на бегач, че не беше честно щастieto да ми изневери точно когато успях да подведа ченгетата, че нямам нищо общо с цялата работа.

Беше есен, а нощта достатъчно мъглива, за да се пошляем по улиците с приятелчето Майк, вместо да седим залостени пред телевизора или в разкошните плюшени кресла на киното. Но цели шест седмици аз не бях пипнал работа и не ме свърташе на едно място. Ще попитате защо съм мързелувал толкова време, когато обикновено душата ми излиза от бачкане с фрезата. Вижте какво, татко умря от рак в гърлото, а майка ни събра чисти петстотин от застраховката и помощта от завода, където беше работил. „За тежката ви загуба“ — казаха оттам или нещо в тоя дух.

Убеден съм, а и майка ни сигурно е мислила така, че никоя жива душа не би се трогнала от пачка шумолящи синьо-черни петащи^[1], докато не хвъркнат от ръката ѝ в касата на някой магазин, през чийто тезгях продавачът дава в замяна какви ли не чудесии. Щом пипна парата, майка ни заведе мене и петимата ми братя и сестри в града и ни накичи като кукли. Сетне купи широкоекранен телевизор и нов килим, защото старият беше залян от кръвта на умиращия татко и не можа да се изчисти, и натоварена с всякаква кльопачка и ново кожено палто, нае такси до къщи. А знаете ли — сигурно няма да ми повярвате, — на следния ден чантата ѝ беше натъпкана с още почти триста лири. Та как да работим при такова положение? Клетият стар татко не можа да се порадва, а само той беше страдал и умрял заради тази голяма пара.

Вечери наред седяхме пред телевизора. В едната ръка сандвич с шунка, в другата — блокче шоколад, а между ботушите — бутилка лимонада, докато майка ни се търкаляше горе в новопоръчаното легло с някой красавец. Не бях виждал по-щастлива фамилия от нашата през тези два месеца, докато имахме необходимите пари. Когато те се

стопиха, аз много не се сепнах, обикалях цял ден по улиците „в търсене на работа“ — казвах така на майка ни, а всъщност се надявах да пипна отнякъде други петстотин лирички, за да текне отново сладкият живот, на който свикнахме, да текне и да не свършва никога. Удивително е колко лесно свикваш с друг вид живот! Най-напред рекламите по телевизора ни показаха, че не сме дори и сънували колко много неща могат да се купят на този свят. Когато сме надничали из разните витрини, ние не сме успявали да зърнем всичко, защото и без това не сме имали с какво да го купим. Телевизорът правеше всичките тези неща двадесет пъти по-хубави, отколкото сме си ги представяли. Дори и рекламите в киното ни изглеждаха скучни и сиви, защото сега си гледахме частно, у дома. Преди зяпахме по витрините, но стоките не мърдаха, а сега можехме да ги оценим истински — те подскачаха по екрана, лъщяха, а една бонбонена хубавица се втурваше подире им, за да ги сграбчи с лакираните си нокти или да остави червилото си по тях — съвсем не приличаше на безнадеждно тъпите реклами по стълбове и вестници. Тук проблясваха недоопаковани полуотворени пакети и консерви, караха те да мислиш, че още преди да си ги купил, трябва да ги доотвориш; все едно да зърнеш през някоя витрина празен Магазин с незаключен сейф, шефът мръднал нанякъде за чашка чаец, без да помисли, че трябва да си пази парата. И филмчетата, които въртяха, бяха добри, не можехме очи да откъснем от ченгетата, хукнали подир нашите хора, които мъкнеха едnodневки, натъпкани с пари. И все изглеждаше, че — аха-аха — ще успеят да избягат, за да си похарчат имането преди края. Все се надявах, че така ще стане, все ме сърбеше ръката да прасна екрана (мислех си, че е платнен, както в киното), а сетне да измъкна с един двоен нелсън ченгето, за да не търчи повече след момчето с едnodневката. Случваше се то да очисти и по няколко банкови чиновничета, но дори и тогава се надявах, че няма да го пипнат. По-точно: исках го от все сърце, защото другото би значело електрически стол, а не го пожелавам никому, независимо от това кой е — чел съм в една книжка, че електрическият стол съвсем не усмъртва веднага, а ти стърчиш на него, докато пламнеш като факла и гориш, докато умреш. Щом ченгетата хукнеха след тарикатите и ние им скроявахме чудесен номер с телевизора — ха някое ченге си отвори плювалника, за да съобщи, че е хванал някое момче, и аз изключвах звука и наблюдавах как си криви устата — като златните рибки или, не,

по-скоро като скумриите или цаците, които обясняват с пантомима постъпките си. Толкоз беше смешно, че цялата фамилия едва не припаднаше от смях върху новичкия килим, който още не беше тръгнал към спалнята. Но най-хубаво беше да го направиш на някой тори^[2], който ти разправя колко хрисимо ще е правителството му, ако си дадеш гласа за тях — увисналите му ченета се тресат, разтварят се и произнасят нещо, той пригладва с ръце мустака си, попибва петелката на сакото, за да провери дали цветето му не е паднало, а пък ако прекъснеш изобщо звука, изключиш дори шепота му, тогава разбираш, че той сам не си вярва на приказките.

Когато началникът на Борстал ми чете първото напътствие, аз така ясно си спомних номера с телевизора, че едва не се пръснах от потискан смях.

Да, отракахме се в телевизията и правехме такива фокуси с вълшебното сандъче, че майка ни започна да ни вика „тели-бойс“.^[3]

Моето приятелче Майк го пуснаха под гаранция, защото било първият му удар — виж ми окото, — първият, за който знаеха! И защото никога нямало да го направи, ако не съм го навивал аз. Казаха, че съм бил заплаха за честните младежи като Майк, този Майк, с ръце напъхани дълбоко в джобовете, за да е ясно, че пукната пара няма, с клюмнала глава, сякаш търси петащи по земята, за да си напълни джобовете, със съдрана плетена блуза и коса, захлупила очите му. С неговия фасон „Умирам от глад!“ можеш спокойно да изпросиш от всяка жена по някой шилинг.

И още — че съм бил „мозъкът“ на аферата, главният навивач на другите. Кълна се в господата бога, нищо подобно няма, защото щом можах да скрия парата на онова място, ясно е значи, че нямам мозък дори колкото един комар. А мене, щур какъвто съм си, изпратиха в Борстал, защото — нека говорим често — бил съм вече в поправителен дом, но мисля, че ако седна да разказвам, ще излезе същата скучна история... Все пак се радвах, че Майк се откачи — дано винаги му върви така, не като на мене, смахнатото копеле.

И така, през оная мъглива нощ ние се откъснахме от телевизора и хлопнахме пътната врата зад гърба си. Понесохме се по нашия булевард като шлепове с развалени сирени, които едва се мъкнат по реката — защото в тая убийствена, ледена мъгла не можехме да разберем дори накъде са фасадите на сградите. Замръзнах до мозъка на

костите си — в бъркотията при пазаруването майка ни не се сети да ми купи едно балтонче, а когато реших да ѝ напомня, кинтите бяха профукани.

За да се стоплим, засвирихме „Геди-бой на пикник тръгва“, а пък аз си обещах, че на всяка цена ще си купя палто. Майк ми каза, че и той мислел същото, но щял да добави и чифт новички златни очила вместо онези в телените рамки, които носеше от сто години — бяха му ги дали от училищната болница.

В началото Майк не схвана, че има мъгла, а всеки път, когато го дръпвах от някой електрически стълб или някоя кола, той сваляше и избърсваше очилата си. Когато видя обаче, че лампите на Алфретънското шосе се пулят като очите на октопод, той пъкна очилата в джоба си и не ги постави, докато не осъществихме онзи удар. От двамата ни заедно и две петачета не можеше да събереш, а макар че не бяхме гладни, когато минавахме край лавките, където пържат риба и чипс, ужасно ни се приискваше да имаме малко пари, защото вдъхвахме фините миризми на сол, оцет и пържещо се олио и устата ни се наливаха. Няма защо да крия от вас — прекосихме града, очите щяха да ни изскочат от гледане — дано открием някое загубено портфейлче или часовник, а по прозорците и вратите на къщи и магазини — нещо достойно и лесно за свиване.

Не разговаряхме, но аз си знаех, че и двамата мислим едно и също. Не разбрах друго — и както съм сигурен, че аз съм аз, така съм сигурен, че никога няма да го разбере — кой пръв от нас, копелета недни, втрени зъркелите си в двора на хлебарницата. Няма що, лесно е да се каже, че съм бил аз — но истината е, че и досега не зная Майк ли беше или не — спомням си, че видях отворения прозорец, едва след като той ме ръгна в ребрата и посочи нататък.

— Виждаш ли? — проговори Майк.

— Да — уверих го аз. — Да се намъкваме.

— А зида? — прошепна той, като го оглеждаше.

— Подстави рамо! — изхриптях аз. Майк гледаше вече нагоре.

— Ще стигнеш ли? — за първи път проявяваше признаци на живот.

— Остави на мене! — бях вече готов. — От твоите жиливи плещи мога всичко да стигна.

Сравнен с мене, Майк беше същинско кутре, но под оплесканата вълнена блуза, изплетена от шахматни квадрати, се криеха стоманени мускули. Ако го гледаш как върви по улицата, с очилца и ръце в джобовете, няма да повярваш, че може муха да смачка. Но аз никога не съм пожелавал да се бия срещу него, защото той е от ония, които мълчат по цели седмици — закове се пред телевизора, четете каубойско романче или просто спи и изведнъж — „прас!“ — едва не убие някого, и то за нищо и никакво — или го изпреварили в надпрепускането за последния съботен брой на „Футбол пост“, прередили го на автобусната спирка или го блъснали, когато посред бял ден фантазирал нещо за куклата, която живее до тях. Видях как се нахвърли веднъж на едно момче само защото го погледнало някак си по-особено, а после излезе, че то било късогледо, но никой не знаеше това, понеже току-що се бяха преместили на нашата улица. Друг път такива неща изобщо не го трогваха. Предполагам, че се сприятелих с Майк само защото и аз самият не обелвам дума месеци наред.

Майк вдигна ръцете си, сякаш го заплашиха с пистолет, и застана пред стената като за разстрел. Покатерих се по него като по стълба или стреме, а той стои, извърнал изпънатите си длани така, че заставам отгоре им като кола на подвижен крик и нито дишането му се чува, нито с мускулче трепва. Във всеки случай и аз не си губех времето — при изкачването бях захапал сакото си, сега го метнах на зида, набучен с късчета стъкло (на това място върховете им бяха позатъпени от времето и случайно попаднали камъни) — сетне, без да усетя как, се озовах отгоре, възседнал стената. Прехвърлих се веднага и когато тупнах на земята, усетих, че краката ми се забиват чак до гръцмуля. Излезе една шумотевица, сякаш се приземих с парашут. Едно приятелче ми е казвало, че скачането с парашут е като скачане от стена, висока дванадесет фута — също като оная. Събрах си чарковете и отворих портата, за да влезе Майк — той продължаваше да се хили и да проявява признаци на живот, защото най-трудната част от работата беше вече извършена. „Дойдох, разбих и влязох!“^[4] — както се пее в онова дълбокомислено шлагерче от Борстал.

Както обикновено, аз за нищо не мислех, защото бях зает — така е винаги, когато отмъквам тръби, свивам чанти, разбивам брави, задигам резета — напрегам кльощавите си ръце и предългите си крака, за да предвижа работата, и просто нищо не усещам — дали

белодробие то ми пуфти, дали зяпам или стискам ченета, умирам ли от глад, чеша ли се като крастав или бълвам най-мръсните благословии сред мъгливата нощ. А щом като в главата ми е пълен мрак, как мога да си изкривя душата и да твърдя, че мисля? Когато преценявам как най-лесно да отворя някой прозорец или да разбия някоя порта, мога ли да мисля или дори да се сецам за нещо друго? Това е то, което не успя да разбере оня очилат тип с тефтера и бялата манта, който дни наред ме разпитваше в Борстал. Тогава не успях да му го обясня както сега, когато го пиша, но дори и да бях успял, той пак нямаше да схване — то и аз сам себе си не мога да разбера в такъв момент, макар че много се старая.

И значи, преди да си дам сметка къде се намирам, аз бях вече в хлебарницата. Седя и наблюдавам каква прави Майк — драсна клечка кибрит, видя къде е касата с парата и я понесе, вкопчил в нея и двете си лапи така, сякаш ей сега ще я сплеска. Квадратната му, подстригана като таралеж глава се усмихнала, и то е усмивчица един път — по поръчка, за петдесет шилинга.

— Бягай! — внезапно проговори той и раздрънка касата. — Да се чупим!

— Може още да има — отвръщам аз и измъквам разните чекмеджета на бюрото.

— Няма! — каза Майк, сякаш познаваше играта от двадесет години. — Всичко е тук! — и потупва любовно металната кутия. — Само тук!

Измъкнах още няколко чекмеджета, пълни със сметки, тефтери и писма:

— Откъде пък знаеш, глупако объркан?

Той се втурна покрай мене като бик към порта:

— Тъй на, знам.

Така или иначе, трябваше да сме заедно и да работим заедно. Зърнах една новичка пишеща машина — бонбон ви казвам, — но си знаех, че много лесно ги откриват, затова ѝ изпратих въздушна целувка и излязох подир него.

— По-кратко! — казвам аз и притварям вратата, — Нямаме бърза работа.

— В никакъв случай! — отговаря ми през рамо той.

— Месеци наред ще си пръскаме имането! — прошепнах аз, когато прекосяхме двора. — Само внимавай да не скръцне външната врата, иначе току-виж, ченгетата дотичали.

— Ти мен за щур ли ме вземаш, бе? — отвърна той и така изскърца с вратата, че цялата улица го чу.

Не зная какво му беше на Майк, но аз започнах тогава да мисля как ли ще минем безопасно по всички улици с касата под пуловера ми. Защото Майк ми я връчи веднага, щом се озовахме на главната улица, което значи, че и той се бе размислил. Излиза, че не можеш да загрееш какво става в другия, докато сам не започнеш да мислиш за същото. Но не може да се каже, че измислих нещо умно — такъв страх ме налегна само като си представих, че някое ченге ще запита накъде съм се понесъл с тая буца в шкембето, така се вледених, та и с нагорещен поялник не би могъл да ме размразиш.

— Какво е това? — щеше да запита той и аз щях да кажа:

— Оток.

— Какво имате предвид с този оток, мили момко? — би продължил той по системата на ченгетата.

Аз щях да се разкашлям и затърча така, сякаш болката изгризва червата ми, и да подбеля очи като умиращ на път за болницата. А Майк щеше да ме подкрепя под ръка, сякаш е най-безценният ми приятел.

— Рак — щях да пусна бомбичката на господин Ченгев и да пораздвижи ръждясалия му мозък.

— На твоите години!?

Щях да изрева отново, за да схване, че само мръсно копеле като него може да ме задържа в това състояние. Знаех си, че нищо няма да излезе, но все пак бих добавил:

— Наследствен рак. Татко умря миналия месец от него, а пък аз, доколкото разбирам от медицина, ще умра идущия.

— Тц, тц... в корема ли го удари?

— Не, в гърлото. Но при мен улучи стомаха. — И отново стенание и кашлица.

— Слушай, не може да се моташ така, щом си заразен от рак. Мястото ти е в болницата.

Тогава бих кипнал:

— Тъкмо натам съм тръгнал, ако ме пуснете да мина и спрете да разпитвате. Нали, Майк?

Майк ще ме подкрепя с неясно грухтене. И ченгето веднага ще каже — учтиво и фино, че приемната на болницата затваря в дванадесет, затова ще е май по-добре да телефонира за някое таксе. Ако сме съгласни, на драго сърце ще ни послужи, даже ще плати. Убеждаваме го да не се тревожи — ще се оправим по най-късия път до болницата; уверяваме го, че е добро момче, нищо от това, че е ченге. Но щом свием зад ъгъла, неговата голяма глава — серийно производство — започва да схваща, че ние вървим в посока обратна на болницата. Повиква ни. И тогава хукваме... Да, на тези щуротии мислене ли им викате?

В моята стая Майк отвори чевръсто касичката с чук и длето и преди да разберем какво става, на всеки от нас се паднаха по седемдесет и осем лири, петнадесет шилинга и четири и половина пени: Наредихме ги на леглото ми като коледно угощение: кейк и бисквити със сметана, салата и сандвичи, торти с конфитюр и блокчета шоколад. Поделихме всичко, поделихме го по равно, защото и двамата държим за равно плащане при равен труд — така беше и между татко и неговите другари — чак до края, когато вече душа не му остана. Мислех си, колко е хубаво, че такива типове като оня загубен хлебар не си трупат парата в някоя от големите банки с мраморни фасади, щръкнали по всеки ъгъл на града. Как ни провървя, че е нямал доверие в тях, независимо от това, че са построени от милиони тонове бетон и железни решетки, че имат стоманени сейфове и че стотици ченгета не свалят своите изпулени, сини зъркели от тях. Колко сърцераздирателно беше, че нашият хлебар не е считал касите за старомодни и не е правил модерни фасони като другите търговчета, които ходят по банките. Къде ти работа тогава за такива честни, порядъчни, трудолюбиви и съзнателни момчета като Майк и мене?

Ще помислите, пък и всеки човек с грам фантазия би предположил това, което и аз мислех тогава — пипахме безпогрешно, хлебарницата беше поне на миля отдалечена от къщи, жива душа не ни мярна и понеже имаше мъгла и ние работихме по същество не повече от пет минути — това значеше, че ченгетата никога не ще открият следите ни. Не познахте обаче и аз не познах и никой, независимо от това колко му е фантазията, не би познал какво стана.

Дума да няма — Майк и аз не се впуснахме в харчене, защото хората веднага биха усетили, че сме свили чужда стока. Не е за

разправяне, но дори и на улица като нашата хората винаги са готови да свършат някоя и друга услуга на ченгетата, и аз все не разбирам защо го правят. А по света са се навъдили такива подлещи, че ако имат само две пени повече от тебе и ги дострашее да не им ги свиеш, са готови да те вкарат в дранголника просто за това, че си измъкнал тръба от някой клозет, който отгоре на всичко може и да не е техният — правят го ей така, да не би да стигнеш до двата им гроша. Ние си се спотайвахме, за да не схване някой колко сме богати. Не правехме нищо от тоя род — да слезем в града и да се върнем издокарани в нови-новенички костюми, както подобава на всеки теди-бой, с комплект джазови барабани — така направи едно приятелче, което преди шест месеца бе проверило основно касата на една фабрика. Не, ние отделихме дребосъка, подредихме в пачки банкнотите и ги натикахме във водосточната тръба на задния двор.

— Никой не би се сетил да надникне там — казах аз на Майк. — Нека си отлежат една-две седмици, а после ще теглим по лира на неделя, докато ги изхарчим. Може да сме крадливи копелета, но отдавна не миришем на мляко.

След няколко дни на вратата ни почука един цивилен шишко. И попита за мене. Аз все още си лежах — беше единадесет часа, — но когато чух, че майка ни ме вика, трябваше да се измъкна изпод приятните завивки.

— Един човек те търси — каза ми тя, — шавай, защото ще си тръгне!

Чувах, че го държи на задния вход, дрънка му там за времето — колко било хубаво, но как от сутринта замирисало на дъжд, — а онзи не отговаря, отсича само с едно грубо „да“ или „не“. Аз се оплетох в панталоните, чудейки се защо ли ми е дошъл — знаех вече, че е ченге, защото в нашата фамилия „един човек те търси“ значи винаги това: Нямах представа дали по същото време някой друг не е отишъл у Майкови, но го допусках — та нали сто и петдесет лири бяха натъпкани във водосточната тръба до задния вход, само на десетина инча от обувката на цивилното ченге? Майка ни продължаваше да му дрънка и мислеше, че така ми прави услуга, а пък аз се молах на дядо господ да го покани вътре, въпреки че после осъзнах колко по-подозрително е това — ченгетата си знаят: и сенките им не търпим, та почнем ли с поклоните, те наострят уши и захващат да душат. Майка

ни не е вчерашна — мислех си аз, трополейки надолу по разнебитените стълби.

Познах си го аз: „От Борстал е Бърнърд с тази капелка, Роналд с тези гумени чизми в приюта се труди, а този е Пит, докаран с връзка и шлифер шикарен, той съди условно и бута в тюрмето“. (Това шлагерче го измайстори един нов приятел от Борстал — съчини, го така, самодейно, и аз бих ви го предал от край до край, но то си е отделна работа и няма нищо общо с тая история.) Та за ченгето ми беше думата — в неговите джобове цял живот не бе имало, толкоз пара, колкото бяхме натъпкали в търбуха на водосточната тръба. В лицето приличаше на Хитлер — одрал му кожата, та чак и мустаците му щръкнали като бояджийска четка, само че беше най-малко шест фута висок. Но и аз се понадигнах, за да го гледам право в неграмотните сини очи — така правя с всяко ченге.

Тогава започна да ме разпитва, а майка ни се обади зад него:

— Той вече трети месец не се отлепя от телевизора, приятелче, не го намесвай в твоите работи! Не е зле да се огледаш за други, иначе напразно лапаш заплатата, която излиза пак от моя джоб — с тия данъци и удръжки.

Да пукнеш от смях, защото доколкото знаех, майка ни никога нищо не бе плащала, а се надявам, че и никога няма да го стори.

— Слушай, ти нали знаеш къде се намира Паплуйкстрийт? — запита ченгето, без да обръща внимание на майка ни.

— Не се ли отделя от Алфретънското шосе? — запитах услужливо и ведро аз.

— Знаеш, че е някъде по средата, вляво, там има една хлебарница, нали?

— Да не е оная до кръчмата? — поисках да се осведомя аз.

Той ми отвърна остро:

— По дяволите, нищо подобно!

Ченгетата кипват винаги много лесно, но полза никаква.

— Тогава не я знам — спасявам се с нахалство аз.

Той стърже монотонно с огромната си обувка по прага:

— Къде беше миналия петък вечерта?

Хайде пак на ринга, само че това беше по-лошо от истински боксов мач.

Не беше приятно, че това ченге се опитва да ме обвини в нещо, без да е сигурен във виновността ми:

— Да не съм ходил аз в оная хлебарница, за която споменахте? Или съм бил може би в съседната кръчма?

— Ако не ми отговориш направо, ще ти тупнат пет години в Борстал — отвърна той и разкопча шлифера си, макар че въвн беше студено.

— Бях се лепнал за телевизора, както ви каза мама — заявих непоколебимо аз. Но той продължи с идиотските си въпроси:

— С телевизор ли се снабдихте?

С тези евтини номера не можеш хвана и двегодишно хлапе, та мен ли? И аз му отвърнах:

— Защо, да не е паднала антената? Няма ли да благоволите да заповядате и видите телевизора ни?

Станах му още по-противен:

— Ние знаем, че миналия петък не си слушал телевизора. Знаеш го и ти, нали?

— Може и да не съм го слушал, защото понякога изключваме звука, ей така — за смях, но положително го гледах — чувах майка ни да се кикоти в кухнята и се надявах, че и майката на Майк се държи така, ако ченгетата са споходили и него.

— Ние знаем, че не си бил в къщи — каза той и започна отново да се самонавива. Те винаги казват „ние, ние“ и никога „аз, аз“, сякаш се чувстват по-смели и по-справедливи, когато доказват, че са много срещу един.

— Имам свидетели — говоря му аз, — мама — един, нейният приятел — втори. Малко ли са? Мога да ви намеря още една дузина, ако щете и дузина плюс едно^[5], щом става дума, че някакъв хлебар бил ограбен.

— Не обичам лъжите — продължава си той, без да проумее „хлебарската дузина“. Откъде изобщо изкопават тези ченгета? — Искам, да зная само едно: къде си скрил парите?

„Не се шашвай! — повтарях си аз. — Не се шашвай!“ Чувах как майка ни подрежда чаши и чинии и слага на печката тигана, за да пържи бекон. Отдръпнах се и го поканих да влезе, сякаш бях лакей в ливрея:

— Влезте и претърсете къщата! Само ако имате разрешително за това.

— Слушай, младеж — показва си истинския образ той: мръсен хулиган, копеле, което се вре навсякъде. — Престани да ми се перчиш, защото ако те дръпнем в участъка, ще те обработим добре и ще ти понасиним очите!

Знаех, че не се шегува, защото бях слушал за всичките им трикове. И мечтаех за онзи ден, когато той и неговите побратими ще получават ритници и синини — кой знае, може пък и да се случи, и то по-скоро, отколкото си мислим.

— Кажи къде са парите и аз ще те пусна условно.

— Какви пари? — запитах го аз, защото тая песен ми беше вече позната.

— Знаеш какви.

— Приличам ли на човек, който знае нещо за някакви пари? — рекох аз и пъхнах юмрук в една от дупките на продраната си риза.

— Отлично знаеш, че говоря за откраднатите пари — отвърна той. — Няма да ме подведеш, затова не се опитвай!

— Три шилинга и осем и половина пени ли бяха? — запитах аз.

— Крадливо, малко копеле! Ще те научим как се крадат чужди пари!

Извърнах глава и извиках:

— Мамо! Я телефонирай на адвоката ми!

— Много умен се пишеш — каза ми доста нелюбезно ченгето. — Но няма да престанем, докато не разкрием всичко.

— Слушайте — изплаках аз, сякаш след миг щях да се задуша от ридания, загдето ме оскърбява толкова. — Много ми е приятно, че си разговаряме, забавлявам се дори, но ми се ще да ми обясните за какво всъщност става дума, защото, честна дума, кълна се — аз току-що станах от леглото, а вие стоите пред вратата и ме уговаряте, че съм откраднал цяла торба пари, пари, за които нищо не зная.

Той подскочи, сякаш ме бе спипал, макар че не разбрах защо или пък си помисли така:

— Кой каза нещо за пари? Аз не. Какво те кара да бъркаш парите в нашия мил разговор?

— Вие! — отвърнах аз и реших, че сега ще побеснее и от ченето му ще закапят лиги. — Както на всички полицаи, така и на вас

непрекъснато пари ви се въртят из главата. И хлебарници.

Лицето му се изкриви.

— Искам да ми отговориш само на това — къде са парите?

Но и на мен ми дойде до гуша:

— Готов съм да сключим сделка.

Лицето му светна като сигнална лампа — сигурно реши, че е попаднал на следа.

— Каква сделка?

И аз му обясних:

— Ще ви предам всичките си пари — един шилинг и четири и половина пени, ако престанете с тези инквизиции и ме оставите да закуся. Честно слово, загивам от глад. Не съм хапвал от вчера. Чувате ли как ми куркат червата?

Челюстта му увисна, но той продължи да ме обработва още половин час. „Обикновена проверка“ — както казват по филмите. Но знаех, че по точки бях спечелил аз.

Най-сетне ченгето си тръгна, но дойде отново надвечер, за да претърси къщата. И счупен грош не намери. Отново ме разпита и аз отново му отвърнах само с лъжи, лъжи и лъжи, защото така мога да карам до припадък, и то без да ми трепне окото. Улики против мене нямаше — това знаехме и двамата, иначе отдавна да ме бяха насадили в участъка. Но той продължаваше да човърка — нали бях лежал вече в поправителния, и то по една работа, за която трябваше да прескачам чужд зид. И Майк смляха през същата воденица, защото всички квартални ченгета знаеха, че е най-верният ми другар.

Вечерта се видях с Майк — бяхме във всекидневната, затулихме лампата, изключихме телевизора. Майк се разположи в люлеещия се стол, аз се проснах на кушетката — седяхме и си пафкахме пакет „Уудс“. Заклучихме вратата, спуснахме завесите и започнахме съвещание по въпроса за парата, натъпкана във водосточната тръба. Майк считаше, че трябва да ги измъкнем и да се чупим към Скенс или Клийторпс и да си поживеем като лордове — да наемем една крайбрежна вила и най-сетне да си погуляем, както ние си знаем — докато ни пипнат.

— Слушай, глупчо проклети! — казах аз. — Изобщо няма да успеят да ни спипат, а забавлението ни е сигурно, само че се отлага за по-късно.

Толкова бяхме хитри, че дори и на кино не ходехме, въпреки че все натам ни дърпаше.

На заранта същата хитлерова морда ме разпита отново. Този път с още едно ченге. Дойдоха и на другия ден — много се мъчиха да измъкнат нещо от мене, но аз не отстъпих нито инч. Това на хвалба прилича, но онзи си намери майстора, защото аз никога не се поддавам при разпит, колкото и дълго да трае той. Претърсиха и къщата на два пъти — започнах да мисля, че са открили някаква следа, но сега виждам, че не е било така — просто безплатно са ми разигравали и този театър. Обърнаха къщата наопаки, изтърсиха я като стар чорап, тършуваха от тавана до дюшемето, от предния до задния вход, но, разбира се, нищо не откриха. Едното ченге даже си напъха главата в камината на официалната ни стая (която не бе чистена и палена от години) и я измъкна оттам маскиран като Ел Джолсън, та трябваше да се плакне на кухненската мивка. Те се въртяха безцелно край огромния фикус — дар от баба ни за майка ни, — вдигнаха го от масата, за да видят какво има под покривката, сетне отместиха масата, за да огледат дъските на пода — и на тези тъпи, невежи копелета с големи глави и през ум не им мина да изсипят пръстта от саксията — щяха да открият смачканата каса, заровена през нощта, когато свършихме оная работа.

Сега се сетих — тя сигурно е още в саксията и майка ни се чуди защо зеленчукът ѝ не расте, както се полага. Как ли пък ще стане това чудо, когато около корените се е заплело онова дебело, черно тенеке?

Последния път, когато се почука на вратата — беше през една дъждовна утрин, към девет без пет, — аз се търкалях още сънен в легълцето. Този ден майка ни бе отишла на работа и аз извиках да почакат малко, а след това се смъкнах, за да видя кой е. Беше моето ченге — висок като върлина и прогизнал от дъжда. За първи път в живота си бях проклет към някого и сега съжалявам за това — не го поканих да влезе на сушина, но то беше, защото исках да пипне двойна пневмония и да свърши. Предполагам, че ако поискаше, той би могъл да ме отмести и да влезе, но може би си е свикнал да разпитва от прага и не е пожелал да променя навика си, въпреки че валеше.

За проклетията си съжалявам не от някаква глупава добродетел, а защото точно тогава тази моя проклетия се обърна срещу самия мене. Трябваше да го приема като роден брат, когато не съм виждал от двадесет години, да го завлека вътре на чаша чай и цигара, да му

разкажа филма, който не бях гледал предната вечер, да разпитам как се чувства жена му след операцията и дали преди нея са ѝ обръснали добре мустаците — и най-сетне да го отпратя щастлив и сит през парадната порта. „Няма да го каня — виках си аз тогава, — нека да видим какво е измислил сега!“

Стоеше встрани на прага — или защото там валеше по-малко, или защото искаше да ми се люби от друга гледна точка — беше му доскучало да дебне все по един и същ начин лицето на едно момче, което лъжеше, без да трепне.

— Познали са те — каза той отърсвайки дъждовните капки от мустака си. — Една жена те видяла вчера с приятеля ти и се кълне във всички светии, че точно вие сте влезли в хлебарницата.

Сигурен бях, че все още ми хвърля въдицата — защото предния ден не се бях виждал с Майк, но все пак направих нещастна физиомутра.

— Която и да е, тя клевети невинни хора, защото единствената хлебарница, в която съм стъпвал напоследък, е тази на нашата улица — мама ме изпрати да взема на кредит малко хляб.

Онзи не се хвана:

— Та сега искам да чуя къде са парите — каза той, сякаш изобщо не му бях отговарял.

— Мисля, че мама ги прибра тази сутрин, когато тръгна на работа, за да пие чай в бюфета.

Дъждът се лееше така проливно, че аз си помислих дали няма да го отнесе нанякъде, ако не влезе вътре. Но това съвсем не ме тревожеше, затова продължих:

— Спомням си, че снощи пуснах парите във вазичката над телевизора — цял шилинг и три пени, скрих ги за днешния пакет цигари и едва не припаднах, когато открих, че са изчезнали. Разчитах, че ще изкарам днес с тях, защото моето мнение е: „Живот без фас не е живот“. Вие как мислите?

Свикнах му вече и започна да ми става весело — съзнавах, че това ще е последният вързоп лъжи, защото издържех ли сега, ченгето губеше играта. След няколко седмици Майк и аз щяхме да сме вече по крайбрежието и да започне големият живот — и футбол да ритаме, и кукли да си намерим, и то кукли с широка душа — колкото имат, толкова да дават.

— В такова време не върви да събираш фасове по улицата — продължих аз, — защото се разкапват от водата. Дума да няма, можеш да ги подсушиш край огъня, но, общо взето, не е вече онзи вкус, който си знаем. Как ги разваля този дъжд, та чак ми иде да ругая — от тютюн ги прави на кълцана шума, а пък вкус никакъв.

По едно време започнах да си блъскам празната глава защо ли тая стара полицейска хрътка не ме пораздруса и не викна, че няма време да слуша всичко това. Но оня изобщо вече не гледаше към мен и в миг всичките ми мечти за Скенс станаха на пух и прах. Когато видях къде се е втренчил, аз едва не потънах в дън земя.

Ченгето гледаше в един петак, един разкошен петак, а пък аз продължавах да си дрънкам:

— Важното е да пушиш истински тютюн, защото той винаги е по-добър от онези намокрени отпадъци, които събираш под дъжда и после сушиш. Ясно ми е какво ти е на душата, когато не можеш да намериш пари за пакетче, а шилинг и три пени си остават шилинг и три пени за всяка кесия. Дума да няма, че ако открия нещо в повече, веднага ви дрънвам един телефон, за да ви кажа къде да го намерите,

Помислих, че ще получа удар — водата изтласка от водосточната тръба още три зеленки, после все нови и нови... Най-напред те излизаха гладички, после вятърът и дъждът подвиваха крайчетата им и те сякаш оживяваха и се стремяха назад към сухата, закътана тръба — да се скрият на завет от ужасното време. И нямате представа как горещо желях да го сторят. Старата хитлерова морда просто не знаеше какво да направи — все още се звереше, а пък аз реших, че е по-добре да продължа да дърдорям, макар че вече разбирах колко малко ми помага това:

— Няма какво да спорим — снабдяването с пара не е лека работа, шилингите не се откриват току-тъй по седалките в автобусите или кофите за смет. Снощи дори и в леглото си не открих нищо подобно, защото веднага бих разбрал, нали? Не може да се спи върху тях, защото винаги са твърди и изобщо когато са нови...

Много време трябваше на нашия Хитлер-бой^[6], за да схване какво става. Парите, се пръскаха по двора, подсилени с още един, трети цвят на банкнотите по десет шилинга. И тогава ръката му се стовари тежко върху рамото ми.

[1] Петак — банкнота от пет лири. Б.пр. ↑

[2] Тори — член на консервативната партия във Великобритания. Б.пр. ↑

[3] Тели-бойс — „тели“ съкратено от телевизор и „бойс“ — момчета на англ. Игра на думи, почиваща на фонетичната близост с „теди-бойс“. ↑

[4] „Дойдох, разбих и влязох!“ — метаморфоза на Цезаровото: „Дойдох, видях, победих!“ Б.пр. ↑

[5] Дузина плюс едно — непреводима игра на думи — „дузина плюс едно“ или „хлебарска дузина“ — понятието е от английското средновековие, когато хлебарят е получавал от пекаря тринадесет хляба, а е плащал само „дузина“, като тринадесетият хляб е вземал безплатно заради предпочитанието, че търгува с въпросния пекар. Б.пр. ↑

[6] Хитлер-бой — авторът асоциира с „Хитлер-юнге“ — член на националсоциалистическата младежка организация „Хитлер-югенд“. Б.пр. ↑

III

Облещеният, шкембест началник каза на облещения, шкембест член на парламента, седнал до своята облещена шкембеста законна мадама, че аз съм единствената му надежда Борстал да получи „Купата със синя лента на кроса за дълго разстояние (общоанглийски)“. Единствената му надежда бях аз и това ме накара да се разсмея в душата си, но не казах и дума пред облещеното, шкембесто копеле, с която да подхраня надеждата му. Но аз си знаех, че началникът тълкува посвоему моето мълчание — той виждаше вече купата на полицата в своя кабинет между другите плесенявали трофеи.

— Излезе ли си, може да стане професионален бегач — каза той и когато го чух със собствените си уши, осъзнах, че това е възможно: да тичам за пари, да търча за заплата, на парче да ми плащат — да започна с шилинг за всяко вдишване, постепенно да кача до цяла гвинея^[1] за всяка глътка въздух и на тридесет и две години да стигна до пенсия по старост заради дантелените дробове, раздутото сърце и краката, станали като фасул на пръти от разширените вени. Но бих имал жена, кола, моят циферблат ще се усмихва от вестниците и една изумителна секретарка ще отговаря на купищата писма от разни кукли, готови да ме глътнат, като ме срещнат на път за Уулуърт, откъдето ще купувам ножчетата си за бръснене и ще вземам чая си. Заслужаваше си човек да помисли за това, а началникът разбра, че ме накара да се замисля и заговори, сякаш непременно трябваше да се посъветва с мене:

— Та как ти се струва това, Смит, момчето ми?

Шкембестите втренчиха ред облещени, мътни очи в мен, като паст на златни рибки зейнаха ред уста и показаха златните си зъби — и аз им отговорих така, както им се искаше, а коза си скрих за по-късно:

— Много би ми допаднало, сър.

— Юначага! Добър отговор! Правилно отношение! Отлично!

— Виж какво — каза началникът, — спечели ни днес тази купа и аз ще направя за тебе всичко, което е по силите ми. Ще ти обезпеча

такава тренировка, че ще надминеш всеки бегач от свободния свят.

Видях се как тичам и надбягвам състезателите по целия свят — оставям ги зад себе си и продължавам съвсем сам по една безбрежна, мочурлива земя, достигам невероятна скорост, летя между огладени от времето каменни късове, между китки тръстика и изведнъж: „Къххх... Къххх...!“ — профучават куршуми, по-бързи й от най-бързия бегач. Стреля една полицейска пушка, потулена в дърветата, улучва ме и пръсва гърлото ми, макар че тичам така прекрасно. И аз се свличам на земята.

Шкембестите очакваха да добавя още нещо, затова казах:

— Благодаря ви, сър.

Пуснаха ме, изтичах надолу по стъпалата на трибуната и оттам направо на пистата, защото великият крос започваше вече и двама състезатели от Гънторп чакаха, залепнали на стартовата линия като двойка бели кенгуру, готови да се втурнат напред. Стадионът представляваше великолепно зрелище: навсякъде просторни палатки за сервиране на чай, развети знамена, места, запазени за семействата ни, но незаети, защото нашите майки и бащи нямат представа какво значи откриване на състезания; момчета, които пробягваха в момента стоте ярда, лордове и ледита, които сновяха от ложа в ложа, духовата музика на борсталските момчета, облечени в сини униформи, а горе по трибуните — кафявите куртки на Хъкнелци, сивите пуловери на нашите и Гънторпци с навити ръкави на ризите. Сините небеса бяха облени със слънчево сияние, денят беше прекрасен и величествената гледка ми напомняше сцени от „Айвънхоу“ — филм, който ни прожектираха преди няколко дни.

— Хайде, Смит — ми каза треньорът Роуч, — няма да закъсняваме за решаващото състезание, нали? Макар че и да закъснееш, ти пак ще се откъснеш, обзалагам се!

Отговориха му с рев и вой, но аз не им обърнах внимание и застанах между Гънторпеца и един от асовете на Ейлшем, приклеках зад старта и откъснах няколко стръка трева, за да си смуча по пътя.

Ето и голямото състезание — в чест на онези, които ни наблюдават от главната трибуна под развятия национален флаг — дългоочакваното състезание на началника. Той и цялата му обещана шайка сигурно се суеят сега да залагат на мене — и все на едро: едно към сто, не, изпразват до дъно джобовете си, залагат рентите си за

цели пет години напред — и колкото повече залагат, толкова по-щастлив ще бъда. Защото им бях подготвил сигурното рухване на великата илюзия, която си бяха създали, подготвил го бях и щях да се смея при това чак до задушаване. Коленете ми се притискаха в земята, чувствах хладината ѝ, а с крайчеца на окото си видях, че Роуч вдига ръка. Гънторпецът трепна преди сигнала, някой подрани с приветствения си вик, момчето от Медуей се наклони напред — раздаде се изстрел ѝ аз полетях.

Обиколихме веднъж пистата и сетне потичахме около половин миля по брястовата алея, приветствани непрекъснато с „ура“ — струва ми се, че когато излязохме от портата и продължихме по пътя, водех аз, но не проверих, защото ми беше все едно. Пробегът от пет мили бе очертан със знаци от вар, които белееха по гредите на портите, по стволовете на дърветата, при прелези и по камъни. На всяка половин миля имаше по едно момче с бутилка вода и превързочен пакет за онзи, който се удари или припадне. След първата миля аз бях втори, и то без усилие — ако искате да научите някой тайни за бягането, запомнете, че никога не бива да бързате, но ако забързате, никога не позволявайте на другите да го разберат. Можеш винаги да преодолееш едно състезание на дълго разстояние, без другите и да подушат дори, че се напругаш. Когато свикнеш да изразходваш по този начин силите си и надминеш двама или трима, накрая се откъсваш така главолмно, че засенчваш всички — защото дотогава не си правел усилие и си се пестил. Аз тичах с постоянен, равномерен ритъм, така уравновесен, че скоро забравих самото тичане — почти не чувствах как се вдигат и спущат краката ми, как ръцете ми се движат напред и назад. Дробовете ми дишаха спокойно, даже и това проклето сърцебиене, което се явява в началото на тичането, престана съвсем. Защото аз никога не се надбягвам — аз просто тичам и някак си подсъзнателно чувствам, че забравя ли състезанието и побягна равномерно, без да мисля, че тичам, винаги ще печеля. Когато по някой прелез или котедрж позная, че финишът приближава, аз давам лудешки спринт, защото чувствам, че дотогава не съм бягал и всичките ми сили си непокътнати. Постигнах това, защото се научих да мисля, докато тичам — питам се понякога дали съм единственият бегач, изработил тази система: да забравя, че тича, потъвайки в размишления, които го откъсват от всичко. Дали и другите момчета знаят за този трик, питам аз, макар и сигурен, че

отговорът е отрицателен. Летя като вихър по настлания път, по отъпканата пътечка, по-гладка от скучната тревиста писта на игрището и не прекалено гладка, за да ти пречи при мисленето. Този следобед се чувствам в стихията си и зная, че никой не може да ме победи, но съм решен да победея накрая сам себе си. Защото когато при влизането ми в затвора началникът говори за честността, той не разбираше значението на тази дума — иначе не би ме включил в това състезание, не би ме пуснал под това слънце по фланелка и гащета. Би трябвало да ме изпрати там, където аз бих го изпратил, ако бях на негово място — в някоя каменоломна, да троши скалите, докато си строши гръбнака. Цивилният дебелак с хитлеровото лице беше поне по-честен — и на двама ни беше ясно, че сме врагове, а когато делото ми стигна до съда, един полицаи потропа на главния ни вход още в четири часа сутринта и събуди майка ни, която спеше полужива от умора, за да ѝ напомни, че на всяка цена трябва да бъде в девет и половина часа в съда. Това беше най-учтивото предизвикателство, за което бях чувал, но все пак можех да го нарека и честно, така както и думите на майка ни бяха честни — тя наговори на този полицаи всичко, което мислеше за него, наруга го с най-оскърбителните имена, които знаеше — тази работа ѝ отне половин час и разбуди всички съседни.

Аз тичах по отъпканата пътечка досам полето. Вдъхвах уханието на свежа трева и орлови нокти — струваше ми се, че произхождам от древния род на сибирските хрътки, дресирани да тичат на два крака — само че отпреде ми не се мяркаше никакво зайче, а зад мене нямаше камшик, който да поддържа скоростта ми. Надминах Гънторпеца, чиято фланелка бе вече потъмняла от пот — напреде съзирах и края на оградената горичка. За да мине пръв половината на кроса, там напрягаше последните си сили единственият бегач, когото трябваше да надбягам, за да спечеля състезанието. След малко той свърна в една тясна ивица от дървета и храсти ѝ аз го загубих от погледа си. Наоколо нямаше никого. Познавах вече самотността на бегача, който минава петте мили, прескачайки поля и гори. Осъзнах, че само това чувство на самотност е истински честното и неподправеното, знаех, че отсега нататък ще мисля винаги така, независимо от дребнавите си настроения и усещанията за разни хора. Състезателят зад мене изостана сигурно много, защото наоколо стана съвсем тихо, по-тихо и безжизнено дори и от мразовитите зимни утрини. Не е леко да

достигнеш сърцевината на нещата. Сега знаех само едно — че трябва да тичам, да тичам, да тичам, без да разбирам защо се съгласих да прекосявам неразгадаемите полета, които не мога да разгадая, горите, които плашат, хълмите, които не забелязваш, да летя над ручей, които носят смърт, ако хлътнеш в тях. И финишът не е край, макар че тълпите те приветстват с победа, не е край, защото си се условил да се втурнеш отново, още преди да си поел истински дъх. За тебе краят ще бъде отдых, ако се пребиеш в някой дънер и си счупиш врата или пък паднеш в някой запуснат кладенец и потънеш завинаги в мрака. Така мислех аз — не могат ме улови в тази клопка със състезания, бягане и победи, с тичане за парче синя лента, защото е много малко да живееш само за това — нищо, че ме увещаваха с честните си думи в обратното. Не вярвай, върви по своя собствен път, не по пътеките, белязани с бутилки вода и шишенца йод, та ако паднеш и се нараниш, да те повдигнат и заставят да бягаш отново, даже и ако предпочиташ да останеш на земята.

А пък аз все още тичах — излязох от гората, надминах и единствения, който тичаше пред мене, без дори да съзнавам, че правя това. Туп-тап, туп-тап, тип-тап, тип-тап... Отново прекосявам едно широко поле, все още без всякакво усилие, с моите ритмични крачки на сибирска хрътка. Не бях преполовил пътя, но знаех вече, че съм спечелил състезанието, че бих го спечелил, ако пожелаех. Ако трябваше, можех да продължа още десет, петнадесет или двадесет мили и да рухна мъртъв на финиша. В края на краищата това не би било по-различно от „честния“ живот, който ми натрапваше нашият началник. Според него, това значеше: „Спечели състезанието и ще си честен!“ А пък аз тичах, защото ми доставяше огромна радост, обичах постиженията си, защото ми помогнаха да започна да мисля, обикнах и самото мислене. От време на време си спомнях, че трябва не само да тичам, но и да побежда, но това ми беше свършено безразлично. Едно от двете — трябваше да спечеля състезанието или само да го пробягам; знаех, че мога да постигна и двете, защото краката ми ме бяха отнесли вече далеч напред — сега печелех време, спускайки се по склона, обрасъл с къпини, и пресичайки отъпканата пътека — краката ме носеха все по-надалеч и по-надалеч, изплетени сякаш от електрически жици, неуморимо бодри, политнали с размах над коловози и коренища.

Но аз не желаех такава победа — победа би било да избягам от полицията, след като съм ограбил най-богатата банка. А тук победата означаваше точно обратното, независимо от това как те подвеждат — означаваше да дотичаш право в облечените им в бели ръкавици ръце, при техните ухилени морди, зад решетката, и да останеш там до края на живота си — в някоя каменоломна. Но дори и в нея аз бих трошил камъните, както си пожелаая, а не както ми наредят.

Връхлита ме и друга честна мисъл — мога да свърна покрай онзи жив плет в полето и, прикрит от него, да започна бавното си отстъпление от победния финиш. Без усилие бих могъл да протичам три, шест, дванадесет мили през торфените ливади, да пресека няколко шосета и никой да не отгатне накъде съм поел — а когато се смрачи и изляза на последното шосе, може да случат някой камион, който би ме отнесъл безплатно някъде на север, може да случат и човек, който не би ме издал. Не, не — говоря си аз, — нима съм луд? Да избягам, когато ми остават само шест месеца? И без да съм сторил нещо, което да крия? Не, искам само едно — да покажа на тези затлъстели „праведници“ поне малко от своето пренебрежение, да ги накарам да подскачат от удобните, меки кресла, когато видят как губят състезанието. Нищо от туй, че зная съвсем точно какво ще ми се случи през месеците, които остават да си доизлежа — ще ми възложат най-мръсната работа в клозета и кухнята. За хората от затвора ще бъде просто отрепка — и така ще ме почетат за това, че бях честен посвоему. Защото, когато началникът ме уговаряше да бъда честен, той го разбираше различно, не като мен, и ако се бях покорил и спечелил заради него това състезание, нямаше и да усетя шестте месеца до моето излизане от затвора. Но не, моята честност ми забранява това и щом съм намерил вече начин, за да го докажа, трябва да изтърпя и всичките подлости, които неговият ум може да измисли. Но ако погледнеш на нещата от моята гледна точка, нима би могъл да го упрекнеш? Защото тук се води война — нали го казах вече? — и когато го удари на най-болното място, той сигурно ще ми отмъсти, загдето няма да го снабдя с купата на победителя. Сърцето му е копняло ден и нощ за днешния следобед — да се надигне той от мястото си и да ме потуша по гърба, докато поемам купата от лорд Бръмбаранов или друго някое чудо, родено без долна челюст, но пък с голямо родословие. И тъй, аз ще улуча началника, където най-много ще го заболи, и той ще

се постарая да ми го върне — око за око, зъб за зъб. Но моята радост ще бъде по-дълбока, защото удрям пръв и съм го обмислял отдавна. Не зная защо, но, според мене, това са най-добрите мисли, до които съм стигал — не е важно защо, важното е, че мисля така. Трябваше ми много време, докато стигна до тях. Преди, през целия си разбойнически живот, аз нямах време и покой за мислене, а сега мислите ми текат плавно и ме тревожи само това, че често не мога да ги спра, и чувствам как мозъкът ми се гърчи, премръзва сякаш, парализира се — тогава му давам отдох, като политам стремително надолу по падината, през къпинака. И това е другият ъперкът, който пак аз пръв нанасям на хора като началника, за да им разкрия — ако успея, че в техните състезания никой не побеждава, макар че винаги има някое момче, което несъзнателно стига първо. Да им разкрия, че в края на краищата те са обречени на загиване, а хора като мене ще събират пепелта на изгорелите им кости и ще танцуват лудешки върху развалините на Борстал. И тази история прилича на състезанието, и отново моят герой-победител няма да се понрави на началника. Не, аз съм честен, както той самият ме увещава, без да разбира какво казва. Но дори да прочете моята книжка и да схване, за кого говоря, не вярвам той да прояви такава мъдрост, че сам да напише своята история.

Току-що изкачих пътеката, помагайки си с колене и лакти, натъртен и издраскан от къпините, и вече съм преодолял две трети от пътя. В главата ми някакъв глас не млъква като радио и повтаря непрекъснато: „Щом като в мразовитата утрин можа да се радваш на усещането, че си първият човек на земята, в лятното пладнe да тъжиш, че се чувстваш като последния останал жив, вече е време да живееш така, сякаш си единственият човек на тази планета, без да се тревожиш за доброто и злото по нея — тупкаш си само с шпайковете по добрата изпръхнала земя и знай, че тя поне никога не ще ти измени.“ Думите стават неясни, сякаш детекторът се е повредил, а в раковината на моите вътрешности става нещо, което ме тревожи. Не разбирам защо и не зная кого да виня за това — край сърцето ми стърже нещо, сякаш в мене са изсипали цяла торба ръждясали болтове, които раздрусвам при всяка крачка. От време на време нарушавам ритъма си, за да опипам с дясната ръка лявата лопатка през гърдите и да измъкна невидимия нож, който кой знае как е попаднал там. Зная, че няма за какво да се

безпокоя. Това сигурно става от премногото мислене, което бъркам понякога с тревогата. Струва ми се, че по целия свят няма по-тревожен човек от мене (сигурно сте го открили по това, което съм писал). Все пак това е много странно, защото мама не знае дори и значението на тази дума — значи не съм я наследил от нея. Татко обаче живя тежко с една вечна тревога, докато окървави цялата спалня и умря, когато в къщи нямаше никой. Никога не ще го забравя, никога не бих могъл, защото го видях пръв и понякога ми се ще да не бях аз. Тъкмо се връщах от магазина, където продават пържена риба с картофи — бях работил с автомата за рязане на лимони и подрънквах, малкото възнаграждение — колкото стойността на три лимона. Още щом влязох в замръзлата къща, аз разбрах, че нещо е станало, спрях и облегнах чело на студено огледало над камината — не исках да отворя очи и да погледна смразеното си лице, защото знаех, че съм побелял като тебешир, сякаш вампир ме бе спипал. Даже и дребните спечелени монети затихнаха в джоба ми.

Гънторпецът едва не ме догони. В шипките на живия плет пееха птици. Двойка дроздове се стрелна към някакви трънливи храсти. Житата в близката нива бяха високо изкласили — скоро щяха да жънат със сърпове и машини. Когато тичам, не обичам да се оглеждам много, защото това нарушава равномерната крачка — край купата сено реших да престана и въпреки всички гвоздеи в мен дадох такъв спринт, че скоро и Гънторпецът, и птиците останаха далеч, далеч назад. Навлязох в последната миля и половина без усилие, като нож в късче маргарин. Тишината, в която пропаднал след двата пикета, беше неочаквана — сякаш се бях гмурнал под вода и разтворил очи, оглеждах облите камъни по речното дъно. Тази тишина ме тласна отново назад, в къщи, през онази заран, когато моят стар татко напусна този свят. Странно, не бях мислил за него, откакто се случи това, дори не бях си и потъгувал. Защо ли? Струва ми се, че откакто свикнах да мисля по време на тези дълги тренировки, аз станах податлив на всякакви неочаквани и дотегливи размишления, които нападат душата ми. Ето, моят окаян мозък ме кара да виждам зад всяко стръкче трева окървавения татко и сега съвсем не съм сигурен, че мисленето ми доставя радост и че в края на краищата е нещо наистина много полезно. Преглъщам слюнката си. Все пак продължавам да тичам и да ругая и създателите на този Борстал, и неговите спортисти. Тап-тап, туп-тап, тап-тап. Кой

знае, това е може би тяхното отмъщение — че още от самото начало успяха да натикат в главата ми тази „латерна магия“ с диапозитиви — нещо, което не можеше да стане преди. Само ако и в бъдеще продължа да разбирам нещата така, както ги разбирам сега, по време на бягането, аз ще успея да съхраня себе си и ще мога да отблъсна другите. Щом проумях тази истина, знаей, че в края на краищата ще изляза по-силният.

Пак за онзи ден — заизкачвах бавно, стъпка по стъпка стълбите, без да искам да мисля как ли ще сваря татко и какво ще сторя, когато го намеря. Възмездие днес давам самият аз — спомням си как мама разби живота на моя баща отдавна, още когато бях малък. Мъкнеше се с разни мъже, а татко беше жив и здрав; нея не я беше грижа дали той разбира или не — а обикновено той не беше толкова сляп, колкото тя си въобразяваше — ругаеше, кълнеше, заплашваше, че ще ѝ счупи главата, и трябваше да го възпирам, макар че знаех какво заслужава тя. Какъв живот живяхме ние... Не, няма да се оплаквам, защото ако започна, може да се увлека и да спечеля това проклето състезание, а не искам да го спечеля, въпреки че устремен вече назад, към знамената и входната алея, аз дочувам музиката и шума от игрището, под краката си имам новото усещане от прясно насипания чакъл, който се противопоставя на стоманените ми мускули. Нито за миг не се задъхах, макар че онази торба с гвоздеите продължава да си дрънчи. Ако поискам, аз мога да дам последния голям тласък и да се втурна като вихър, но всичко е подвластно на моето самообладание. Сега вече знаей, че в цяла Англия няма друг бегач на дълго разстояние през пресечена местност, който може да се мери с мене по скорост и стил. Нашият грохнал, незаконороден началник, този полумъртъв гангрениял старик е кух като празен бензинов бидон — и той ще ми иска да му донеса слава, да му влея кръв и съживя сърцето му, той иска да има за свидетели своите тлъсти приятели, та когато спра на финиша, задъхан и разлюлян, да може да им каже:

— Виждате, нали, че моят Борстал получава купата. Печеля облога, моите момчета знаят, отдавна разбраха, че си заслужава да бъдеш честен, да направиш усилие за спечелването на тази купа. Отсега нататък те винаги ще бъдат честни, защото аз съм този, който ги е направил такива.

А приятелите му ще започнат да умуват:

— В края на краищата той приучва момчетата си да живеят порядъчно. Заслужава медал, но ние ще му издействуваме да стане „сър“.

Точно в мига, когато птиците запяват отново, аз си обещавам никога да не зачитам това, което мислят или казват неговите гипсирани, безгръбначни „праведници“. Видяха ме и вече викат „ура“, а високоговорителите, които стърчат покрай игрището като слонови уши, разпръскват голямата новина, че съм се откъснал много напред и не ми остава нищо друго, освен да пристигна пръв. Но аз все още мисля как татко умря със смъртта на „грешниците“, как изгони от къщи лекарите, когато го увещавах да свърши в болница („Като прокълнато морско свинче!“ — изрева им той). Надигна се от леглото, за да ги изхвърли, и дори тръгна подире им надолу по стълбите, както си беше по риза, останал само кожа и кости. Увещавах го, че ще има нужда от някакви хапове, но той не се поддаде и пиеше само болкоуспокояващите треви, които му вземахме с мама от съседния билкар. Едва сега разбирам колко мъжество е имал моят баща. Когато през онази сутрин влязох в стаята, той лежеше по очи, отхвърлил завивките, и приличаше на одран заек. Посивялата му глава се бе отпуснала на ръба на леглото, а подът бе залян сигурно с всичката кръв, която е имал — до последната капка, защото почти целият линолеум и килимът бяха облени в кръв — рядка и розова.

Тичам вече по алеята, сърцето ми тежи като воденичен камък, затиснал артериите, гвоздеите се набиват все по-надълбоко и по-надълбоко, сякаш ме стягат в дървено менгеме, но краката ми са все още леки като птичи криле, а ръцете ми приличат на животински нокти. Можех да прелетя стадиона, да спечеля, без да ща, състезанието, но не исках никому да доставям такова удоволствие. Тичайки към финиша, аз вдъхвам горещия сух ден, минавам покрай купи окосена трева, която се изсипва от улеите, прикрепени към косачките, направлявани от мои другари. Откъртвам парче кора от едно дърво и го натиквам в устата си — тичам и дъвча кората, а може би и личинките, докато започне да ми прилошава. Но аз изсмуквам от нея всичко, което мога, защото едно птиче ми подсказва, че ще живея дяволски дълго, но през следващите шест месеца не ще мога да вдъхвам тази трева, да вкусвам пращната кора, нито да бягам по тази чудесна пътечка. Противно ми е да призная, но някаква проклетия успя

да ме разплаче, а плачът е нещо, което — дявол да го вземе! — от мъничко дете не бях си спомнял. Забавям крачката, за да може гънторпецът да ме догони, и го правя точно там, където алеята се влива в стадиона — откъдето могат да видят какво правя най-вече началникът и неговата банда, разположена на централната трибуна. Движа се толкова бавно, че тичам почти на място. Тези, които са най-близко, все още не разбират какво става и продължават да крещат като луди в очакване да прекося финиша. А пък аз се питам кога по дяволите онзи проклет гънторпец зад мене ще се добере до стадиона, защото не мога да издържа така до безконечност. Мисля си: „О, боже, каква проклетия — гънторпецът сигурно е отпаднал и сега ще трябва да чакам половин час, докато се подаде следващият! И така да е, няма да отстъпя нито крачка, няма да протичам тези последни сто ярда, дори ако трябва да седна със скръстени нозе на тревата — нека началникът и неговите хубавци се вдигнат оттам и ме занесат на ръце до финиша. Но това би било против техните закони и може да се обзаложите, че няма да го направят, защото не са достатъчно умни, за да нарушат тези закони — както бих постъпил аз, — макар че те самите са ги съчинявали. Не, ще му покажа какво значи честност, дори ако трябва да умра, но съм сигурен, че никога няма да разбере, защото ако той и подобните му разбираха, това би значело да бъдат на моя страна, което е изключено. Кълна се в бога, ще издържа, както татко издържа болката и изхвърли онези лекари по стълбата — щом той е имал достатъчно мъжество да го стори, и аз ще имам достатъчно мъжество да остана тук и да изчакам, докато гънторпецът или ейлшемецът изтрополят по пътеката и налетят право на лентата, опъната на финиша. Колкото се отнася до мене, аз бих се допрял до тази лента само мъртъв, след като удобният ми ковчег е нагласен вече за онзи свят. Дотогава аз съм бегач на дълго разстояние, ще прекосявам земята винаги верен на себе си, независимо от това какво ще ми струва.“

Момчетата от Есекс крещяха до посиняване, убеждаваха ме да мръдна малко, махаха с ръце, станали прави, сякаш се канеха сами да изтичат до финиша — бяха само на няколко ярда от него, но от другата му страна. „О, глупава тълпа — мислех си аз, — защо си се хванала за този финиш?“ Но в себе си знаех, че те не вярват в това, за което викат, всъщност те бяха на моя страна и винаги ще бъдат, и техните лапи не

умеят да кротуват, и те влизат и излизат непрекъснато от участъци и затвори. Ето ги сега — забавляват се чудесно, като ме приветстват, а началникът си въобразява, че с цялата си душа те са на негова страна — ако имаше само капка мозък, той никога не би го помислил. Дочувах вече разните лордове и ледита, седнали на централната трибуна, виждах ги как се надигат и ми махат с ръце:

— Бягай! — крещяха изнежените им гласчета. — Бягай!

Но аз бях глух, ням и сляп, не мърдах от мястото си, дъвчех кората и все още плачех като детенце, плачех вече от радост, че най-сетне ги победих.

Защото видях, че момчетата от Гънторп хвърлят палтата си във въздуха и чух как зареваха диво — долових, че тупкането по пътеката зад мене се приближава все повече и повече — край мене профуча дъх на пот и чифт дробове, изнемогващи за глътка въздух. Бегащът залитна към финиша, рухнал, политащ наляво и надясно, мучащ като див зулус. Той прилича не на човек, а на призрак — сигурно така ще изглеждам на деветдесет години, когато тръгна към мекия, драпиран ковчег. И аз бих могъл да го приветствам:

— Давай, давай, пречукай се! Омотай се цял в оная лента!

Но той беше вече на финиша, затова тръгнах и аз, тичайки в лек тръс след него, стигнах края и загубих съзнание под някакъв убийствен рев, който ме оглушаваше.

Време е да завършвам — не мислите, че не бягам вече, бягам, по един или друг начин. За началника на Борстал не сбърках — той не прояви никакво уважение към моята честност. Аз не го и очаквах, нито пък се опитах да му обясня, но ако той наистина беше образован човек, трябваше малко или повече да проумее. Върна ми доста добре или поне си мислеше, че го е сторил — накара ме да изнасям почти всяка заран помийните кофи от огромната кухня до затънтения край на градината, където трябваше да ги изливам. Следобед разстилах отпадъците от храната над лехите с картофи и моркови. Вечер триех подовете — дълги по цели мили. Но за шест месеца това не беше лош живот. Ето още нещо, което началникът никога не може да проумее, иначе би станал още по-безпощаден. Когато си припомня, виждам, че си е струвало да постъпя така — научих се да размишлявам, а и момчетата разбраха, че нарочно загубих състезанието и не намираха

достатъчно добри думи за мене и ругатни за началника — последното, то се знае, винаги наум.

Работата не ме прекърши — в много отношения тя ме направи по-силен и когато напуснах, началникът разбра, че злобата му е била хвърлена на вятъра. След Борстал те се опитаха да ме пратят в казармата, но аз пропаднах на медицинския и ще ви кажа защо. Щом излязох на свобода, след онова прощално бягане и шестте месеци тежка работа, аз легнах с плеврит. Доколкото разбирам, това означава, че тогава съм постъпил правилно — проиграх състезанието на началника и спечелих две победи на моето собствено. Вярвам твърдо, че ако не бях се състезавал за моето състезание, аз нямаше да пипна този плеврит, който ме запази далеч от униформата и същевременно не ми попречи да си върша работата, за която отдавна ме сърбяха ръцете.

Сега съм на свобода, отново правя различни набези, но и след последния сериозен удар плъховете не успяха да ме пипнат. Прибрах шестстотин двадесет и осем лири и съм все още вън, защото всичко, направих сам, след което имах време и спокойствие да напиша тази история. Парите ще ми стигнат, докато обмисля още един, по-голям удар, но това е най-съкровена тайна, която не бих споделил с никого. Докато търках с четките подовете на Борстал, аз си изработих моя система, места за укриване, изградих си привидно благоприличен живот, почиващ на честен труд. Но в същото време постигнах съвършенството на моята специалност, обмислих всички тънкости на това, което щях да предприема, изляза ли веднъж. И пак ще вървя по този път, дори ако попадна отново в мрежата на любопитните полицаи.

Междувременно (така пише в малкото книжки, които изчетох оттогава, и то без всякаква полза, защото спират винаги пред финиша и от тях нищо не се учи), възнамерявам да предам написаното на един приятел и да му кажа: ако някога отново ме уловят, нека опита и отпечата всичко това в някоя книжка или където успее. Защото ми се ще да погледам лицето на началника, докато разчита тези работи — ако успее да ги разчете, в което много се съмнявам. Но и да успее, според мене, той пак не ще достигне сърцевината.

А пък ако не ме хванат, момчето, на което ще предам моята книга, не ще ме издаде никога — то живее до нас, откакто се помня, и ми е приятел. В това вярвам непоколебимо.

[1] Гвинея — парична единица, равна на 21 шилинга. Б.пр. [↑](#)

ЧИЧО ЪРНЕСТ

Мъж на средна възраст, небръснат отдавна, немит сякаш от месец, облечен в нечист шлифер и сгънал под мишница брезентова чанта с инструменти, излезе от един обществен клозет. Поспря за миг в края на тротоара, за да оправи баретката си — най-чистото нещо по него, после хвърли небрежен поглед наляво и надясно и когато потокът коли секна, прекоси улицата. Изговаряха името и професията на този човек винаги заедно, дори когато не ставаше дума за занятието му — Ърнест Браун, тапицер. Всяка вечер, преди да се прибере в къщи, той оставяше за по-сигурно чантата с инструментите на човека, който поддържаше обществените клозети близо до центъра на града; все имаше чувството, че рискува да ги загуби или да му ги откраднат, ако ги занесе в стаята си, а случеше ли се такова нещо, с препитанието му беше свършено.

Камбанките на часовника над градския съвет отмериха екливо десет и половина. Над театъра ивици синьо небе отбраняваха позициите си, трудно отвоювани от есенните облаци, а вятърът се подемаше на вероломни пориви, като въргаляше хартийки и празни цигарени пакетчета край непометените канавки. Ърнест беше вече прегладнял, затова влезе в едно „кафе“, като приведе инстинктивно глава, макар че до горния праг на вратата имаше цял фут.

Дългото просторно помещение, където се хранеха, беше почти пълно. Ърнест идеше да закуси обикновено в девет часа, но тъй като предишния ден от една гостилница му бяха заплатили десет лири за подновяването на гарнитура от три парчета, той бе останал в бара до късно вечерта и пи халба подир халба, бавно и съсредоточено, бирата си, така както правят самотните хора. Затова тази заран му бе трудно да се отърси от упоения, блажен сън. Лицето му бе бледо, очите имаха нездрава жълтина, а когато говореше, в устата му се мярваха само няколко самотни зъба.

Ърнест разбута група шумни мъже и се озова пред бара — това олющено, нащърбено убежище за работническите ръце, това

крайбрежие, протегнато между двете възвишения на самоварите и потънало в хаоса на враже нападение. Едрата, пълна брюнетка имаше премного работа, затова той прегледа набързо менюто, написано с големи бели букви на стената зад него. Сетне направи свенливо движение с ръка:

— Чаша чай, моля.

Брюнетката се извърна към него. От огромно кафяво гърло в чашата рухна чай. На горната ѝ част имаше пукнатина, която прилича на косъм над слоя от мляко; лъжичката звънна и потъна в парата.

— Друго?

Той промълви колебливо:

— И тост с домати.

После взе подноса, тласнат към него, измъкна се бавно из навалищата и свърна към една свободна маса в ъгъла.

От подноса се надигаше вкусен топъл дъх. Ърнест взе ножа и вилцата, отрязва крайче от тоста с бързото, ловко движение на занаятчия и го поднесе бавно към устата си — ядеше с охота и почти не забелязваше насядалите край него. Всяко действие на ножа и вилцата му, всяка геометрична хапка, отрязана от тънкия тост, всяко неспокойно движение на устните му се сливаше в сложен и привичен процес, който му доставяше огромна наслада. Хранеше се бавно, спокойно, с удоволствие, възприемащ само себе си и това, че тялото му отново е стоплено и заситено. Звънливото докосване на лъжичката до чашата и чинийката допълваше привичния шум на късна закуска в препълнено кафе и звучеше като музика, долитаща в различен ритъм, ту оттук, ту оттам.

Години наред Ърнест се хранеше сам, но все още не бе привикнал към самотата. Да свикне не можа, само временно се бе приспособил към нея с надеждата, че някой ден тая орисия ще свърши.

Помнеше малко от своето минало, а животът течеше, без да го докосва, и затова той почти не забелязваше неговия ход. Единственият властен спомен, който можеше да го помами назад, беше споменът за мъртвите или умиращи мъже, за раздърпаните телени мрежи между окопите на Първата световна война. Двете най-често повтаряни от него фрази през първите години след войната бяха „Не биваше да се връщам в Англия“ и „Трябваше да загина с другите във Франция“.

Времето му отне и тях — от всичко онова остана само някакво мътно, няма отражение.

Откри, че хората се отнасят към него като към призрак, сякаш не беше сътворен от плът и кръв — или поне така изглеждаше — и оттогава заживя сам. Жена му го напусна, казваха, че е заради твърде противния му характер, братята му се запиляха из други градове.

По едно време си науми да ги издири, но сетне се отказа — дори и при неговата самота, единственото, за което си струваше да се хванеш, беше волята да крачиш напред и да се примиряваш с повечето неща.

Чувстваше смътно, неопределено, че ако се обърне назад и затършува из бордеите и синорите на своята младост, ако изрови старите приятели, миризмите и звуците, които го зовяха така живо от по-щастливите дни, това би било някаква смърт. Убеждаваше се, че най-доброто бе да не докосва нищо, защото вярваше смътно — след смъртта, когато и да дойде тя — той отново ще изживее същите неща.

Снарядите не бяха оставили розови белези по тялото му, не, бяха помътили разсъдъка му и затова изживяното през войната не му осигури пенсионна книжка, а дори и на него самия думата „инвалид“ никога не му идеше наум. Всичко това вече не го засягаше — колесницата на годините го премаза и направи живота поносим. Когато започна новата война, Ърнест не почувства отначало бремето ѝ, дори и тогава, когато трябваше да заплаща с глоби и престой в затвора липсата на лична карта или продоволствени купони — а той ги даваше с радост на дезертъорите. Нищо вече не можеше да го измъкне от неговата поносима смазаност. Докато седеше втрепен безсмислено в стените на мазето под квартирата си, през кошмарните часове на артилерийския обстрел и избухващите бомби, у него се съживяваха неясни, дълго потискани образи, в съзнанието му дори попадаха разпилени думи от двете налудничави негови фрази. Но съгласно разписанието на времето неговият живот си течеше, войната завърши набързо и всичко отново му стана безразлично. Живееше от ден за ден, работеше изкусно кресла, дивани и столове и не се интересувахе от нищо. Когато намираше трудно работа и животът ставаше тежък, той не обръщаше много внимание на това, както и сега, когато работите му се оправиха и се позамогна. Не възприемаше разликата, а пропиляваше

припечеленото за бира, като никога не помисли, че се нуждае от ново палто или чифт здрави обуца.

Ърнест взе от чинията последния залък от тоста и домата, усети, че и последните капки непрецеден чай се изливат в устата му. Когато престана да дъвче, запали цигара и започна отново да забелязва хората край себе си. Беше единадесет часа. Ниската зала на кафето пустееше — останаха само десетина души. Ърнест чуваше, че на една от масите говорят за конни състезания, на друга — за война, но думите долитаха до слуха, почти без да докосват съзнанието му — той оставаше спокоен и доволен, оглеждаше разсеяно модела на масите и разположението им из залата. До два часа работа сигурно нямаше да има и дотогава възнамеряваше да остане тук. Но с внезапно смущение осъзна, че без нова поръчка не би могъл да оправдае заемането на масата, затова тръгна към бара за чай и сладки.

Докато му сервираха, в кафето влязоха две малки момичета. Едното седна на масата, но другото — по-голямото — отиде на бара. Когато се завърна на мястото си, Ърнест завари по-малката да седи там. Той се смути и обърка, но все пак седна, за да изпие чая си и да разреже кейка на четири. Момичето го загледа и продължи да го гледа, докато откъм бара не дойде по-голямата с две чаши димящ чай.

Двете малки момичета седяха, разговаряха и пиеха, забравили напълно присъствието на Ърнест, но той започна да усеща как тяхното стаено, детско оживление нахлува бавно в него. От време на време ги поглеждаше със съзнанието, че не е редно да остава до тях, но постепенно погледът му стана ласкав, добър и засмян. По-голямото момиче, около дванадесетгодишно, беше облечено в кафяво, твърде широко и дълго за него палто и макар че повечето време бърбеше и се смееше, Ърнест забеляза бледността на лицето ѝ и нейните огромни, бли бли очи, които би нарекъл прекрасни, ако не познаваше добре това оживление, издаващо пренебрегнатия и беден човек.

По-малката не беше така оживена — тя само се усмихваше, отговаряше кратко и отсечено на сестра си. Пиеше своя чай и топлеше ръцете си о чашата — не я остави на масата, докато не изпи всичко. Нейните тънки, червени пръсти бяха обгърнали чашата, а погледът ѝ бе втренчен в празното дъно. Разговорът им постепенно затихваше, докато замря и отстъпи на шума от уличното движение, който проникваше отвън, и на тракането на чашите и чиниите в самото кафе

— брюнетката миеше съдовете и се готвеше за нахлуването на нови посетители през обедната почивка.

Ърнест пресмяташе колко ярда рексин^[1] ще му трябват, за да изпълни следобедната си поръчка, но когато по-малката заговори, той се вслуша несъзнателно.

— Ако са ти останали някакви пари, много ми се искат сладки, Алмичке!

— Нищо не остана — отговори нетърпеливо по-голямата.

— Не, останало е — и много ми се искат сладки!

Тя беше неотстъпчива, почти нападателна.

— И да искаш, и да не искаш, имам само два пенса.

— Можеш да купиш сладки с тях! — настояваше малката, обръщайки с пръсти празната чаша. — Няма да вземаме автобуса, защото до къщи и пеша не е далеко.

— Няма да се връщаме пеша — може да завали.

— Няма да завали!

— Слушай, и аз искам сладки, но не дотягам като тебе! — каза решително по-голямата и отрязва всички пътища за отстъпление. Малката се предаде и замълча, загледана безсмислено пред себе си.

Ърнест бе изял всичко и извади цигара, а после: драсна клечка в металното краче на масата и дръпвайки дълбоко, изпусна дим. Почувства самотата, като тих прилив в лунна нощ, като водна лента, която приближава и залива пясъка, една изострена самота, дълбока като страдание, от което не можеш дори да заплачеш. Двете момичета седяха срещу него, заети само със себе си, и все още спореха дали да купят сладки или да се приберат с автобуса.

— Ще ни бъде студено — уговаряше я по-голямата, — ако се върнем пеша.

— Няма — отвърщаше неубедено малката.

Звукът на гласовете им му напомняше колко е самотен, всяко слово усилваше самотата му дотам, че се почувства безкрайно нещастен и опустошен.

Времето едва се влачеше — стрелката за минутите беше закована сякаш под един и същ ъгъл. Момичетата седяха едно срещу друго, без да го забелязват — той се сви и усети пустотата на света. Чудеше се как ще преживее тези празни дни, проточени напреде му като стоки върху спрял конвейер. Опита да си припомни нещо от миналото и

потръпна от ужас, когато откри една бездна от тридесет години. Едничкото, което съзираше там, беше сива пелена — едничкото, което можеше да види напреде си, беше пак непрозирна мъгла, зад която се криеше нищото. Поиска да излезе от кафето и да направи нещо, за да може отсега нататък да бележи някак си вървежа на празните дни, но нямаше воля да се помръдне. Долови, че някой плаче, отърси се от мислите си и видя, че беше по-малката, закрила очите си с ръце.

— Какво има? — запита ласкаво той, като се приведе над масата. Вместо нея отговори сурово по-голямата:

— Нищо. Държи се глупаво.

— Но сигурно не плаче без основание. Какво има? — започна да настоява кротко и успокояващо Ърнест, надвесвайки се все по-близо към нея. — Кажи, какво не върви? — И изведнъж си спомни нещо. Издърпа го като ярка нишка от някаква действителност, примесена със сън, увисна на блуждаещите думи, които се замярнаха в съзнанието му. Разговорът на момичетата отекна у него посредством сложния процес на възпоминанието. — Ще ви донеса да хапнете нещо — осмели се той, — може ли?

Малката свали свитите си на юмручета ръце от очите и вдигни поглед към него. Но по-голямата го стрелна възмутено и каза:

— Не желаем нищо. Тръгваме вече.

— Не, не си отивайте! — извика Ърнест. — Почакайте мъничко и ще видите какво ще ви донеса! — той стана и отиде на бара, оставяйки ги да си шепнат.

Върна се с чиния пасти и две чаши чай и ги постави пред мълчащите, загледани в него момичета. По-малката се усмихна. Кръглите ѝ гладни очи бяха очаровани, но следяха с тревога всяко движение на ръцете му. По-голямата беше все още враждебна, но постепенно се предаваше, покорена от увереността на ръцете му, от ласкавите думи и от добротата, която излъчваше лицето му. Ърнест беше погълнат от това, че върши добро — така се бореше срещу чувството на самота, за което все още си спомняше, но само като за кошмарен сън.

Двете деца попаднаха под неговото обаяние, започнаха да ядат сладките и да посрбват от чая. Споглеждаха се, сетне поглеждаха Ърнест, който седеше край тях и пушеше. Кафето беше все още почти празно — неколцината, които се хранеха, бяха така потънали в себе си

или толкова бързаха да погълнат яденето и да излязат, че изобщо не обръщаха внимание на малката компания в ъгъла. Сега, когато атмосферата помежду им стана по-дружелюбна, Ърнест ги заговори.

— Ходите ли на училище? — запита той.

По-голямата автоматично пое командването и отговори:

— Да, но днеска мама ни изпрати в града да ѝ свършим нещо.

— А майка ви ходи ли на работа?

— Да — уведоми го тя, — работи целия ден.

Ърнест се окуражи:

— А готви ли ви?

Тя му отговори благосклонно още веднъж:

— Само вечер.

— А татко ви? — продължи той.

— Умря — каза по-малката с пълна уста, решавайки се да проговори. Сестра ѝ я погледна неодобрително, като ѝ даде да разбере, че е сбъркала, и че може да говори само под нейно ръководство.

— А днес ще ходите ли на училище? — прибави Ърнест.

— Да — отвърна делегатът, който имаше думата.

Ърнест се усмихна на нейното продължително, устойчиво самообладание.

— А как се казвате?

— Алма — уведоми го по-голямата, — а тя — Джоан — и посочи по-малката с леко кимване на глава.

— Често ли сте гладни?

Алма престана да яде и го погледна, колебаейки се как да отговори:

— Не, не често — каза нерешително тя, заета с дояждането на втората паста.

— Но днес бяхте гладни, нали?

— Да — призна тя и захвърли дипломацията като смачканата обвивка на пастата, която бе оставила да падне на пода.

Няколко мига Ърнест мълча, притиснал кокалчетата на свитите си ръце до устните.

— Вижте какво — проговори внезапно той, — аз идвам всеки ден тук към дванайсет и половина, за да обядвам, и ако някога ви се прииска да хапнете, обадете ми се!

Те не възразиха, приеха шест пенса, за да се върнат с автобуса, благодариха му многократно и се сбогуваха.

През следващите седмици децата му се обаждаха почти всеки ден. Когато имаше малко пари, Ърнест пълнеше гладния си стомах с чаша чай, докато Алма и Джоан се насищаха с порции по за пет шилинга, а някога и за повече. Но той беше щастлив и изпитваше огромно удоволствие, когато ги гледаше как лакомо се навеждат над чинията с яйца, бекон и сладки — разтопи се в чудесното усещане, че има за какво да живее и почти забрави самотните дни, когато единствената му надежда беше да влезе в някоя кръчма, да се напие и да поговори с някого. Сега беше щастлив, защото се грижеше за своите „малки момичета“, както ги наричаше вече.

Започна да харчи всичките си пари, за да им купува подаръци, и сега често дължеше наем за квартирата си. Все още не си купуваше никакви дрехи, защото това, което прахосваше преди за бира, отиваше сега за подаръци и храна на момичетата, а той продължаваше да носи същия стар изпоцапан шлифер, ризата му беше все още без яка — сега дори и баретката му не беше вече чиста.

Всеки ден направо от училище, Алма и Джоан тичаха да хванат автобуса за центъра на града и след няколко минути, усмихнати и задъхани, влизаха в кафето, където ги очакваше Ърнест. Минаваха дни и седмици — Алма бе открила колко много се нуждае от тяхното присъствие Ърнест, колко щастлив изглежда, когато се виждат, и колко очебийно нещастен е, ако не отидат някой ден — а това сега се случваше рядко. И тя започна да изисква все повече и повече подаръци, повече храна, повече пари, но го правеше така наивно и по детски, че в своето щастливо опиянение Ърнест не забелязваше нищо.

Но някои от посетителите, които идеха всеки ден в кафето, виждаха как момичетата го молят да им купува това или онова и как той винаги отстъпва с едно добродушие, твърде голямо, за да е истинско и порядъчно. Ърнест даваше, без да оценява какво става всъщност. Не му минаваше и наум да прояви недоверие, защото двете момичета, станали за него почти родни дъщери, бяха единствените живи същества, които приемаха обичта му.

Тъкмо започваше да се храни, когато забеляза двама модно облечени мъже, на няколко ярда от масата си. Те седяха там и предния

ден, и още по-предния. Ърнест престана да мисли за тях, защото в кафето влязоха Джоан и Алма и забързаха към неговата маса.

— Здравей, чичо Ърнест! — казаха весело те. — Какво ще имаме за обяд? — Алма погледна към стената, където с тебешир бе написано менюто за деня.

Неговото лице загуби тъпата си устременост към храната и щастлива усмивка заля страните, очите, извивката на устните му.

— Каквото си изберете — отговори той.

— Но какво ли пък имат? — заядливо рече Алма. — Не мога да разчета драскулките им!

— Иди на бара и поръчай там обяда? — през смях я посъветва той.

— А ти ще ми дадеш ли парички? — запита тя, протегнала ръката си. Джоан стоеше до нея, без да проговаря — липсваше ѝ самоувереността на Алма, лицето ѝ беше плахо и неспокойно, защото все още не можеше да проумее това непроменливо парично споразумение помежду им — страхуваше се, че някой ден ще се изправят тук, чакайки да получат пари, а Ърнест ще се изненада съвсем естествено и ще каже, че за тях няма нищо.

Той току-що бе привършил поправката на една антична гарнитура от три парчета и заранта му бяха платили, затова Алма получи пет шилинга и двете отидоха на бара за ядене. Докато момичетата чакаха да им сервират, двамата добре облечени мъже, които наблюдаваха Ърнест последните няколко дни, станаха и отидоха при него.

Заговори само единият, другият гледаше мълчаливо.

— Дъщери ли ви са тези две момичета или някакви роднини? — запита първият, като посочи с глава към бара.

Ърнест дигна поглед и се усмихна:

— Не — поясни меко той, — просто сме приятели. Защо?

Погледът на мъжа беше суров, той произнесе отчетливо:

— Какви приятели?

— Просто приятели. Защо? Вие кой сте? — Ърнест потръпна, усещайки как у него се надига неясно чувство за виновност, породено от неясна представа за прегрешение, но му се искаше да вярва, че всичко това няма да излезе истина.

— Няма значение кои сме. Искам само да отговорите на въпроса ми!

Ърнест повиши леко глас, но не дръзна да погледне наглите очи на мъжа:

— Защо? — извика той. — Какво общо има това с вас? Защо ми задавате такива въпроси?

— От полицията сме — отбеляза сухо мъжът, — получихме оплаквания, че давате пари на тези малки момичета и ги отбивате от правия път.

От болка Ърнест поиска да се изсмее. Не го направи само, за да не озлоби детективите. Започна да обяснява:

— Но... но... — сетне разбра, че няма да продължи. Много беше това, което искаше да каже, а не можа да промълви и дума — в очите му се промъкна слисаният израз на объркано животно.

— Виж какво! — каза многозначително мъжът. — Излишни са ни твоите „но“. Знаем всичко за тебе. Знаем кой си. Познаваме те всъщност от години. Настояваме да оставиш на мира тези деца и да преустановиш всякакъв контакт с тях. Такива като тебе не могат да дават пари на малки момичета! Ти беше длъжен да знаеш какво правиш и да проявиш повече разум!

Най-сетне Ърнест започна гръмко да протестира:

— Уверявам ви, че сме приятели! Не мисля нищо лошо! Грижа се за тях, правя им подаръци като на мои собствени деца. Те са единствените близки, които съм имал. А защо да не мога да се грижа за тях? Защо трябва да ми ги отнемете? За какво се мислите? Махайте се!... Махайте се... — гласът му се издигна до безсилен вик на негодувание и хората в препълненото кафе се извърнаха и загледаха Ърнест — искаха да разберат причината за този шум.

Не можеше да се каже, че детективите действат припряно — бяха само бързи и знаещи. Застанаха от двете му страни, повдигнаха го, прекараха го край бара и го изведоха на улицата, държейки го здраво за китките. Когато минаваше край бара, Ърнест видя, че двете момичета държат чиниите си и гледат уплашени и изумени как го извеждат навън.

Завлякоха го до края на улицата и му поговориха още малко, все още стиснали здраво китките му.

— А сега слушай, не желаем да се занимаваме повече с тебе, но ако те видим още веднъж с тези момичета, ще се разправяш със съда! — Решителността на този глас действаше като физическа принуда, която тласна Ърнест на границата на умопомрачението.

Стоеше безмълвен. Искаше му се да каже много, но думите не можаха да достигнат устните му, които се гърчеха безпомощно от срам и ненавист, неспособни да оформят дори едно-едничко слово.

— С добро те караме да ги оставиш — продължи, детективът, — ясно ли е?

— Да — отговори с усилие Ърнест.

— Добре, Хайде изчезвай! И да не сме те видели вече с тези момичета!

Ърнест почувства само, че земята се изплъзва изпод краката му, вълна на страх се разби в съзнанието му, той усети непоносимата и позната пустота, която се изливаше вътре в самия него от някаква мъничка, неоткриваема пукнатина. Сетне се изпълни с ненавист към всичко, с остра жал към всичко живо и накрая — с непоносимо остра жал към себе си. Искаше да заплаче, а не можеше — можеше, само да бяга от своя позор.

После с всяка стъпка страданието му започна да стихва. Огорчението му отлиташе, заменяше се с чувство, чиято дълбочина никога не беше изпитвал. Докато крачеше по тротоара сред обедната тълпа, в походката му се появи по-устремена целенасоченост. Когато блъсна летящите врати и влезе в препълнения и шумен бар, Ърнест разбра, втренчил поглед в прекрасната, толкова примамна клопка на бирените бутилки, че само те ще го завлекат в единствената и съвършена забрава — и помисли, че нищо вече не ще може да го уязви.

---

[1] Рексин — материя за тапициране. Б.пр. ↑

МИСТЪР РЕЙНЪР, УЧИТЕЛЯТ

Сега, когато момчетата бяха сравнително поутихнали, мистър Рейнър зашари с поглед през прозореца на класната стая, прекоси калдъръмената улица и надникна във витрината на Харисън — магазина за платове. През очилата с рогови рамки, изострили зрението му, той наблюдаваше новопостъпилата продавачка, която вдигна ръце над главата си, за да досегне куп мъжки, памучни гащета. Движението така удължи гърдите ѝ под тъмносинята дреха; че тя стана почти плоска. Мистър Рейнър застърга леко с обувки по пречката на своя стол, този висок стол, бивал неведнъж предмет на шеги в учителската стая. Говореха, че мистър Рейнър щедро заплатил на разсилния, за да удължи краката на стола, което му помагало да вижда по-добре през прозореца и да наблюдава по-безпрепятствено продавачките в отсрещния магазин на Харисън. Повечето момчета в класната стая бяха вече свикнали с неговата разсеяност — тя им осигуряваше свобода, така че те нито проявяваха склонност, нито пък отделяха време, за да се присмиват на продължителните ѝ пристъпи.

Когато плоскогърдото момиче се качи в отдела за мъжки костюми, на негово място дойде друго — дребно и пълничко, със задоволително едър бюст, — застана в средата на тезгяха, извади от една кутия пъстри вратовръзки и ги подреди като спици на колело пред току-що влезлия в магазина мъж. Но според вкуса на мистър Рейнър привлекателността на тази продавачка избиваше в неприятна крайност и той отново съжали, че момичето, което считаше за съвършено във всяко едно отношение, вече не съществува.

На фона на улицата и магазина и оживеното движение помежду им, всичко сведено — без усилие от неговия неподвижно втрещен поглед — до състояние на избледняла отдалеченост, той отново я призова. Но макар че бе починала, само преди десет дни, мистър Рейнър си възстановяваше трудно нейния образ, защото по начало паметта му не задържаше дълго и ясно спомена за лица.

Осемнадесетгодишна, припомняше си той, и не прекалено висока, с почти момчешки черти под къса кестенява коса — кафяви очи, заоблени страни и съразмерни устни, — една девойка, прилична на Афродита, но малко по-ласкава от нея, както непрестанно му подсказваше неговият усет. Носеше кафява блуза и кафява плетена жилетка — едно съчетание, което ти позволяваше само да зърваш и мъчително да отгатваш фигурата ѝ от кръста нагоре. Но през един летен ден жилетката бе свалена, откривайки гърди със същата класическа форма и възшироки бедра, които съответстваха на малко тежките, набити крака с плътни, спасяващи хармонията прасци. Достатъчно бе да прекоси магазина от тезгяха до подножието на стълбата, водеща за горната част, и правилата, които мистър Рейнър преподаваше по смятане, се превръщаха в кухи, назидателни фрази, претупани набързо. Това възхити учениците, защото им осигуряваше един почти свободен час.

Онова, което споменът не можа да стори, се допълни от въображението и мистър Рейнър пресъздаде осезаем образ, задвижен от една отдавна отглеждана, неспокойна чувственост, в която съпругата и семейството му нямаха дял. Той нагласи очилата си, прекара език по пресъхналото си небце и повторно простърга крак по пречката на стола. Когато онова момиче тръгна, то понасяше тялото си с горделива походка и изтъкваше очарованието на всяка негова частица, така че той предугаждаше дори каква е петата на обувия крак или пръстите на ръцете, заровени в топ разкошен плат. Един голям, зелено боядисан тролейбус премина бързо по улицата, следвайки своя път, и отнесе видението на мистър Рейнър заедно с многоцветните реклами, които красяха ивицата между покрива и долната платформа.

Ограбен така внезапно, мистър Рейнър почувства нужда да запали цигара, но до междучасието имаше още тридесет минути. А в този клас той имаше да преподава чак до десет часа, когато влизаха в час по география. Шумът нахлу в него като студена вода в кораб и го върна към действителността. Това бяха най-големите и неукни момчета в училище, истинска сбирщина, допълнителна паралелка от четиринадесетгодишни непохватни юноши, подготвяни да напуснат училището и да постъпят на работа из местните фабрики. Бъливан, най-буйният от всички, утихна едва след като престана да зяпа през прозореца, но шумът в класа продължи. Единствено изпълнимият план

за през оставащите месеци беше да ги запази колкото е възможно помирни, сетне да разтвори вратите и да ги пусне на свобода, за да се пръснат по широкия свят като млади животни, каквито бяха всъщност — да нахлуят в леса на улиците, настървени за цигари и футбол, за бира и жени. Отговорността му падаше заедно с преобърнатата страница на училищния дневник. Те щяха да бъдат прехвърлени в друг свят, по-непоправим от тази джунгла сред вражи земи, която той ръководеше, за да си изкарва прехраната.

— Добре — извика с ясен глас мистър Рейнър, — А сега да осигурим малко тишина в стаята!

Макар че шумът продължи, в класа владееше атмосфера на послушание. Мистър Рейнър не държеше строго на дисциплината, но учителстваше от двадесет и пет години и си бе извоювал авторитет, в който се вслушваха. Независимо от това, че не биеше много често учениците, те разбираха, че може лесно да го стори, защото не е новак. Съзнаваха, че младият и неопитен учител крие по-малко сила в юмрука си, отколкото един учител на средна възраст. И поради това, когато им кажеше да пазят тишина, те обикновено го послушваха.

— Извадете библиите си — каза мистър Рейнър, — И ги отворете на „Изхода“^[1], глава шеста!

Наблюдаваше ръцете на четиридесет и пет момчета. Малко от тези ръце бяха чисти. Те разтваряха библиите, както и всички книги, необяснимо защо отзад напред. От време на време той зърваше тук-там по книгите, сред бъркотията на страниците, по някоя яркоцветна рисунка. Облегна се на високата катедра, опря чело на ръката си — наблюдаваше как Бъливан шепне нещо на момчето, седнало до него, и чуваше как то хихика.

— Хендли — привидно строго запита мистър Рейнър, — кой беше Арон?

От средата на класа се надигна дребно момче:

— Арон от библията ли, сър?

— Да. Кой друг, магаре такова?

— Не зная, сър — отвърна момчето или защото наистина не знаеше, помисли си мистър Рейнър, или защото искаше да си върне за това, че го нарекоха „магаре“.

— Не си ли прочел главата, която ви дадох вчера за четене?

На този въпрос момчето можа да отговори:

— Да, четох я, сър.

— Добре тогава, кой беше Арон?

Лицето на момчето загуби ведрината си, помрачи се и то си призна:

— Забравих, сър.

Мистър Рейнър прекара бавно ръка по челото си. Той промени тактиката и изкрещя така високо, че момчето подскочи!

— Не! Не сядай още, Хендли! — момчето отново стана. — Цял месец четем тази книга от библията, така че ти трябва да отговориш на въпроса ми. Сега: кой беше братът на Мойсей?

Бъливан напяваше отзад:

*— Мойсею господ рече,
евреите ще имат вече
предълги носове;
Арон ще прави изключение —
ще има нос квадратен,
а Петър в допълнение
ще има газомер.*

Затаено кискане стигна до мистър Рейнър и той видя, че момчетата около Бъливан напрегат страдалчески лица, за да не избухнат в смях.

— Кажи ми, Хендли — запита пак той, — кой беше братът на Мойсей?

Лицето на Хендли се развесели — озарено от непознато вдъхновение, то изрази някаква признателност, защото смисълът на изпятия стих си бе пробил път чак до съзнанието му.

— Арон, сър — каза момчето.

— И тъй — мистър Рейнър помисли, че най-сетне стигнаха до някъде. — Кой беше Арон?

Хендли, проумял тежката си участ, долови отново приглушеното присмехулно подвикване на Бъливан и вдигна глава — на лицето му бе изписано пълно поражение:

— Не зная, сър.

Въздишка на отчаяние, която не биваше да стигне до момчетата, се изтръгна от мистър Рейнър.

— Седни — обърна се той към Хендли, който го послуша с такава готовност, че капакът на чина изтрополя. По отношение на Хендли служебното задължение бе изпълнено — дойде ред на Робинсън, който седеше през няколко чина. Той стана.

— Кажи ни кой беше Арон — нареди му мистър Рейнър.

Робинсън беше по-събудено момче, изхитрило се да остави под чина една отворена библия за справки.

— Арон е бил жрец, сър — отвърна бързо то, — братът на Мойсей.

— Седни си — каза мистър Рейнър, — Да го запомниш, Хендли. От кое общекитие си, Робинсън?

Робинсън стана отново, като се усмихваше вежливо:

— Бъкингъм^[2], сър.

— Забоди си една звездичка за „много добър“.

След като на диаграмата за успеха на класа бе забодена зелената звездичка, мистър Рейнър вдигна едно от момчетата да чете. Когато гласът му зазвуча с монотонна напевност, мистър Рейнър започна отново да смалпява разстоянието между своя висок стол и витрината на текстилния магазин. Като сливаше и раздробяваше фигурите и лицата на сегашните продавачки, той се мъчеше да възстанови живия образ на момичето, умряло неотдавна. Този навик на въображението му да пресъздава, беше главната му опора през време на престоя в това училище, мост, прехвърлен от зрението му над калдъръмената улица до магазина на Харисън, мост, който го отвеждаше до момчетата, постъпващи на работа още петнадесетгодишни и напускащи на двадесет — за да се омъжат. Бе станал „познавач“ на младите жени от предградията — тяхната несигурна работа, както и женитбената борса го бяха направили непостоянен любовник, караха го твърде често да забравя своята „велика страст“, тъй като на нейно място скоро се появяваше нова. Всяка хубавица се отбелязваше в съзнанието му; тръгнеше ли си, тя оставяше дирята си в неговите спомени, но само до следващата жена, която идваше като сигурно потвърждение на непрекъснат душевен кръговрат, изтласкал вече предишната. Всяка нова хубавица съживяваше спомена за другите, така че никоя от тях не потъна в забвение.

Но последната беше най-хубавата от всички — една неочаквана красота, забутана сред оживеното движение на бедняшките улици. Беше я наблюдавал в някакъв транс — как работи, как разговаря, как седи зад тезгяха през влажните следобеди. Момчето от предната редица четеше като пророк. Наоколо му започна да се надига развълнувано, буботещо море, а завесата, забулила паметта на мистър Рейнър, се отдръпна и съживи един стих от Бодлер: „*Свенлива и разпусната, и крехка и силна*“, Това разкриваше тайната на нейната класическа красота и разцъфтяла женственост. Стихът се стопи и изчезна, защото покривът на един препълнен с неподвижни, втречени лица тролейбус отнесе живата, пулсираща фраза. От кантората на посредниците по продажба на недвижими имуществва изскочи момчето от близкото кафе понесло бяла кана за чай, промъкна се ловко между върволица коли и камиони, спрели пред светофарите, и подсвирквайки си песенчица, се прибра по-надолу в кафето.

Морето от шум, заобикалящо момчето, което четеше монотонно с глас на пророк, забушува по-бурно, отколкото позволяваше училищната дисциплина, една вълна помете звънките слова на четеца и други звуци надделяха в стаята. Мистър Рейнър погледна и видя, че Бъливан бе станал и с всички сили налагаше момчето от предния чин. То вдигна юмруци, за да му отвърне. Мистър Рейнър изкрещя така разгневено, че моментално въдвори тишина и тръсна заканително главата си със стареещо розово лице.

— Излез, Бъливан! — извика той. „*Крехка и силна*“. Фразата поупорства, но сетне умря, бе задраскана и изтрита.

Бъливан тръгна с поклащаща се походка между редиците уплашени момчета и каза, когато наближи черната дъска:

— Той ме удари пръв.

— А сега пък аз ще те ударя! — отсече мистър Рейнър, повдигна капака на катедрата си и извади една пръчка. Неговият противник го наблюдаваше свирепо и изразяваше своето пренебрежение към неприятната си участ, като се извъръщаше и подмигваше на своите приятели. Беше едро, четиринадесетгодишно момче, с дълги, много тесни панталони и сив пуловер.

— Вие няма да ме ударите — каза то. — Не съм сторил нищо, за да го заслужа, разбирате ли?

— Протегни си ръката — рече мистър Рейнър, а лицето му стана тъмночервено. „Свенлива“. Не — помисли си той, — не съвсем. Това е най-малкото, което мога да сторя. За няколко мига поне ще избия от главата му тези глупости на теди-бой!

Бъливан не протегна ръка, както би трябвало да стори. Стоеше неподвижно и мистър Рейнър трябваше да му повтори. Класът наблюдаваше; шумът от уличното движение не можеше да прикрие приглушеното мърморене, което минаваше за тишина. Бъливан все още не вдигаше ръка и мистър Рейнър сметна, че е проявил достатъчно търпение.

— Не ще посмеете да ме ударите с това! — каза отново Бъливан с едва доловимо пламъче в полуприсвитите си очи.

„Силна“. Око за око. Тялото на онова момиче, края на блузата, обтегнат от бедрата — всичко това бе мълчаливо унищожено. Неговото настойчиво желание да си отмъсти веднага бе възпрепятствувано, но бе последвано от силен пристъп на гняв, който го прониза и подтикна към действие. Докато по улицата преминаваше един автобус, той пристъпи към Бъливан и го удари няколко пъти с пръчката през плещите — и всеки път удряше с все сила.

— Ето ти, тъп, непослушен урод!

Бъливан се отдръпна и преди да успеят да го шибнат още веднъж, преди мистър Рейнър да помисли дори, че такова нещо е възможно, той заудря с юмруци. Двамата се вкопчиха един в друг в тази битка на издръжливост — всеки гледеше да отблъсне другия, да се откопчи и да му нанесе удар. Мистър Рейнър застана с раздалечени крака, искайки да изтласка Бъливан назад към чиновете, но Бъливан предугади този ход на противника, очевидно по-силен от него, и извърна така тялото си, че и двамата се озоваха, все още биейки се, между чиновете.

— Няма да ме биете вече! — съскаше задъхан Бъливан. — Или си въобразявате, че можете?

Той измъкна главата си изпод ръката на мистър Рейнър, замахна с юмруци, но не улучи в целта и тогава прескочи като жираф от другата страна на чиновете. Мистър Рейнър избърза и отрязва отстъплението му — сграбчи яко ръката му, изгледа го яростно с кървавочервено лице и сетне изви злобно пленената ръка. Всичко

стана за миг — мистър Рейнър пусна момчето, остана обаче с пръчката в ръка, готов за ново нападение.

Но Бъливан оцени милостивото прекратяване на враждебните действия и каза само:

— Аз ще накарам брат си да ви оправи!

Опитът бе добър съветник на мистър Рейнър — той не виждаше смисъл да довежда този инцидент до неговия логичен край — това значеше само нови усложнения. Беше доволен, че предупреди Бъливан да се държи прилично, разбираше, че ничие честолюбие не пострада при равностойната борба. Седна на своя стол зад катедрата. Наистина какво ли значение имаше всичко това? Бъливан и повечето момчета напуснаха след два месеца, а през този кратък период той можеше да ги държи в шах. След ваканцията други Бъливановци щяха да слязат от училищния ескалатор и да попълнят празните чинове в неговия клас.

Беше десет без пет и за да осигури спокойствие до края на часа, мистър Рейнър извади своята библия и започна да чете с ясен, нетрепкащ глас:

— „И рече господ Мойсею: «Сега ще видиш що ще сторя фараону, защото с крепка ръка ще ги пусне и с крепка ръка ще ги изпъди из земята си.»“

Учениците, които влязоха в десет и половина, идваха за часа по аритметика. Мистър Рейнър им каза да отворят книгите си и да решат задачите на петдесет и четвърта страница. Той гледеше страниците на многото учебници, покрити с мастилени петна и неприлични думи, написани върху чертежите и украсяващи празното поле за отговорите — приличаха на татуировките по ръцете на стари моряци. Страниците щяха да станат неузнаваеми подир месец, а трябваше да им служат още дванадесет. Тези ученици бяха по-малки и тяхното бунтарство бе стигнало само до страниците на книгите им, но и това беше нещо, което трябваше само да се констатира. Мистър Рейнър наклони глава надясно, забрави шума в класа, прекоси с поглед улицата и се загледа в продавачките на текстилния магазин. О, да, измежду всички, които си спомняше, последната беше най-красива. На времето стигна дотам, че реши да лекува лудостта си, като я заговори една вечер, когато тя излизаше от магазина. Хрумването му не беше лошо, но дойде твърде късно, защото един млад мъж бе започнал да я причаква и изпраща

вероятно до автобусната спирка. Повечето момичета напускаха работата си в магазина, защото тръгваха по един или друг предопределен път. „Свенлива и разпусната, и крехка, и силна“ — той все още не можеше да забрави този стих. Някои се омъжваха, други — забелязваше той — забременяваха и изчезваха, няколко се скараха с директора и изглежда бяха уволнени. Но последната, откри той една вечер, когато разтвори вестника при светофарите на ъгъла, беше убита от младия мъж, който идваше да я пресреща.

По улицата, един зад друг, преминаха с грохот три двуетажни тролейбуса, но това не му попречи да вижда нейния образ в магазина.

— Тихо! — извика мистър Рейнър на четиридесетте момчета пред него, — Обади ли се някой, ще опита пръчката!

И стана тихо.

---

[1] Изход — втората книга от вехтия завет — преселението на евреите в Египет. Б.пр. ↑

[2] Общежитие Бъкингам — към някои английски училища има общежития. Наименованието им вземат обикновено от английската история. Б.пр. ↑

КАРТИНАТА С РИБАРСКАТА ЛОДКА

Двадесет и осем години бях пощаджия. Обърнете внимание на първото изречение — понеже е написано простичко, някому може да се стори, че се хваля с дългогодишната си служба, но за мене този факт няма никакво значение. Не е моя вината в края на краищата, ако някой помисли така, само защото го казах скромно и ясно — не бих могъл да го напиша другояче. Започна ли да употребявам дълги и сложни думи, изровени от речниците, ще ги повтарям твърде често — във всяко изречение или през изречение — все едни и същи думи. И за да не излезе смешно това, което искам да напиша, думи от речник няма да вземам.

Двадесет и осем години минаха и откакто се ожених. Тая работа е много важна, независимо от това как ще я опишеш или как ще погледнеш на нея. Стана така, че се ожених веднага, щом намерих постоянна работа, а първата добра работа, на която попаднах, беше в пощите (преди бях момче за поръчки, после чирак). Трябваше да се ожена за нея веднага, щом получих назначение, защото ѝ бях обещал, а тя не беше от онези хора, които позволяват да забравиш обещаното.

Когато получих първата си заплата, вечерта я потърсих и запитах:

— Какво ще кажеш за една разходка до „Змийската гора“? — Бях неразумно самоуверен, целият свят сякаш беше мой и тъй като бях забравил нашата уговорка, съвсем не се учудих на нейния отговор:

— Съгласна съм, разбира се.

— Спомням си, че беше късна есен, листата бяха нападали като сняг по земята — хрупкави отгоре и влажни по-навътре. Имаше пълнолуние и ветрец — разхождахме се из черешовата градина прегърнати и щастливи. Внезапно тя спря и се извърна към мен — беше едра девойка с хубаво тяло и доста миловидно лице.

— Искаш ли да влезем в гората?

— Ама че въпрос! — засмях се аз, — Знаеш, че искам. А ти?

Тръгнахме отново и след малко тя промълви?

— И аз искам, но сега, когато имаш вече постоянна работа, знаеш какво трябва да направим, нали?

Позачудих се какво ли пък иска да каже. Но всъщност прекрасно знаех.

— Да се оженим — признах си аз и прибавих, — но знаеш, че заплатата ми не стига за семейство.

— Според мене, стига — отвърна тя.

И толкоз. Целуна ме, както никога не бях целуван, и навлязохме в гората.

Семейният ни живот не я направи щастлива — не ѝ беше добре още от самото начало. Не бях щастлив и аз, защото твърде скоро тя започна да ми повтаря, че всичките ѝ приятели, а най-вече нейното семейство непрекъснато ѝ говорели, че нашият брак нямало да издържи и пет дни. Не можех да ги опровергая, защото още след първите месеци разбрах колко са прави. Но това не ме дразнеше, защото съм от тези хора, чието спокойствие не можеш да нарушиш. А пък ако искате да чуете истината — която, според мене, другите мъже не признават с удоволствие, — женитбата за мен значеше да смениш дома и майка си с нов дом и нова майка. Просто и ясно. Даже и пликът със заплатата не промени пътя си — предавах го всеки петък и получавах обратно пет шилинга за тютюн и за едно кино. Това беше един от онези бракове, при които разносните по бракосъчетанието и гостите са предварителната вноска, а после до края на живота си продължаваш да разпределяш изплащането на седмици. Предполагам, че оттук са заимствали идеята за стоките на изплащане.

Но нашият брак издържа повече, отколкото предсказваха всички — не пет дни, а цели шест години — тя ме напусна, когато бях тридесетгодишен, а самата тя бе на тридесет и четири. Лошото беше, че когато се карахме — а имаше караници и ругатни, и хвърляне на съдове, — ние изпитвахме и мъка. Струваше ми се, че още от първата ни среща ние непрекъснато сме правили само това — карали сме се и сме се измъчвали. Мислех, че докато живеем заедно, ще върви все така. Но сега разбирам, а понякога съм предугаждал и тогава, че истината е била друга. Много често сме живели дяволски добре.

Още преди тя да ме напусне, аз си втълпих, че нашият съпружески живот е пред своя край, защото тогава избухна един от

най-страшните ни скандали. Седяхме си една вечер в къщи — един срещу друг край масата, — бяхме си изпили чая, съдовете бяха празни, а стомасите ни — пълни, така че нямаше никакво оправдание за онова, което последва. Забих глава в една книга, а Кети седеше, без да върши нещо.

Внезапно тя проговори:

— Аз истински те обичам, Хари.

Думите ме достигнаха със закъснение, както става обикновено, когато човек чете.

— Хари, погледни ме!

Вдигнах глава, усмихнах се и отново потънах в четенето. Може би сбърках, може би и аз трябваше да кажа нещо, но книгата беше твърде увлекателна.

— Сигурна съм, че цялото това четене само ти вреди на очите — забеляза тя и отново ме откъсна от знойния, завладяващ мир на Индия.

— Ами — възразих аз, без да вдигам поглед.

Тя беше млада и все още хубава, гореща, несдържана в страстта си жена, малко над тридесетте, която не те изпускаше лесно, започнеше ли да упорства или да се гневи.

— Баща ми казваше винаги, че само глупците четат, защото има много да учат.

Думите ме жегнаха и проникнаха в мен, така че не устоях и отвърнах, все още без да я поглеждам:

— Казвал го е само защото не е знаел да чете. Ако питаш мене, просто е завиждал.

— Какво има да завижда на глупостите, с които си тъпчеш главата поде бавно тя, за да ме накара да разбера, че е убедена в истинността на всяка своя дума. Книгата загуби притегателната си сила — надвисваше буря.

— Виж какво, пиленце, защо не вземеш и ти някоя книжка?

Тя никога не би го сторила, защото мразеше книгите не по-малко от отрова. Отвърна присмехулно:

— Имам повече ум от тебе, а и прекалено много работа.

Тогава избухнах — все още кротко, защото не губех надежда, че тя ще спре навреме и ще мога да довърша започнатата глава:

— Съгласен, но все пак остави ме да си дочета, може ли? Книгата е интересна, а пък и аз съм уморен.

Но такава молба само откриваше за нея други благоприятни възможности:

— Уморен ли? Та ти си винаги уморен! — Изсмя се високо. — Уморен гъсок! Би трябвало да поработиш истински, за разнообразие, вместо да се шляеш по улиците с тази идиотска пощаджийска чанта.

Няма да протакам повече и да разказвам дума по дума. Във всеки случай само след миг тя издърпа книгата от ръцете ми:

— Книжно копеле! — развика се тя, — Дай ми само книги, книги, книги! Проклет мухльо! — И запрати книгата в запалената камина — точно над купа въглища, като я натика с ръжена сред самите пламъци.

Това ме раздразни и аз я цапнах не силно, но все пак — ударих я. Книгата беше хубава и на всичко отгоре — от библиотеката. Трябваше да купувам нова. Кети тресна входната врата и до следния ден не я видях.

Нямах намерение да потъвам в скръб, загдето побягна. До гуша ми беше дошло. Мога да кажа само едно — дяволски ни провървя, че нямахме деца. Тя забременя веднъж или два пъти, но нищо не излезе — и всеки път това изстискваше от нея повече горчилка, отколкото можехме да преглътнем през следващите месеци на затишие. Може би пък щеше да е по-добре, ако имаше деца — кой знае...

Един месец след като изгори книгата, тя забягна с някакъв бояджия. Всичко бе сторено много прилично. Без крясъци и бой, без разрушаване на щастливото семейно огнище. Веднъж, когато се прибрах от работа, намерих една бележка: „Отивам си и няма вече да се върна“. Бе оставена на плочата над камината, пред часовника. По хартията — никакви петна от сълзи, просто осем думи, написани с молив върху лист от застрахователната книжка. И досега пазя бележката в портфейла си, макар че само един бог знае защо.

Бояджията, с когото забягна, живееше в собствена къща срещу нас. Както ми разказаха по-късно — от няколко месеца получавал помощ като безработен, но неочаквано намерил работа на двайсетина мили оттук. Съседите изгаряха от нетърпение да ме осведомят — разбира се, след като двамата бяха заминали, — че ходели почти година. Никой не знаел накъде точно се запилели — въобразяваха си сигурно, че ще хукна да ги преследвам. Такава мисъл никога не ми е

минавала през ума. И какво всъщност трябваше да направя? Да го пречукам, да довлека за косите самата Кети? Загубена работа!

Дори и сега е безсмислено да се убеждавам, че тази промяна в моя живот не ме засегна. Щом си живял под един покрив с една жена цели шест години, невъзможно е тя да не ти липсва, независимо от това какъв кучешки живот сте карали заедно. А трябва да ви кажа, че си имахме и добри дни.

След нейното внезапно заминаване къщата някак си се промени — и стените, и таванът, и всяка дребна вещ. И вътре в мен нещо се промени — макар и да се убеждавах сам: „Всичко си е същото и това, че Кети ме изостави, нищичко не променя“. В началото времето едва се влачеше, а пък аз се чувствах като човек, който прохожда с уродливи крака. Но сетне настъпиха дългите летни вечери и аз се почувствах щастлив сякаш против волята си, но все пак достатъчно щастлив, за да не се поддавам прекалено на страданието, което носят тъгата и самотността. Светът продължаваше да живее и аз чувствах, че живея с него.

С други думи, успях да се устроя по възможно най-добрия начин, което освен другото значеше и вкусен обяд всеки ден в стола. За закуска си варях по едно яйце (в неделя го пържех с бекон), а на вечеря пиех чай с нещо студено, но питателно. Така както вървяха работите, животът не беше лош. Може би малко самотен, но поне спокоен и тъй като не правех нищо, за да го променя, така или иначе той продължаваше да си тече. Загубих дори и усещането за самота, което ме караше да се замислям твърде дълбоко в първите дни, след като Кети ме напусна. По-късно престанах съвсем да се занимавам с това. През деня, когато разнасях пощата, срещах толкова много хора, че това запълваше вечерите и празниците ми. Понякога играех дама в клуба или отивах до кръчмата на нашата улица, за да си изпия спокойно половин пинт.

Работите вървяха така десет години. Както разбрах по-късно, Кети живяла с бояджията си в Лестър. След това се върна в Нотингам. Дойде да ме навести една вечер — беше петък, денят, в който ни плащат. От нейна гледна точка, както се разбра по-късно, тя не би могла да избере по-подходящ ден за посещението си.

Пуших лулата си, облегат на портата в задния двор. Денят ми беше претоварен и нервен — из целия район ми връщаха писма,

защото хората напуснали и никой наоколо нямаше представа къде са се пренесли. Други пък не успяваха да се дигнат от леглата по цели десет минути, за да разпишат някое препоръчано писмо — затова вечерта се чувствах дважд по-блажен — бях си в къщи, пушех лулата си на двора, а наоколо догаряше есенният ден. Небето беше ясножълто, а над покривите и антените преливаше в зелено. Комините тъкмо започваха да бъдат своя вечерен дим, а повечето фабрични мотори бяха секнали. Гълчавата на тичащите около електрическите стълбове деца и лаят на кучетата се носеше сякаш нейде от много далеч. Тъкмо се канех да изчистя лулата си, да си вляза и продължа книгата за Бразилия, която не успях да дочета предната вечер.

Още щом се подаде иззад ъгъла и тръгна към двора, аз я познах. Почувствах нещо странно: десет години не са достатъчни, за да променят дотолкова един човек, че да не го познаеш, но са и предостатъчни, за да те накарат да го погледнеш два пъти, преди да се увериш, че е той. И това мигновение, което лежи между двата погледа, е като ритник в стомаха. Походката ѝ се бе променила — не вървеше вече като собственик на всичките тези къщи и всичко живо в тях. Ходеше малко по-бавно, откакто я видях последния път — отказала се бе от прежната наперена походка, сякаш заради нея бяха я сполетели всички беди през последните десет години. Не изглеждаше така самоуверена и беше понапълняла — носеше все още лятна рокля и зимно, разкопчано палто — косите ѝ бяха боядисани в излиняло жълто, докато преди имаха прекрасен кафяв оттенък.

Не бях нито радостен, нито огорчен, че я виждам — може би е така при всяко сътресение, защото, нека си призная, — бях наистина изненадан. Не защото мислех, че никога няма да я срещна, но сигурно разбирате — просто някак си я бях забравил. И колкото по-дълго нея я нямаше, толкова повече се смаляваше нашият съвместен живот — стигна година, после ден, а накрая се превърна в мигновение, подобно на светлинната, която съм виждал да прорязва черната нощ преди зазоряването. Само за десет години споменът бе потънал твърде дълбоко и всичко приличаше на някакъв сън. Щом свикнах да живея сам, аз я забравих.

Макар че походката ѝ беше променена, все очаквах да чуя нещо ехидно като: „Не ти се вярваше да се върна толкова скоро на

местопрестъплението, нали, Хари?“ или „Не мислеше, че чер гологан не се губи, нали?“

Но тя само се спря:

— Здравей, Хари! — и остана да чака, докато аз се дръпна от портата, за да може да влезе. — Отдавна не сме се виждали, нали?

Отворих портата и пъхнах лулата в джоба си.

— Здравей, Кети! — казах аз и се отправих пръв към двора, за да може да ме последва.

Когато влязохме в кухнята, тя закопча палтото си, сякаш не влизаше в къщи, а се канеше да си отива.

— Как живееш? — запитах аз, изправен до камината.

Тя стоеше с гръб към радиото и сякаш не искаше да ме погледне. А може би все пак бях поразтревожен от нейното неочаквано посещение и сигурно съм го показал, без да съзнавам тогава, защото започнах веднага пак да пълня лулата, нещо, което обикновено не правя. Преди да запаля отново, винаги оставям лулата да изстине.

— Чудесно — можа да каже само тя.

— А защо не поседнеш, Кети? Сега ще запаля камината да се постоплиш.

Тя все още стоеше навела поглед, сякаш не дръзваше да огледа старите неща, които си бяха останали все същите още от нейно време. Все пак бе видяла достатъчно, за да може да забележи:

— Грижиш се добре за себе си.

— А ти какво очакваше? — отвърнах аз, но без всякакво ехидство.

Забелязах, че си беше начервила устните и страните, а може би се беше и напудрила — неща, които преди не правеше. Помислих си, че всичко това я състарява някак по-особено, отколкото ако си беше останала без всякакъв грим. Това бе прозрачна маскировка, достатъчна обаче, за да скрие от мен, а може би и от самата нея жената отпреди десет години.

— Чувам, че ще има война — промълви тя само, за да каже нещо.

Побутнах един от столовете, които стояха край масата:

— Хайде, седни, Кети. Разтовари краката си! — Това беше стара наша приказка и аз просто не знам защо тогава я казах. — Никак няма

да се изненадам. Това приятелче Хитлер плаче за куршум в главата — както и мнозина германци.

Вдигнах поглед и я хванах, че разглежда втренчено картината с рибарската лодка, окачена на стената — беше кафява, вехта лодка, с полуопънати платна, отплавала надалече от брега в едно безцветно утро. По брега вървеше жена, понесла кош риба на рамо. Това беше една от трите картини, които братът на Кети ни подари за сватбата — другите две бяха унищожени при една от нашите схватки. Кети много я харесваше, тази оцеляла картина с изписана рибарска лодка. „Останките от флотата“ — както я наричахме ние в по-добрите дни.

— Как живееш? — поисках аз пак да разбера. — Добре ли?

— Добре — отвърна тя. Все още не можех да приема факта, че тя не е вече така приказлива, както преди, че гласът ѝ е по-тих и безжизнен, без всякаква острота. Може би и за нея беше странно да ме види след толкова години в нашия предишен дом, където всичко си стоеше така, както го беше оставила. Единствената разлика беше в това, че сега имах радио.

— Работиш ли? — запитах аз. Тя сякаш се страхуваше да приеме стола, който ѝ предложих.

— Да, у Хоскинс — отвърна тя, — в Ембъргейт. Във фабриката за дантели. Плащат по четиридесет и два шилинга седмично, което не е малко. — Тя седна и закопча последното незакопчано копче на палтото си. Видях, че гледа отново картината с рибарската лодка, „Останките от флотата“.

— И много не е. Винаги плащат, колкото човек да не умре от глад и сигурно така ще върви. Къде живееш, Кети?

Тя оправи косите си, съвсем посивели в корените, и отвърна:

— Квартирата ми е в Снейнтън. Мъничка е, но плащам само седем шилинга и шест пенса на седмица. Вярно, че е шумно, но на мене ми харесва. Винаги съм обичала оживлението, знаеш това, „Пинт бира — два пинта олелия“ — както обичаше да казваш ти, нали?

Усмихнах се:

— Странно, че си спомняш.

Но тя не изглеждаше много развеселена. В очите ѝ не блестяха онези искрици на остроумие, от които често лумваше красивият пламък на смеха. Край тези очи сега имаше бръчки — свидетелки на възрастта и бягащите дни.

— Радвам се, че си се наредила.

Погледите ни се срещнаха за първи път:

— Ти никога не си бил силен по чувствата, нали, Хари?

— Не — признах си аз, — не особено.

— Би трябвало да бъдеш — каза тя, макар и съвсем равнодушно, — тогава може би щяхме да я караме малко по-добре.

— Вече е твърде късно — вметнах аз, като долових самохвалството в думите си. — Знаеш, че никога не съм обичал караниците и неприятностите. Повече съм по мира.

Тогава Кети подхвърли шега, на която се засмях.

— Като оня приятел Чембърлейн. — Тя побутна една чиния към средата на масата и опря лакти на покривката. — През последните три години разчитах само на себе си.

Може би това е един от моите недостатъци, но от време на време ставам малко любопитен.

— А какво стана с твоя бояджия? — Зададох й съвсем непринудено въпроса, не мислех, че има за какво да я упреквам. Беше си отишла на времето — и толкоз. Не ме бе изоставила в беда, с куп дългове например. Винаги я оставях да прави, каквото иска.

— Виждам, че си накупил много книги — каза тя, като забеляза книгата, която бях опрял на бурканчето със сос и другите две оставени на бюфета.

— С тях минава времето — отвърнах аз и драснах клечка кибрит, защото лулата ми бе угаснала. — Обичам да чета.

Тя замълча. Спомням си, че мълча три минути, защото гледах часовника над шкафчето. Беше време за новините по радиото и бях пропуснал повечето от тях. Новините ставаха все по-интересни, защото войната приближаваше. Нищо друго не ми оставаше, освен да мисля за тези неща, докато я чаках да проговори.

— Той умря, отрови се — оловото му взе живота — съобщи тя. — Намъчи се, а беше само на четиридесет и две години. Откараха го в болницата, седмица преди да почине.

Не можех да кажа, че ми е мъчно, но и нямах в какво особено да го упреквам. Просто не познавах тоя човек.

— В къщи едва ли ще се намерят цигари за теб — казах аз, като огледах плочата над камината — дано открия някоя, макар и да знаех,

че нямам. Когато минах край нея, тя се отмести, повличайки скърцащия стол по пода. — Не, не се мести. Мога да мина и така.

— Остави — каза тя, — имах някъде цигари. — Опипа джоба си и извади смачкано пакетче от евтините. — Ще запалиш ли, Хари?

— Благодаря ти, не. Цигари не съм пушил от двайсет години. Знаеш. Не си ли спомняш как започнах да пуша лула? Симпатии бяхме тогава. Ти ми подари за рождения ден лула и каза да запуша с нея, защото ще изглеждам по-изискан. И оттогава пуша само лула. Свикнах ѝ доста леко и сега ми харесва. Всъщност никога не се разделям с нея.

Сякаш беше вчера. Може би доста се разприказвах — Кети изглеждаше малко нервна, докато вадеше цигарата. Не разбрах защо. Спокойно можеше и да не идва.

— Слушай, Хари — започна тя, като отправи поглед към онази картина, и кимна. — Бих искала да я имам! — Каза го така, сякаш през живота си не бе желала по-силно нищо друго.

— Картината не е лоша, нали? — си спомням, че отвърнах тогава. — Хубаво е да имаш картини по стените, не за да ги гледаш нарочно, а така — за компания. Дори и когато не ги гледаш, знаеш, че си висят там. Но ако искаш, можеш да я вземеш.

— Не се ли шегуваш? — запита ме тя с такъв глас, че за първи път я съжалих.

— Не, разбира се. Вземи я! Не ми трябва. А пък ако поискам, мога да си купя друга или да окача карта на военните действия. — Това беше единствената картина на тази стена. Да, и долу на бюфета стоеше нашата сватбена снимка. Но аз не исках да ѝ я припомням, защото се страхувах, че това ще съживи неприятни за нея спомени. А снимката държах съвсем не от някакви сантиментални, подбуди, иначе щях да я махна. — Имаш ли деца?

— Не — отвърна привидно равнодушно тя, — не ми е приятно да ти вземам картината и ако много държиш на нея, предпочитам да ти я оставя.

Дълго седяхме така и всеки гледаше някъде над главата на другия. Питам се какво я е променило през тези десет години, за да говори с толкова тъга за картината. Навън се смрачаваше. Защо не престане да дърдори и не вземе направо тази проклета картина? Отново ѝ предложих, за да сложа край на историята, откачих я от

стената, избърсах опакоето ѝ с някакъв парцал, опаковах я в амбалажна хартия и завързах пакета с най-добрия пощаджийски канап.

— Ето ти я! — казах аз, като отместих съдовете, и я поставих на масата, където Кети бе опряла лакти.

— Много си добър към мене, Хари.

— Добър! Виж, това ми харесва. Много ли е важно дали в къщи има една картина повече или по-малко? И за мене самия това има ли някакво значение? — Сега разбирам, че тогава с всяка дума сме се наранявали по-дълбоко, отколкото през целия съвместен живот. Запалих лампата. Светлината разголи цялата стая и ми се стори, че Кети се почувства някак си неудобно от това — предложих ѝ пак да загася.

— Не, не си прави труд — тя стана и посегна към пакета си, — мисля да тръгвам. Може да се случи да прескоча и друг път.

— Мини, когато пожелаеш.

И защо не? Не бяхме неприятели. Тя разкопча двете копчета на палтото си, сякаш това ѝ помогна да се почувства по-добре в тези дрехи и намали неловкостта ѝ. Махна ми с ръка:

— Довиждане.

— Лека нощ, Кети.

Порази ме фактът, че през цялото време докато беше при мен, тя нито се усмихна, нито се засмя. Затова, когато се отпрати към вратата, аз ѝ се усмигнах — тя ми отговори не с откритата дръзка усмивка, която познавах някога, а със странно изкривяване на устните, предизвикано по-скоро от механичността на навика, а не от смях. „Сигурно е съвсем смазана — помислих си аз, — вече минава и четиридесетте.“

И тъй тя си отиде. Не след много и аз се върнах към своята книга.

Вървях след няколко дни по „Сейнт Ан Уел роуд“ с утринната поща. Този път се забавих много, защото трябваше да спирам почти във всеки магазин. Ръмеше. Водата се стичаше по пелерината ми и се просмукваше под коленете от панталоните и аз копнеех за чашка чай в нашия стол, надявах се, че ще заваря огън в печката. Ако не бях закъснял толкова с разнасянето, щях начаса да прескоча за една чашка до някой бар.

Тъкмо бях оставил куп писма у бакалина и на излизане съзрях във витрината на съседния заложен магазин картината с рибарската лодка — същата, която дадох преди няколко дни на Кети. Нямаше съмнение — тази картина стоеше облежната на старинни спиртомери, пили с притъпени остриета, ръждясали чукове, мистрии и калъф за цигулка със скъсан ремък. Познах я по драскотината върху резбата на позлатената дървена рамка, в левия долен ъгъл.

Половин минута не можех да го възприема, бях неспособен да преценя как е стигнала картината дотук. После си спомних първия ден след нашата сватба и един бюфет отрупан с подаръци, между които изпъкваше тази картина, единствена надживяла другите две, загледала ме сега изпод отломките от живота на други хора. „И ето я тук — помислих си аз, — принижена до самата нищета. Сигурно я е продала онази вечер, преди да се прибере в къщи.“ Заложните магазини затварят обикновено късно в петък, за да могат жените да освободят за събота и неделя заложените костюми на своите съпрузи. А може би я е продала тази заран и като съм вървял по пътя си, аз съм дошъл само половин час след нея. Сигурно ѝ е било много тежко. „Бедната Кети — помислих си аз. — Защо не ме помоли да ѝ дам един-два шилинга?“

Не се колебах дълго какво трябва да направя. Никога не се колебаех. Влязох в магазина и застанах до тезгяха, изчаквайки един сивокос, разтреперан скъперник да разпредели вързопите, заложени от две слабички жени, които нерешително го убеждаваха, че са му донесли най-запазените си вещи. Бях нетърпелив. След свежестта на дъжда магазинът ми вонеше на вехти дрехи и плесенявали отпадъци, а освен това закъснявах повече от всякога с работата си. Щяха да затворят стола, преди да се върна, щях да пропусна сутрешния чай.

Най-сетне старецът се дотътри до мен и протегна ръка:

— Писма ли има?

— Друго нещо, дядо. Искам само да погледна онази картина от витрината, картината с лодката.

Жените излязоха, като брояха жалките шилинги, които старецът им бе дал, и пъхаха заложените квитанции в чантичките си. Старецът се върна — с такъв вид носеше картината, сякаш цената ѝ бе пет лири.

Потресен, отгатнах, че Кети положително я е продала. Но все пак продължих да се съмнявам известно време, затова я огледах добре —

да се уверя, че наистина си беше моята картина. Цената, отбелязана на гърба, не беше достатъчно четлива.

— Колко искате за нея?

— Можете да я вземете за четири шилинга.

Самата щедрост! Но аз не обичам да се пазаря. Можех да я получа за по-малко, но предпочитах да дам един шилинг повече, отколкото да дрънкам още пет минути със стареца. Така че му връчих парите и казах, че ще намина по-късно да прибера картината.

„Четири жалки шилинга — мислех си аз, шляпайки под дъжда. — Скубач мръсен! Сигурно е дал на онази нещастница шилинг и половина. Три пинта бира за картината с рибарската лодка...“

Не знаех защо, но предчувствах, че Кети ще ми се обади пак през следващата седмица. Дойде в четвъртък, по същото време и облечена както преди: с лятна рокля, която се показваше изпод зимното кафяво палто — тя непрекъснато закопчаваше и разкопчаваше копчетата му, като се издаваше колко е изнервена. По пътя си бе пийнала чашка или две и преди да влезе в къщи, се отби в клозета на двора. Работата ме бе забавила и тъкмо допивах чая си — запитах я дали ще приеме чаша чай и тя.

— Не ми се пие — беше отговорът, — преди малко пих.

Изпразних кофата с въглищата в камината:

— Седни по-близо до огъня. Студеничко е тази вечер.

Тя се съгласи, че наистина е така, а сетне вдигна поглед към стената, където висеше картината с рибарската лодка. Бях чакал този миг и се чудех какво ли ще каже, когато я забележи, но тя не се учуди, че я вижда на старото ѝ място. Почувствах някакво разочарование.

— Няма да остана дълго тази вечер — каза само тя, — трябва да се срещна с един човек в осем.

Нито дума за картината.

— Добре! Как върви работата ти?

— Отвратително — отвърна равнодушно тя, сякаш въпросът ми беше съвсем неуместен, — уволниха ме, защото казах на отговорничката да си обира крушите.

— О! — възкликнах аз както обикновено, когато исках да прикрия чувствата си, макар че след това „О“ сто на сто не следваше нищо.

Хрумна ми, че след като е загубила работата си, тя може би ще поиска отново да живее в моя дом. Ако поиска, може да се върне. Не би се поколебала да ме запита, дори и сега. Но нямах намерение да започвам пръв. Може би тук беше и моята грешка, макар че никога няма да го разбера.

— Жалко, че си изхвърчала от фабриката — подхвърлих аз.

Тогава тя запита, а очите ѝ през това време отново се устремиха към картината:

— Можеш ли да ми заемеш половин крона?

— Разбира се — аз изпразних джоба на панталона си, събрах половин крона и ѝ я подадох. Пет пинта бира. Тя не можа да измисли нищо друго, само повлече крака в такт с някаква беззвучна песничка, която се въртеше в ума ѝ, и промълви:

— Хиляди благодарности.

— Няма за какво — с усмивка отвърнах аз. Спомних си — бях купил пакет цигари в случай, че поиска да запуши — и това показваше колко много чаках да ми се обади пак. — Ще запушиш ли?

Тя си взе цигара и преди да успее да ѝ дам огън, драсна клечката кибрит по подметката си.

— Ще ти върна половин крона следващата седмица, когато ми платят.

„Ама че смешка!“ — помислих си аз.

— Намерих си работа веднага, след като ме уволниха — добави тя, отгатвайки мисълта ми, преди да съм проговорил. — Сега не е трудно. Има премного военни заводи. И по-добре плащат.

— Предполагам, че всички заводи ще променят скоро производството си. — Мина ми през ума, че тя би могла да поиска някаква издръжка от мене, защото все още бяхме законно женени, вместо да взема назаем по половин крона. Това беше нейно право и нямаше защо да ѝ го припомням, а и аз нямаше да се разоря, ако тя го предявеше. Бях ерген, така да се каже, толкова години, че успях да отделя нещичко.

— А сега да тръгвам — каза тя, стана и започна да закопчава палтото си.

— Наистина ли не искаш чашка чай?

— Не, благодаря. Искам да хвана тролейбуса обратно за Снейнтън.

Казах ѝ, че ще я изпратя до вратата.

— Не си прави труд. Ще се оправя. — Тя стоеше и ме чакаше да стана, отправила поглед към картината над бюфета. — Хубава картина си окачил там. Винаги много съм я харесвала.

Подхвърлих старата шега:

— Да, но това са „Останките от флотата“.

— Затуй си я харесвам.

И нито думичка за това, че я бе продала за осемнадесет пенса.

Изпратих я озадачен.

Тя ме навестяваше всяка седмица, докато траеше войната — винаги в четвъртък вечер и почти винаги по един и същи час. Бъбрехме за времето, за нейната и моята работа, но никога за нещо значително. Често седяхме дълго така, загледани в огъня, всеки на своето място — аз край камината, а Кети малко по-далеч, до масата, сякаш току-що бе привършила да се храни. Ъ двамата мълчахме, но от това не се чувствахме неловко. Понякога поднасях по чашка чай, друг път минавахме и без него. Сега си мисля, че можех да купувам по пинт бира за нея, но никога не го направих. Смятам, че това не ѝ е липсвало, защото беше нещо, което и не е очаквала да получи в моя дом.

Тя не пропусна нито един четвъртък, въпреки че през зимата настиваше често и щеше да е по-разумно да си полежи. Затъмнението и стрелбата също не я възпираха. Спонтанно и мълчаливо започнахме да се радваме на присъствието си и копнеехме за следващата среща — това беше може би най-щастливото време, което сме прекарали заедно. И то сигурно ни помогна да изживеем по-леко дългите, скучни и бездейни вечери на войната.

Тя бе винаги в същото кафяво палто, което все повече и повече се охлузваше. Не си отиваше, без да поиска няколко шилинга. Ставаше от стола...

— Хм... заеми ми половин долар, Хари.

Давах ѝ го и понякога се шегувах:

— И не препивай с него, обещаващ ли?

Тя никога не отговаряше, сякаш бе невъзпитано да се шегуващ с такива неща. Разбира се, аз никога не получавах тези пари обратно, но пък и тая мъничка помощ не ме ощетяваше. Затова не ѝ отказвах, когато ме помолваше. А тъй като цената на бирата се покачваше, Кети

също повиши сумата на три шилинга, после на три и половина и накрая — малко преди да умре — на четири. Приятно ми бе, че мога да ѝ помагам. Освен това, казвах си аз, тя няма никого на този свят. Никога не я запитах къде живее, а тя спомена веднъж-дваж, че все още е по пътя за Снейнтън. Никога не я видях пред някоя кръчма или кино. В много отношения Нотингам е голям град.

При всяко посещение тя поглеждаше от време на време картината с рибарската лодка — „Останките от флотата“, окачена над бюфета. Споменаваеше често, че я смята за прекрасна, че никога не би трябвало да се разделям с нея, казваше, че изгревът, лодката и жената били съвсем като истински. После ми загатваше колко би се радвала, ако я притежава, но аз знаех, че картината би свършила в заложената къща, затова не обръщах внимание на намеците ѝ. Бях готов да ѝ заема не половин, а цяла корона, само и само да не ѝ давам картината. Но изглежда, че в началото тя напълно се задоволяваше с половин корона. Веднъж ѝ споменах, че ако поиска, може да получи и повече, но тя не ми отвърна. Не смятам, че искаше картината, за да може непременно да я продаде и да вземе пари, нито пък за да я окачи в своята квартира. Изкушаваше я само удоволствието да я заложи, искаше ѝ се друг да я купи, така че да не принадлежи нито на мен, нито на нея.

Но най-сетне ме помоли направо и тогава не видях защо трябва да ѝ отказвам, щом вече заговори за това. Точно както преди шест години, когато дойде за първи път при мен, аз очистих картината от праха, опаковах я грижливо в няколко листа амбалажна хартия ѝ я завързах с най-добрия пощаджийски канап. Сетне ѝ я подадох. Тя изглеждаше щастлива с пакета под мишница и сякаш нямаше търпение да излети час по-скоро от къщи.

Повтори се познатата стара история — само след няколко дни видях картината във витрината на заложенния магазин, сред вехториите, които се търкаляха от години там. Този път обаче не влязох и не поисках да си я прибера. Бих казал, че съжалявам, загдето не го направих: тогава може би нещастieto не щеше да сполети след няколко дни Кети. Но знае ли човек? Ако не беше това, щеше да е друго.

Не я видях вече преди смъртта ѝ. Бе прегазена от един камион в шест часа вечерта. Когато полицаят ме заведе в обединената болница, Кети беше вече мъртва. Цялата била разкъсана и умряла всъщност от

кръвоизлив, преди да я откарат до болницата. Лекарят ми каза, че преди да я блъснат, тя не била съвсем трезва. Между нещата ѝ, които ми показаха, беше и картината с рибарската лодка. Но така поломена и оцапана с кръв, че едва я познах. Късно през нощта я изгорих в буйния огън на камината.

След като двамата ѝ братя, жените и децата им си отидоха и отнесоха със себе си упрека, отправен към мен заради нещастieto, сполетяло Кети, аз останах край гроба с мисълта, че съм сам и вече мога да се наплача. Но когато вдигнах внезапно глава, забелязах един мъж, когото не бях видял преди. Беше слънчево, зимно пладне, хапливо студено и единственото нещо, което можеше да ме откъсне от мисълта за Кети, беше мисълта за онзи клетник, принуден да разбива вкокалената земя, за да зарови трапа, където тя сега лежеше. Но се появи и този непознат. По страните му течаха сълзи — беше мъж към средата на петдесетте, облечен в хубав сив костюм, с черна лента на ръкава. Стоеше неподвижно — трепна едва когато отегченият гробар докосна неговото и после моето рамо, за да ни каже, че всичко е свършено.

Не исках да питам кой беше той. И имах право. Когато стигнах в квартирата на Кети (а тя била и негова), той опаковаше нещата си и след малко замина с едно такси, без да пророни дума. Но съседите, които винаги знаят всичко, ми казаха, че той и Кети живеели заедно от шест години. Ще повярвате ли? Помислих само едно: трябвало е да я направи по-щастлива, отколкото беше.

Мина време, но все още не съм си дал труд да окача друга картина на стената. Може би и една карта на военните действия ще свърши същата работа — така стената е твърде гола. Но аз съм сигурен, че някое от правителствата скоро ще се погрижи за това. Сега засега обаче наистина няма нужда от друга картина. Тази част на стаята е запълнена от бюфета, на който все още стои сватбената снимка — снимката, която Кети никога не поиска.

Когато се връщам към тези стари спомени, закътани в дълбочината на съзнанието ми, започвам да разбирам, че никога не бива да се разделям с тях, така както и никога не биваше да се разделям с Кети. Нещо ми подсказва, че съм го допуснал, защото съм бил тъп и бездушен и за мое нещастие думата „бездушен“ се е забила по-дълбоко в мене от думата „тъп“ и си стои така, забита като кост от

треска или змиорка, а понякога, когато лежа нощем и си мисля, ме кара да губя разсъдъка си.

Все ми се струва, че моят живот няма смисъл — твърде късно е да се обърна към религията или да се пропия. Защо живях? Чудя се. Не намирам отговор. Какъв е смисълът на всичко? През най-страшните мигове на моята среднощна самота мисля повече за Кети, отколкото за себе си. Разбирам, че е страдала много по-опустошаващо от мен. И тогава идва прояснението, въпреки че и то ми помага толкова, колкото аспириинът помага при неизлечимо главоболие. Целта на моето съществуване е била малката помощ, която съм оказвал на живата Кети.

Непрекъснато си повтарям, че съм роден бездушен. Но всеки е бездушен — допълвам аз. Такива са и другите, само че повечето от тях никога не са го почувствали, както аз започвам да го чувствам.

Какъв смазващ позор — да проумея това едва накрая, когато не можех да сторя почти нищо, когато бе прекалено късно да оправя някак си нещата.

Но сетне в мрака, като рицар с броня, към мене препуска оптимизмът: „Ако си я обичал... (разбира се, страшно я обичах!)... тогава и двамата сте сторили единственото, което е трябвало да сторите, за да се запомни като любов. Нали така?“

Рицарят с бронята се връща в мрака. Да, ридая аз, но никой от двамата ни *не стори нищо за тази любов*, там е бедата.

„НОЕВИЯТ КОВЧЕГ“

Докато учителят Джонс разясняваше на класа последните заплетени странствания на „Капитан Рийди“^[1], Колин слушаше скрибуцащите колела на талиги и фургони, поели бавно към поляните в Шеруудската гора. Той си припомни миналата година и в мисълта му се запромъкваша като по оживен булевард яркоцветните редици на малки автомобили, фургони и подвижни зоологически градини. Влаковете с привидения и въртележката с изрисувани по нея животни от „Ноевия ковчег“^[2] бяха здраво прикрепени към платформи и камиони.

И „Капитан Рийди“ трябваше да отстъпи победен пред надеждата за по-осезаемо развлечение, макар че рядко се случваше да откъснеш така леко мисълта на Колин от фантастично-приключенска книга. Благодарение на такива волни странствания той можеше да преживява тежкото време на оскъдица, за него те се превръщаха в някакъв пъстроцветно облечен вълшебник флейтист, в някаква играчка с механизъм, която го мамеше след себе си — той беше винаги готов да я следва и ако някой ден я настигнеше, щеше да я разчупи, за да види какво я кара да свири. Как би станало това, Колин не знаеше, не се и опитваше да си представи, а през същото време учителят продължаваше да чете монотонно последните няколко страници от своето четиво.

Въпреки че братовчед му Берт беше на единадесет години, с цяла година по-голям от него, Колин беше вече в по-горен клас и съзнаваше, че това все пак е нещо, макар и постигнато без всякакво усилие. Книгите разгаряха въображението му и той почти никога (освен когато ставаше студено) не мислеше за дрипите, с които е облечен, нито пък за лицето си, парадоксално месесто, въпреки недохранването. Косата му беше прекалено къса, дори и за подстригването „търкало“, което струваше по три пени при бръснаря. Понякога му викаха на подбив „старият плешивко“ и в училище само това му беше неприятно.

Когато започна „Гъшият панаир“^[3], у Колин след седмичното снабдяване с комикси бяха оцелели само няколко пенита, но Берт знаеше хиляди начини, за да увеличи многократно тяхната жалка стойност.

— Ще имаме достатъчно пари, за да се повозим славната! — каза той, срещайки Колин на ъгъла на една улица последната събота преди панаира. — Ще ти кажа как — добави той и тръгна с Колин, като го прегърна през раменете.

— Как? — поиска да узнае Колин и поясни с негодувание: — Нямам намерение да обирам никакви магазини, отсега да си го знаеш!

Берт, който беше вършил вече такива подвизи, долови укор към своето минало, но почувства същевременно и гордост, защото Колин никога не би имал самообладанието да разбие в полунощ, някой магазин и да зарови изцапаните си ръце в огромните, само преди миг още, запечатани кутии със сладкиши.

— Това не е единственият начин, за да се сдобиеш с пари — присмя се той. — До него се прибъгва, само ако ти се прииска нещо по-особено. Стигнем ли, ще ти покажа какво трябва да сторим.

Вървяха по мъгливите улици и на всеки завой долавяха откъм север проглушения, възбуждащ шум. Вече ясно се виждаха търбусите на облаците, обагрени в портокалово от светлините на панаира — този тиран, който ги плашеше, стопяваше волята им и ги примамваше към най-голямото гъмжило.

— Ако едно возене е по пени, тогава на всеки се падат по две — пресмяташе с наведена глава Колин, крачеше замислен по пустия, застлан с плочи тротоар, а ръцете му притискаха в джоба трудно спечеленото богатство. Беше щастлив, че могъществото на тези пари ще го допусне до въртележките, но при мисълта какво могат да сторят те за трапезата в къщи, той тръпнеше от горчива мъка. С четири пени можеше да се купи един хляб или бутилка мляко, малко месо за задушено или кутия конфитюр, или пък фунт захар. А пък ако Колин похарчеше четирите пенита, за да купи от ъгловия магазин десет цигари „Уудбайнс“, майка му би престанала може би да страда така мъчително от това, че бащата седи край камината, потънал в мрачни размишления. Тогава баща му би поел с усмивка цигарите, би се надигнал, за да целуне, припрян както винаги, майка му, и би запарил

пресен чай — станал отново щастлив човек, чието възродено благоразположение щеше да усети всеки в къщи.

Истинско чудо могат да сторят четири пени, ако си достатъчно добър, за да ги употребиш както трябва. „Но аз не съм добър — помисли си Колин, — с четири пени мога да купя и куп комикси, две блокчета шоколад, да отида два пъти на кино в кварталния «бълхарник» или да се возя четири пъти на въртележката.“ Широкият, тъмен, дъхтящ на пръст и ров, който отделя доброто от лошото, беше пълен с огорчения и беди. Но тези огорчения бяха неоснователни, защото Колин знаеше, че Берт, който крачи до него, като си подсвирква и мята камъни, не би се тревожил за някакви си четири пени. Не, той би ги прахосал с удоволствие, както се кани да стори сега с половината от парите, които има Колин. Ако Берт ограбеше някой магазин или двуколка, която разнася стоки, той би занесъл храната право в къщи — Колин беше уверен в това. Но ако успееше да отмъкне пет шилинга или лира, той би дал на майка си шилинг и половина и би казал, че е успял да изработи само толкоз. Но за четири пени той никога не би се размислил надълбоко. Просто би ги прахосал за свое удоволствие. И Колин би се радвал, но само докато се вози на въртележките.

Спускаха се по Бентикроуд и наближаваха панаира — долавяха вече миризмите на пържена риба и чипс, на миди и вафли с джинджифил.

— Търси по земята! — извика сухият Берт, винаги нащрек, винаги настръхнал да открие някаква облага за себе си, подтикван от инстинкта си да се предпази от глад, но с вид на вечно гладуващ. Темето и тилът му бяха обрасли с отдавна неподстригвана коса, той шляпаше с вехтите си сандали, пъхнал ръце в джобовете, и си подсвиркуваше, но щом някоя вълна от младежи и девойки го изтласкваше от тротоара, започваше да ругае на провала.

Беше излишно да се повтаря на Колин — той скочи в канавката, походи стотина ярда, превит като скован от ревматизъм човек, и изведнъж рипна, вдигнал високо пакетче с цели две цигари в него.

— Първа жичка за водичка! — извика той, което трябваше да значи: „Никакво делене“.

— Хайде, братче — полуласкаво, полузаплашително каза Берт, — не бъди такъв проклет скръндза! Дай едничката!

Колин не се поддаде. Да намериш значеше да задържиш само за себе си.

— Ще ги запазя за тате. Той сигурно няма дори фас в джоба си.

— Добре де, и моят старец никога не е имал фасове, но ако аз намеря цигари, няма да си правя труд да му ги мъкна. Честна дума!

— Може би после ще дръпнем по малко — отстъпи Колин, но не извади цигарите от джоба си.

Вървяха по асфалтираната пътека през гората, изкачвайки стръмния склон. Сега Берт разкъсваше трескаво всяко пакетче, захвърлено на земята, оставяше вятърът да отнесе станиоловата обвивка, пъхаше шарените картинки в джоба си, за да ги даде на помалките в къщи, а самото пакетче смачкваше на топка и го запращаше някъде в мрака, където, вкопчени в прегръдка, лежаха двойки, потънали в някаква страст, неразбираема и безсмислена, за двете момчета.

От паметника на загиналите през войната те можеха да виждат целия панаир — море от светлини и върхове на палатки, ограничено от двете страни със смътните очертания на къщи, чиито обитатели с радост щяха да приветстват през идната седмица изселването на огромния бивак към други градове. От земята се изтръгваше глух стон на наслаждение, а от време на време до момчетата долиташе пронизителното кресчендо на писъците от лодките и голямото Виенско колело — долу се бе разположила сякаш някаква древна войска, която правеше жертвоприношение от хора, преди да се вдигне в поход.

— Да се смъкваме! — каза Колин, като прехвърляше нетърпеливо своите пенита. — Искam да погледам! Искam да се повозя на „Ноевия ковчег“!

Смучейки плоските джинджифилови вафли от по едно пени, те се провираха край влака с привиденията, от чийто търбух, напълнен със скелети, долитаха писъци на момичета.

— Ще разиграем пенитата на някой номер и ще спечелим нещичко — каза Берт. — Ще видиш колко е лесно. Искa се само едно — да бутнеш парата на някой номер, когато жената не гледа! — Той се горещеше, искаше да склони Колин, защото ако участваха и двамата, щеше да прилича повече на истинско приключение. Не че се

страхуваше да похитрува сам, но по-трудно биха се усъмнили в двама, отколкото в един, тръгнал съвсем ясно, за да открадне нещичко.

— Опасно е — възрази почти склонилият Колин, като си пробиваше път след Берт. — Ще те пипнат.

Висока, прилична на циганка жена, с черна коса, прибрана в конска опашка, се разпореждаше царствено в палатката с рулетките. Тя гледаше пред себе си сякаш с невиждащи очи, но Колин, приближил съвсем, почувства колко малко пропускат те от всичко, което става наоколо. Жената прехвърляше равномерно от едната в другата ръка стълбче монети, които прозвънтяваха леко и притегляха вниманието на хората към палатката. От време на време тя нарушаваше ритъма, за да отброи със свършено безстрастно лице по няколко дребни монети на един мъж с протрита шапка, който пускаше пари едновременно в двата дървени прореза на автомата и така разиграваше по четири пени.

— Тоя няма да забогатее — прошепна Берт в ухото на Колин, който бе разбрал това, защото човекът пускаше повече, отколкото получаваше.

Забележката му стигна до мъжа, потънал в хазартната игра, и го раздразни:

— Кой няма да забогатее? — запита той и пусна още шест пени, преди да се извърне към Берт.

— Вие! — заяде се Берт.

— Така ли? — шлиферът му се отметна и откри сакото, изпоцапано покрай копчетата с петна от яйца и бира.

Берт не отстъпваше, втренчил сините си очи в мъжа:

— Така.

— Значи това е твоето мнение — неоправдано рязко отвърна този, защото жената отново прибра парите му.

Берт кимна и се озъби:

— На това печалба ли му викаш? Я виж! За мене е загуба.

Всички погледи се отправиха към трите сиротни монети, които лежаха между квадратите — Берт плъзна ръката си към жетона, където мъжът бе оставил резервна купчинка пари. Колин го гледаше и не можеше да си поеме дъх — от страх и от изумление, макар че от Берт можеше да се очаква всичко. Още малко и шилинг и половина щяха да влязат в джоба на Берт, прикрити светкавично от свитите изпоцапани

пръсти. С другата ръка хлапакът достигна няколко пенита, но китката му бе здраво притисната към дъската. Той изкрещя:

— О, гаден тип! Боли ме!

Погледът на мъжа, който допреди малко бе помътен от бирата, стана смислен, изпълнен с честолюбие и справедлив гняв:

— А ти защо си пъхаш тук крадливите ръце? Хайде, малкият, пусни парите!

Колин се засрами — искаше Берт да остави парите, да свършат с тази история, да се гмурне между летящите лодки. Под натиска юмрукът на Берт се разтвори като черна роза, лист по лист, докато монетите се изтърколиха.

— Тези пари са мои! — проплака Берт. — Ти си крадецът, не аз! Хулиган с хулиган! Бях си ги приготвил да заложа, когато се освободи автоматът.

— Гледах встрани — каза жената, за да избегне усложнения. Не намерил подкрепа, мъжът се възмути.

— За луд ли ме вземате? Или може би за сляп? — развика се той.

— Сигурно — спокойно отвърна Берт, — щом твърдиш, че съм прибрал твои пари.

Колин се почувства задължен да го подкрепи:

— Не е крал — сериозно потвърди той с едно изражение на искреност, което можеше да нахлузи на лицето си винаги, щом поиска. — Не ми е приятел, чичо, и ще ви кажа самата истина. Аз просто минавах оттук и спрях да погледам — тогава той извади две монети от собствения си джоб и ги сложи там.

— Крадлива ридфордска шайка! — отвърна гневно мъжът, макар че тази разправа му помогна да се измъкне от безизходицата на непрекъснатото губене. — Изчезвайте оттук или ще извикам полия!

Берт не мръдна:

— Най-напред ми върни моите две пени. С пот съм ги спечелил — копах и плевих картофи в градината ни.

Жената гледаше с невиждащи очи някъде зад тях в човешкия водовъртеж, който шумеше и се разбиваше в нейния крехък остров, тя гледаше и не преставаше да прехвърля от ръка в ръка стълбчето монети. По лицето на мъжа се четеше непреклонна, заплашителна решителност, шапката му бе килната напред, а ръцете му бяха сграбчили всичките пари. Примири се с неблагоприятната си съдба,

прибра монетите, но съвестта не му позволи да вземе двете пени от Берт и той ги остави, тръгвайки към друга палатка, за да опита там щастието си.

— Одрахме го! — каза Берт и намигна на Колин, което значеше, че са притежатели на шилинг и осем пени.

Богатството трая само час и Колин, който не си спомняше друг път да е бил съпритежател на такъв огромен капитал, се опитваше да спаси част от него от алчните пипала на потъналия в светлини панаир. Но парите се изплъзваха от нетърпеливите им ръце — трудно беше да се каже дали момчетата сами ги пръскаха или други ги подлъгваха да го вършат, но пенитата изчезнаха за скариди, за захарен памук, за участие в „кей-куок“^[4] и „хелтър-скелтър“^[5]. Момчетата си проправяха път покрай бараки, където предлагаха най-различни зрелища.

— Все пак трябваше да запазим нещичко от парите — каза Колин, неспособен да свикне отново с бедността.

— Няма смисъл — отвърна Берт. — Пръснеш ли ги, ще успееш да се снабдиш с нови... — и изведнъж се вцепени при вида на жената, която стоеше пред касата на една барака. Тя бе полуоблечена в африкански одеяния, а около пищните ѝ гърди се бе обвил питон.

Колин заспори:

— Ако спестяваш, може да си насъбереш достатъчно, за да заминеш за Австралия или Китай. Мечтая да видя непознати страни. Гледай ти! — каза той, побутвайки с лакът Берт. — Не е ли цяло чудо, че оная змия нея хапе?

Берт се засмя:

— Тези змии те душат, докато умреш, но им дават някакви хапчета и те стават сънливи. И аз мечтая за непознати земи, затова ще вляза в армията.

— Не е умно — възрази Колин, тръгнал към въртележките. — Скоро ще има война ѝ може да те убият.

В подножието на един „Ноев ковчег“ те откриха мъничка врата, през която влязоха в празното пространство под въртележката. Колин надникна по-навътре, откъдето се носеше убийственият, зловещ грохот на задвижените машинarii.

— Къде отиваш?

Но Берт беше вече в средата, прегънат на две, за да избегне огромния механизъм, който шеметно и равномерно се спускаше и издигаше и движеше горе с бясна бързина въртележката. На Колин това му се струваше невероятно опасно — само един удар или пък невнимателно изправяне значеа смърт, мозък, пръснат по сивия пясък, край на мечтите за Австралия. Но Берт размерваше хладнокръвно и точно движенията си и караше Колин да го следва, независимо от това, че се страхуваше. Той допълзя на четири крака до Берт и извика в ухото му:

— Какво търсиш?

— Пенита! — надвика грохота Берт.

Нищо не намериха и се върнаха към по-простичките изживявания сред тълпата. И двамата бяха гладни и Колин си помисли, че от следобедния му чай сигурно са минали пет часа:

— Бих излапал един сандвич от цял кон между два дюшека.

— И аз — съгласи се Берт. — Но само погледай какво ще направя!

От тълпата се отдели младеж с бяло шалче, хванал под ръка девойка, която се бореше с огромно кълбо захарен памук. Колин видя, че Берт доближи младежа и му каза нещо — този бръкна в джоба си, пошегува се сигурно, защото девойката се разсмя, и подаде нещо на Берт.

— Какво получи? — запита го Колин, когато Берт се върна при него.

Изобретателният Берт му показва:

— Едно пени. Просто отидох, казах, че съм гладен, и го помолих за „нещичко“.

— Да опитам и аз — каза Колин с желание и той да внесе своята лепта. Берт го дръпна назад, защото единствените „налични“ минувачи бяха мъж и жена — добре облечена съпружеска двойка на средна възраст.

— Тия нищо няма да ти дадат! Трябва да помолиш или влюбени, или хора, които се разхождат сами.

Но човекът, „който се разхождаше сам“, беше логичен. Едно пени е едно пени. Две и половина цигари.

— Защо ти е?

— Гладен съм — можа да каже само Колин.

Сух смях:

— И аз.

— Може, но аз съм по-гладен. Не съм хапвал нищо от тази сутрин, честна дума.

Човекът се поколеба, но все пак извади от джоба си шепа монети:

— Внимавай някой полицаи да не види, че просиш, защото ще те пратят в Борстал.

След известно време те преброиха парите си — бяха събрали дванадесет пени.

— Не си ли поискаш, няма и да получиш — така ме е учила винаги майка ми — подсмихна се Берт.

Спряха пред един павилион за закуски — поръчаха си по чаша чай и чиния стафидени кифлички и се наядоха до насита. Наблизо се въртеше Виенското колело — то издигаше на възбог своите пасажери, подмамваше ги с гледката на целия панаир, мярнал се само за миг, и отново ги смъкваше. При всяко спускане момичетата, които се возеха, цепеха въздуха с нечовешки писъци, които караха Колин да потръпва от ужас, докато не осъзна, че всъщност нищо лошо не ги заплашва и те крещят по-скоро от удоволствие. Той върна празната чиния и каза:

— Сега се чувствам по-добре.

Скитаха край фургоните, тикнати до оградите в края на гората, зяпаха по стълбичките им, надзъртаха в отворените врати и разглеждаха леглата и тумбестите печки, дивяха се на затворените врати, изрисувани красиво и пъстроцветно или гравирани с тайнствена резба. Всичко това смайваше Колин и го караше да си спомня едно откоleshно отиване в театъра Емпайър. Циганите, „Гъшият панаир“, театърът — за Колин всичко това беше едно и също нещо, някакъв земен рай, мъничко предмостово укрепление, което разкъсва обръча на високия гъсталак, зашумил живота му, и води към друг някакъв живот. Съединителното звено между тези два живота бяха децата с подплашени очи, насядали тук-там по дървените стъпала. Когато Колин приближи твърде много до едно от тях, за да го разгледа по-добре, то извика ужасено. Един едър и як мъж изскочи от фургона и прогони Колин.

Той се държеше за Берт, докато си пробиваха път из гъстата тълпа, между осветените градински чадъри и електрическите

стълбове, сред пушека, който идеше от павилионите за закуски и влекачите на фургони.

— Пръснахме всичката пара! — проговори Колин. — Няма как да се повозим на „Ноевия ковчег“.

— Не му се ядосвай! Трябва само да се качим на въртележката и докато се прехвърляме от седалка на седалка, да внимаваме винаги, да сме зад гърба на контрольора, за да не ни види и спипа. Ясно ли е?

Това никак не допадна на Колин, но той все пак изкачи стълбите към „Ноевия ковчег“, пробивайки си път между зяпачите.

— Ще започна аз — каза Берт. — А ти не ме изпускай от погледа си и гледай как го правя. След това ще опиташ и ти.

Берт възседна най-напред един лъв. Колин седеше до бариерата и го наблюдаваше внимателно. Когато „Ковчегът“ започна да се върти, Берт благоразумно се промъкна върху един петел, точно зад гърба на контрольора, който се появи от някаква будка, сглобена в средата на въртележката. Въртележката бързо достигна най-голямата си скорост — Колин почти не отличаваеше животните едно от друго в този гръмлив летеж губеше често от погледа си и самия Берт.

После „Ковчегът“ престана да се, върти и дойде ред на Колин. Той запита Берт:

— Ще останеш ли за още един кръг?

Берт отговори отрицателно — не било умно да се возиш последователно два пъти.

Колин разбираше добре, че всичко това е глупаво и главно — опасно, но когато пред тебе се върти бясно един „Ноев ковчег“, а върху лицето на всяко мяркащо се дървено животно като бойно отличие е изписано, че може да надбяга човека, ти трябва на всяка цена да се озовеш на въртележката — с пари или без пари, със страх или без страх, но трябва да се озовеш и да останеш там през целия лудешки летеж, чак докато се спре. Струва ти се, че такова пътуване може да те зареди за цяла година с неизчерпаемата енергия на славния „Ноев ковчег“, а когато въртележката спре, на теб не ти се слиза, искаш да се въртиш чак докато ти прилошее и огладнееш до смърт.

Колин остана сам, вкопан в един тигър от външния кръг на „Ноевия ковчег“, почти болен от мрачно предчувствие и от внезапното вълнообразно движение на тръгването. При първата бавна обиколка махна с ръка на Берт. После скоростта се увеличи и той трябваше да

слезе от тигъра, за да тръгне зад гърба на контрольора, току-що излязъл да събира парите. Бе уплашен, защото му се струваше, че отпусне ли само един от пръстите си и това чудесно пътуване ще свърши — той ще излети от въртележката, ще се удари във външната ѝ ограда и ще се разбие на хиляди късове или пък ще смаже някого, облегнат случайно на нея.

Но все пак той направи огромно усилие и със замряло сърце скочи — надви страха си едва когато се озова между две животни. Във възбудата си без малко не блъсна една седнала наблизо двойка — мъжът се опита да го перне и Колин почувства върху страната си полъха на отбягнатия удар. Отмъстителният юмрук продължи да се заканва, дори когато Колин се настани на сигурно място — върху една зебра, но понеже се бе сблъскал с опасност, по-реална от разстоянията между животните, той се изплези на мъжа и пак тръгна.

Продължаваше да се придвижва напред, без да изпуска от поглед превития гръб на контрольора. Напредваше в объркан зигзаг, защото само няколко животни бяха останали незаети, промъкваше се навътре, към средата на въртележката, където под закрилата на гърмящите барабани и чинели беше по-безопасно. Щеше му се да махне победоносно с ръка на Берт. Но намерението му се провали, защото залитна силно напред, и едва успя да се хване за една конска опашка.

Ако се съдеше по виковете и писъците на момичетата, въртенето се усилваше. Колин се придвижваше несръчно — той завиждаше на контрольора за ловкостта, с която вървеше на няколко ярда пред него, и се възхищаваше от Берт, извършил същата кръговратна одисея с такава лекота. Съзнанието за опасност не го напускаше нито миг, но той се терзаеше повече от мисълта да не изхвъркне навън като снаряд, изстрелян в дърветата и железариите, отколкото да не бъде уловен от контрольора.

— По дяволите! — изруга той. — Ама че работа! — засмя се мрачно и полетя, тласнат от увеличаващата се скорост по наклона към един дракон с две места.

Един незает крокодил му позволи да се отпусне за няколко мига, след това прескочи върху мравояда, за да запази еднакво разстоянието между себе си и контрольора. Помисли, че контрольорът е свършил вече работата си, но той внезапно се обърна и тръгна в обратна посока, оглеждайки всеки, за да провери със сигурност, че му е взел таксата.

Такова нещо се случваше за първи път. Берт го уверяваше, че контрольорите си отваряли добре очите, но правели винаги само по една обиколка, и то в една посока — а ето че това хитро, мръсно копеле бе си позволило наглостта да се върне. Не беше честно.

Мисълта за приспиващите, приятни летни следобеди, когато учителят им четеше „Капитан Рийди“, го заплете за миг в мрежата си, потънала нейде в дълбините на съзнанието му, но сетне изчезна, защото беше твърде безплътна в сравнение с тази истинска джунгла, в която се бе залутал. Трябваше да се върне пред очите на контрольора, да се справи с ново затруднение — кръгообразното движение на въртележката съвпадаше сега с посоката на часовниковите стрелки. Това му се струваше невъзможно — в един напрегнат миг реши, че е по-добре да скочи светкавично върху неподвижния, здраво направен мост между въртележката и публиката и да се измъкне; беше сигурен, че човекът го е забелязал и е всецяло устремен към него, за да му извие шията като на пиле и след това да го захвърли в тълпата. Колин го стрелна с поглед — копелето беше облечено в омаслен работен комбинезон, на устните му бе залепнал угаснал фас, носеше тежка контрольорска чанта, но въпреки това се движеше със сигурност.

— Докога ще продължи това проклето въртене? — питаше се Колин — Минава вече час, а Берт ми се кълнеше, че траело само три минути. И аз мислех така, но сега съм сигурен, че го удължават нарочно — улесняват онзи зад мен да ме спипа заради безплатното возене!

Тази джунгла не беше много по-различна от джунглата в къщи и на улицата, но тук Колин се страхуваше повече заради главоломната скорост. Единствената му мисъл беше как да се измъкне от новата джунгла, да се върне тичешком в онази, която познаваше, в която всичко се движеше по-бавно. Искаше да се върне, макар да чувстваше бавно разяждащата го мъка, която щеше да го прогони някой ден и оттам.

Връщаше се по стария път, почти се разнежваше, когато се озоваваше пред някоя муцуна, ухо или опашка, за които вече се бе държал. Вървеше бавно, намери убежище най-напред при мравояда, после при дракона и крокодила, сетне стана по-бърз и уверен и скочи от коня на зебрата, от лъва на петела. „Грешният няма спокойствие“ — казваше винаги майка му. „Но аз не съм грешен“ — убеждаваше се

той. „Нищо, пак няма да имаш спокойствие.“ „Ама аз и не искам никакво спокойствие.“ „Кой знае дали не искаш!“ Вече поуспокоен, Колин тичаше почти със скоростта на въртенето, успяваше да хвърли и по някой поглед назад, за да види дали контрольорът го догонва. Когато се хванеше погрешно за някой седнал, той избягваше ловко удара на разгневения му юмрук, усмихваше се на изумените, ядосани лица, сякаш нищо не бе се случило, ловеше се за чужди палта и животни.

— Никога не става така, както искаш — ругаеше той. — Никога, никога.

„Тралала-ла — тра-ла-тра-тра“ — свиреше музиката. „Дзън-та-дзън-та-та-та“ — извисяваха и снижаваха звън чинелите. „Туп-туп-туп-бум-туп“ — пъхтеше сърцето му и заглушаваше всичко друго, удряше с огромни боксърски ръкавици по тъпанчетата на ушите му, душеше го, стъпило на гърлото му с раздвоено копито, риташе по стомаха му като по палатка, от която се мъчат да избягат десет яки копачи, изкарали цяла седмица, без да пийнат нещо.

Една ръка се плъзна по рамото му, но с яростно извъртане той се освободи и продължи своя лудешки бяг по въртящия се „Ковчег“.

„Ще ме хване, ще ме хване! Той е мъж и може да тича по-бързо от мене. И си е свикнал.“ — Колин се люшна, възстанови равновесието си и после се втурна, сякаш участваше в състезание. Избяга толкова напред, че вместо да се спасява от протегнатата ръка на контрольора, той изведнъж се озова зад неговия гръб. Не успя да намали скоростта навреме, защото човекът, сигурно по нечий знак от средата на въртележката, внезапно се извърна назад. Колин също се въртна и отново побягна в обратна посока.

В сравнение с предишната скорост въртележката се движеше сега с бързината на охлюв. Трите минути почти изтичаха и Колин, който мислеше, че ще успее да се изплъзне, бе уловен този път по-сигурно. Пипнаха го отзад за шията и за кръста. Той се извърна, доколкото може, и усети мирис на машинно масло, пот и тютюн — започна да се дърпа и бие, а сетне, подтикнат от внезапно хрумване, зарита жестоко глезена на мъжа, без да премисля каква болка причинява, а усещащ само острата болка, която пронизваше собствените му крака, докато той риташе другия. Контрольорът ругаеше така майсторски, както и бащата на Колин, когато веднъж си

нарани палеца, поставяйки полици в кухнята. Но Колин успя да се освободи и реши, че вълнообразното въртене на „Ковчега“ е вече достатъчно бавно, за да може да скочи навън.

„Не е необходимо да чакам до края!“ — помисли си той и скочи.

Приличаше на космонавта Бък Роджърс^[6], приземил се недостатъчно внимателно след космически полет; трябваша му обаче няколко минути, докато си го помисли. Откъсвайки се от все още въртящата се платформа, неговото тяло се сви на кълбо и излетя стремително като артилерийски снаряд от остроусещаща жива плът, раздели една влюбена двойка и се заби с трясък в дървената бариера. Инстинктивно свитото му на топка тяло се отпусна, когато се удари в гредите, и се блъсна с разперени ръце и крака в шарената дървена резба на перилата. „Туп-туп“ — чу се непосредствено едно след друго. Колин разтвори очи, но все още не можеше да възприеме състоянието на неподвижност, което го заобикаляше. „Тралала-ла-тра-тра-тра“ — стихваше в него музиката, бледнееха и се губеха червено-бяло-сините светлини и пъстробоядисаните животни. Той чувстваше облекчение, че е избягал от човека, който го преследваше, без да мисли каква опасност го грози сега на твърда земя.

Берт го бе следил през целите три минути, бе се блъскал в тълпата, за да стигне навреме и го подхване при падането. Дребното, опърпано човече с лакти си бе пробивало път между краката на лениво разхождащи се, незаети хора — не винаги бе лесно да се придвижва напред, затова пристигна и твърде късно.

— Хайде — разтревожено говореше Берт, — стани! Ще ти помогна. Хареса ли ти возенето? — продължаваше той, като се опитваше да повдигне Колин. После се извърна към някакъв любопитен: — Не, братовчед ми е, нищо му няма. Аз сам ще го оправя. Хайде, Колин! Оня още не се е отказал от тебе, затова да изчезваме!

Краката на Колин се огъваха, щеше му се да постои опрян до съчувстващата твърдина на дървената бариера.

— Пипна ме, след като завъртяха по-бързо, проклетият му тип! Мръсен номер! Да ме изхвърли след голямото тичане...

— Тръгвай — настояваше Берт. — Да се изпаряваме към града.

— Остави ме. Ще се завлека сам. А пък ако дойде оня, ще го убия.

Вече нямаше въртене — Колин усещаше под себе си дъските на пода, виждаше крака, от време на време се мяркаше и по някое дървено животно. Въртележката отново бе заработила.

— Не е ли твой ред сега? А? — ядосано се обърна той към Берт.

Нямаха време за губене. Берт се наведе и като опитен гимнастик метна Колин на гърба си. Изправи се с пребледняло лице и затропа несигурно по дървената стълба надолу към сърдечната, прашна земя. На последното стъпало силите му изневериха и той се люшна безпомощно надясно — и носеният и носещият изчезнаха зад дъските, обграждащи основата на въртележката, където нямаше жива душа.

Лежаха там, където бяха паднали.

— Извинявай — каза Берт. — Не знаех, че ни следи. А ти отиде право в клопката. Истинско копеле! — бе пъхнал ръката си под мишницата на Колин и го придържаше да не се плъзне встрани. — Как си? Нямах нищо против да се бе случило с мене, честна дума! Лошо ли ти е? Искаш ли да повърнеш?

Вдигна ръка към стиснатата уста на Колин.

— Коварно копеле, да те преследва така! За такова нещо в съд трябва да го викат!

Колин внезапно се изправи, облегна се на дъските и вече по-уверен в устойчивостта на краката си, се заклатушка навън, към тълпата, следван от Берт. Унижени и измъчени, те обикаляха до полунощ, когато, смъртно уморени, решиха да се върнат в къщи.

— Ще ме пребият — каза Колин. — Трябваше да се върна в десет.

Берт замрънка, че няма вече капка сили и каквото и да става, иска да се прибере у дома.

Улиците край панаира чезнеха в мрак, сивееха с цвета на студена, влажна пепел. Колин и Берт вървяха хванати за ръка — пустотата, която ги заобикаляше, им вдъхваше достатъчно смелост, за да запеват високо една песен, която Берт бе научил от баща си:

*Не искаме на бой да ходим със стрелите,
да бомбардираме с летците
и да се бием за бандитите,
искаме да си останем в къщи,*

*искаме да си останем в къщи,
искаме да си останем в къщи!*

Думите звънтяха високо и ясно, момчетата пееха с цяло гърло, със сърдити гласове — бяха се прегърна ли през рамената, шляпаха с обутите в сандали крака, свиваха по разни улици, запяха два пъти по-силно край затвореното кино и влажното гробище:

*Не щем да ходим на война за торите,
да мрем като мъже от старата история,
потънали във кал и кръв.
Искаме на работа да ходим...*

Редяха стих подир стих, механично заучените думи губеха смисъла си и други неща придобиваха по-голямо значение за двете момчета — дъхът, който се кълбеше от разтворените им уста и застиваше като студена мъгла пред тях, подплашените котки, среднощните скитници, ядосаните хора, които с трясък разтваряха прозорците на спалните си и им викаха да млъкнат и ги оставят да спят. По една широка улица се зададе кола — двамата спряха като заковани на платното и не мръдваха — искаха да изпитат нервите си и да накарат колата да спре — успяха и чак тогава се втурнаха към ъгъла на улицата, за да избягнат гнева на шофьора. Прегърнаха се отново и тръгнаха, полюшвайки се в такта на „Властвай, Британия“^[7]:

*И винаги дванайсет пени,
дванайсет пени шилинг правят
И нивга, нивга, нивга
крал Джордж не ще обръсне своята тиква!*

Всеки звук трептеше във въздуха и замираще, когато свръщаха по друга улица — така поне би се сторило на онзи, който слуша песента им, останал на безлюдния ъгъл. Но Колин мислеше, че звукът

се застоява, кръжи край главите и лицата им и изтрива спомена за „Ноевия ковчег“ — тази ревяща джунгла, откъдето го бяха изхвърлили, защото се бе повозил, без, да си плати.

---

[1] Капитан Рийди — герой на Фр. Мередит (1792–1848) от едноименния му приключенски роман. Б.пр. ↑

[2] Ноевият ковчег — въртележка по панаирите с дървени животни. Наименованието е по библейското предание за Ной, който спасил от потопа животните в дървения си ковчег, Б.пр. ↑

[3] Гъшият панаир — ежегоден панаир в Нотингам, уреждан още през Средновековието. Б.пр. ↑

[4] Кей-куок — състезание за грациозно ходене, при което победителят получава за награда кейк. Б.пр. ↑

[5] Хелтър-скелтър — надпрепускане с панаирджийски автомобилчета. Б.пр. ↑

[6] Бък Роджърс — герой от фантастични комикси. Б.пр. ↑

[7] „Властвай, Британия“ — известният английски химн, написан от Дж. Томсън (1700–1743).

*Властвай Британия
над морския простор.
Британецът не може нивга, нивга,
не ще стане роб!*

↑

СЪБОТА СЛЕДОБЕД

Видях веднъж как един човек направи опит да се самоубие. Няма никога да забравя този ден — беше събота следобед. Нашите отидоха на кино, а мене, който знае защо, не ме взеха и аз останах сам в къщи — бях мрачен, всичко ми беше дошло до гуша. Разбира се, тогава не знаех, че скоро ще видя нещо, което никога не може да се види на кино — как се беси жив човек. Бях още хлапе и можете да си представите колко ми беше забавно.

Никога не съм срещал семейство освен нашето, което става толкова мрачно, когато всичко му дойде до гуша. Лицето на стария потъмнява, озлобява се само защото свършил фасовите или трябвало да подслади чая си със захарин, а даже и просто така, без причина. Тогава изхвърчам от къщи, за да не стане от стола си край камината и да не налети на мене. Той седи, почти заврян в огъня, провесил пред себе си своите лапи обърнати с дланите една към друга, изцапани с грес, празнично безделни, седи — привел тежките си плещи и вперил тъмнокафяви очи в пламъците. От време на време ще изругае с най-неприличните ругатни, и то без да има защо, а започне ли, аз си знам, че трябва да се изпарявам. Ако мама е в къщи, всичко става още по-лошо, защото тя веднага му се сопва:

— За какъв дявол си толкова мрачен? — Като че тя го е разсърдила нещо! И тогава, преди да си разбрал какво става, старият преобръща масата с куп съдини по нея, а мама се втурва навън разплакана. После той отново се сгърбва над огъня и продължава да ругае. И всичко това за пакетче фасове...

Видях го веднъж по-мрачен от всякога и помислих, че е откачил, но кротката — на метър от него прелитна обаче една муха, той замахна с ръка, улови я и я хвърли смачкана право в буйния огън. След това се поразвесели и си запари пресен чай.

Та ето откъде всички ние сме наследили мрачното си настроение. Оправдано е да сме такива, щом баща ни се въси по този начин, нали? Мрачен си е целият ни род. В едни семейства се случва, в други не. Но

нашето семейство безсъмнено си го бива по тая част и когато всичко му дойде до гуша, шега няма. Не е ясно защо ни иде така до гуша или защо ставаме толкова мрачни тогава. Има и други хора, на които им иде до гуша, но те съвсем не стават мрачни — напротив, изглеждат някак странно развеселени, сякаш току-що са ги освободили от дранголника, където са лежали без вина или са излезли от претъпкано кино, където осем часа са гледали тъп филм. Други пък приличат на току-що изпуснали автобуса, след който са препускали половин миля и чак след като са престанали да тичат, разбират, че точно този автобус не им е трябвал. Но в нашето семейство стига на един да му дойде до гуша, за да си изпатят всички. Често се питам какво значи това, но отговор не намирам даже и да размишлявам часове наред, което, да си призная, не правя, макар че би звучало добре, ако поизлъжех. Но все пак размишлявам достатъчно дълго и когато мама ме види приведен като тате над огъня, казва ми: „За какъв дявол си толкова мрачен?“ И аз веднага се откъсвам от тези размишления, за да не стана наистина мрачен като тате и като него да започна да преобръщам масите с всичките съдини по тях.

Изобщо си мисля, че не бива да сме мрачни, но това не зависи от човека и никого не можеш упрекна, загдето бил мрачен — сигурен съм, че тази работа си е в кръвта. Но онзи съботен следобед самият аз бях толкова мрачен, че когато тате се върна от букмейкъра си, ме запита:

— Какво те е прихванало, бе?

— Не ми е добре — измислих аз. Би се изненадал, ако му кажех, че е само заради киното.

— Не ще е зле да се изкъпеш.

— Не желая да се къпя — казах аз и това беше факт.

— Хайде, изчезвай тогава и глътни малко въздух! — изрева той.

Направих, както ми поръча, и то светкавично, защото стигне ли се дотам тате да ми препоръчва чист въздух, знам си, че е време да се изпаря. Но навън въздухът не беше чак толкова свеж поради оня проклет огромен велосипеден завод, който трещи в края на двора. Не знаех накъде да тръгна — повъртях се из двора и седнах пред нечий заден вход.

Тогава видях този мъж, който живееше, отскоро в нашия двор. Беше висок и слаб, с лице на пастор, само че носеше сплескано кепе и имаше увиснали мустаци. Приличаше на човек, който от година не е ял

като хората. Тогава не му обърнах голямо внимание, но спомням си, че докато прекосяваше двора, една от нашите дългоноси клюкарки, която виси по цял ден навън, освен когато се завлича до заложната къща с колелото или неделния костюм на мъжа си, извика след него:

— За какво е това въже, приятелю?

Той отвърна:

— Ще се беся с него, госпожа.

А тя се закикоти на неговата чудесна шега така високо и продължително, сякаш никога не бе чувала нещо по-смешно; само че на другия ден тлъстото ѝ лице се умърлуши.

Човекът мина край мене, като пафкаше един фас и носеше навито съвсем ново въже. За да премине, трябваше да ме прекрачи — обувката му едва не отнесе рамото ми, но когато му го казах, бях сигурен, че не ме чу, защото дори и не се огледа. Наоколо нямаше жива душа. Всички деца бяха все още на кино, а повечето майки и бащи — из града за покупки.

Човекът прекоси двора и стигна до задния вход на жилището си, а пък аз тръгнах подире му — нали не отидох на кино и нищо по-умно не можех да измисля. Той остави вратата си открената, така че трябваше само да я побутна и да вляза. Застанах сред стаята — просто така, да го позяпам, засмукал палеца на едната си ръка и пхнал другата в джоба. Сигурно забеляза, че съм влязъл, защото погледът му стана по-човешки, но беше ясно, че му е все едно. Запитах го:

— Какво ще правиш с това въже, мой човек?

— Ще се беся, момко — уведоми ме той, като че ли се беше бесил два-три пъти и тези въпроси му бяха вече задавани.

— Че за какво, мой човек?

Той сигурно ме взе за някой любопитен уличен хлапак.

— Защото искам, затова! — Сетне разчисти съдовете от масата и я изтика в средата на стаята. Покачи се и започна да връзва въжето на лампената жица. Масата пукаше и не изглеждаше много здрава, но му свърши работа.

— Няма да издържи, мой човек! — рекох му аз и си помислих колко по-забавно е тук, отколкото да седиш в киното и да гледаш двете части на „Джим в джунглата“.

Но този път той кипна и промени отношението си към мен:

— Я си гледай работата!

Помислих, че ще ми каже да изчезвам, но той не го направи. Докато завързваше въжето, си подсвиркваше приятна песенчица, а възел направи — фина работа — бил е сигурно моряк или нещо подобно. После слезе от масата, избута я обратно до стената, а на нейно място постави един стол. Видът му съвсем не беше мрачен, той съвсем не приличаше на нашите, когато им писне. Без да ща, си помислих, че ако изглеждаше поне наполовина толкова мрачен, колкото изглежда тате два пъти седмично, трябвало е да се обеси още преди години. Но моят човек добре работеше с въжето — сякаш дълго бе обмислял всичко и знаеше, че това е последното, което върши на този свят. Аз пък знаех нещо, което той не знаеше, защото не стоеше на моето място. Знаех, че въжето няма да издържи и отново му го казах.

— Затваряй си човката! — отвърна той, но доста меко сърдечно. — Иначе ще те изрита навън!

Не желях да пропусна нещо и затова замълчах. Той свали кепето си и го постави на кухненския шкаф, сетне смъкна палтото и шала си и ги разстла върху кушетката. Тогава никак не се страхувах, както сигурно бих се страхувал сега, на шестнадесет години, само ми беше интересно. Понеже бях на десет години, никога дотогава не бях имал възможност да гледам как се беси човек. А преди да си пъкне главата в примката, ние двамата дори се сприятелихме.

— Затвори вратата! — помоли ме човекът и аз изпълних молбата му. — За твоите години си добър момък! — додаде той и затършува из джобовете си, докато аз пак засмуках палеца си. Измъкна всичко отвътре и хвърли шепа джунджурии на масата: пакет фасове, ментова дъвка, заложна квитанция, вехто гребенче и малко пара. Взе едно пени и ми го подаде с думите:

— Слушай ме сега, момко. Започвам да се беся и когато увисна, искам здравата да ритнеш този стол и да го събориш встрани. Съгласен ли си?

Кимнах.

Той сложи примката на шията си, но след това я измъкна — сякаш беше вратовръзка, която не му подхожда.

— Защо го правиш, мой човек? — запитах отново аз.

— Защото всичко ми дойде до гуша — отвърна той и лицето му стана много нещастно. — И защото искам. Моята госпожа ме остави,

нямам и работа.

Не исках да му отвърщам, защото от начина, по който го каза, разбрах, че не му остава нищо друго, освен да се обеси. А и лицето му имаше много чуден израз — можех да се закълна, че даже и когато ми говореше, той не ме забелязваше. Това беше нещо различно от мрачния израз на моя старец и сигурно затова той няма да се обеси — за добро или зло неговият циферблат никога не бе имал изражението на този човек. Старият така забива погледа си в тебе, че трябва да отстъпиш и да се изпариш, а този човек гледа през тебе, така че можеш да го наблюдаваш без всякакъв страх и знаеш, че не ще ти стори зло. И аз проумях, че тате няма да се обеси, защото никога не ще достигне до истинското изражение на лицето, макар че доста често е бил и без работа. За да се обеси, е трябвало може би мама да го остави. Но не, поклатих глава аз, тя сигурно не би го сторила, макар че животът ѝ с него е кучешки.

— Няма да забравиш да ритнеш този стол, нали? — напомни ми той и аз кимнах, за да го уверя, че няма. Очите ми щяха да изскочат от старание да не пропусна нищо от това, което правеше. Той стъпи на стола и отново надяна примката — този път тя прилегна — като продължаваше да си подсвирква онази приятна песенчица. Искаше ми се да разгледам по-добре възела и да разпитам как го прави, защото моят приятел беше скаут, а пък ако му покажех този възел, той би ми разказал в замяна какво е станало с „Джим в джунглата“ — така че, както казва мама, с един куршум два заека бих улучил. Но реших, че е по-добре да не разпитвам и да си остана в моя ъгъл. Накрая той отлепи от устните си мокрия изпоцапан фас и го запрати зад решетката на празната камина, следейки с поглед как пада до почернялата задна стена. Приличаше на електротехник, който след цигарата ще продължи поправката на осветлението.

Човекът присви внезапно дългите си крака и се опита да ритне стола, а пък аз му помогнах, както бях обещал — втурнах се, сякаш бях център-нападател в „Нотингам Форест“. Столът полетя към кушетката, преобърна се и повлече шала му на пода. Човекът се люшна, размаха ръце като бостанско плашило, а гърлото му издаде някакъв звук — сякаш бе взел очистително и се мъчеше да не го повърне.

Сетне дочух друг звук и когато погледнах нагоре, видях, че таванът започва да се разпуква — също като на кино, когато гледаш

земересение. Крушката започна да се върти като космически кораб. Зави ми се свят, когато, слава богу, човекът се откъсна и рухна така тежко на пода, че аз си помислих: отидоха му кокалите! Порита, порита като куче с коремобол. Сетне затихна.

Не останах да зяпам. „Казвах му, че това въже няма да издържи!“ — повтарях си на излизане аз, ругаех го ядосан, че развали работата, и пъхнал дълбоко ръце в джобовите си, едва не плачех, загдето забърка такава каша. В разочарованието си така треснах вратата, че тя за малко не се откачи от пантите.

Прекосявах двора, за да се върна в къщи за чая с надеждата, че нашите са си дошли от кино и аз ще се поразведрия, когато едно фанте мина край мене и се насочи право към къщата на онзи човек. Полицаят крачеше бързо, навел глава, и аз разбрах, че някой се беше разприказвал. Сигурно са видели човека, когато е купувал въжето, и са предупредили това фанте. Може я оная стара квачка, която виси все на двора, най-сетне да е проумяла нещо. А кой знае дали онзи, който се бесеше, сам не е признал пред някого, защото — особено когато си припомня израза на очите му — аз съм сигурен, че той не си даваше сметка какво прави. „Такава е значи работата — мърморех си аз, като вървах подир фантето обратно към къщата на онзи човек. — В наше време нещастниците не могат даже и да се обесят!“

Когато влязох, фантето прерязваше въжето на шията му с джобно ножче, сетне му даде да пийне вода и човекът отвори зъркелите си. Не можех да понасям това фанте — то спипа две приятелчета и ги прати в поправителен дом, загдето свивали оловни тръби от клозетите.

— Защо решихте да се бесите? — запита полицаят човека, като му помагаше да се надигне. Този едва говореше, едната му ръка кървеше, порязана от счупената електрическа крушка. Знаех си аз, че въжето няма да издържи, но той не ме послуша. За нищо на света не бих се обесил, но ако реша, ще го направя по-сигурно — на някое дърво или на нещо подобно; а не на електрическата жица.

— Та защо го направихте?

— Защото исках — изхриптя мъжът.

— Затова ще ви осъдят на пет години! — уведоми то фантето. Аз се бях промъкнал в стаята, в същия ъгъл, и смучех палеца си.

— Така си мислите вие — отвърна моят човек, а сега погледът му беше вече нормален и уплашен. — Та аз исках само да се обеся!

— Да — каза фантето и измъкна тефтера си, — но знаете ли, че това е противозаконно?

— Ха! — обади се другият. — Не може да бъде! Става дума за моя живот, нали?

— Така ви се струва — каза фантето, — но всъщност не е така.

Човекът засмука кръвта от ръката си. Драскотината беше толкова малка, че не се забелязваше.

— Това още не бях чувал.

— Ето аз ви го казвам — рече му фантето.

Дума да няма, не казах на фантето, че съм помагал на онази да се обеси. Не съм роден вчера, нито онзи ден.

Бива си го — да не можеш да отнемеш собствения си живот — каза човекът, разбрал, че е загазили.

— Представете си, не може — рече фантето, сякаш четеше всичко това в тефтера си и му се радваше. — Вашият живот не ви принадлежи. Престъпно е да го отнемате. Това е убийство. По-точно — самоубийство.

Човекът се вкамени — сякаш всяка дума на фантето означаваше шест месеца в дранголника. Честно слово, съжалявах го. Само да ме бе послушал, да не бе разчитал на оная жичка! Трябваше да се обеси на дърво или на нещо такова.

Кротък като агне, той прекоси двора с фантето и всички ние решихме, че историята свършва тук.

Но след няколко дни новината гръмна в нашия двор, дори преди „Пост“ да я отпечати. Една съседка работеше в болницата — вечер раздавала храна и почиствала — и аз я чух да бърбори с някого в края на двора:

— Никога не бих повярвала! Мислех, че още когато го отвеждаха, тази щуротия се е изпарила от главата му. Нищо подобно! Какво ли не става по тоя свят! Метнал се през прозореца на болницата, когато полицаят, който дежурел до леглото му, отишъл до клозета. Ще повярвате ли! Умрял! Че как иначе!

Хвърлил се върху стъклата и тупнал като камък на пътя. Беше ми мъчно, че го е направил, но същевременно се радвах, че е доказал на фантетата, пък и на всички — негов си е бил наистина неговият живот. Просто да се чудиш — онези безмозъчни копелета го охранявали на

шестия етаж и този етаж му помогнал по-добре и от дървото да свърши със себе си.

Тази история ме накара два пъти да премисля доколко ставам наистина мрачен понякога. Проклетието, заключено в тебе, и мрачният израз, който тя придава на лицето ти, не значат още, че ти ще се обесиш, ще се хвърлиш под двуетажните автобуси, ще се метнеш през някой прозорец, ще си прережеш гърлото с отворена консерва, ще си напъхаш главата във фурната и ще отвориш газта или пък тежко ще отпуснеш съсипаното си тяло върху железопътната линия — не, когато те налегне само лошо настроение, тогава ти даже и от стола си не мръдваш. Аз зная във всеки случай, че никога не би ми докривяло чак дотам, та да се обеса, защото бесенето не ми харесва и никога няма да ми хареса, особено като си спомня как оня непознат се люлееше на жицата.

Много хубаво стана, дето онзи съботен следобед, когато бях така мрачен, че ми идеше да се убия, не отидох на кино. Виждате ли защо — сега вече никога не бих се самоубил. Можете да ми вярвате. Ще живея, полуумен, до сто и пет години и едва тогава ще умра, но ругаейки до небесата, защото искам да си остана завинаги тук.

МАЧЪТ

„Бристол сити“ игра срещу „Ноттс каунти“ и спечели. Още от първия удар Ленокс подразбра някак си, че нотингамци ще загубят — разбра го не защото предчувстваше как ще играе всеки от неговия отбор, а защото той, зрителят, не беше в пълна форма. Неговата собствена унилоост го накара да осведоми приятеля си Фред Айримонджър, който седеше до него:

— През цялото време си знаех, че ще се провалят идиотски.

Към края на мача, когато бристолците забиха решаващия гол, футболистите едва се различаваха, а топката се превърна в кълбо от мъгла, ритано по игрището. Рекламите, издигнати над трибуните и възхваляващи свински пастети, бира, уиски, цигари и други блаженства на съботната вечер, помръкнаха със следобедното здрачаване.

Седяха на местата по шилинг и три пенса. Ленокс се опитваше да съсредоточи погледа си в топката, да следи всеки стремителен, добре отправен удар, но след като десетина минути прескачаше по неясните, разлати фигури на играчите, той се отказа и започна отново да разглежда зрителите, стълпени по трибуните. Те се извисяваха от двете му страни, описваха широка дъга и неясно се сливаха някъде над мрачината. Разбра, че и към тях се вглежда безуспешно и започна да трие до болка очите си — сякаш болката щеше да усили слабото му зрение. Напразно. Пред отворените му очи започнаха да танцуват сиви квадрати, а когато се избистриха, той не виждаше по-добре от преди. Неговото страдание му позволяваше да бъде по-спокоен на футболните мачове от Фред и повечето зрители наоколо, които въртяха дрънkalки, махаха с шапки и шалове, крещяха лудешки при всеки колеблив превес в играта.

Докато траеше неговата временна слепота, нападателите на „Ноттс каунти“ успяха да пробият и водеха пред вратата на бристолци — силен удар на един от нотингамците предизвика неоснователна

тревога и нерешителни одобрителни възгласи, които се извисиха ѝ се блъснаха в сивото надвиснало небе.

— Какво става? — обърна се Ленкос към Фред. — Кой заби? Наш?

Фред беше по-млад от него, оженен неотдавна, стъкмен в най-хубавото си спортно, „съботно“ сако, габардинени панталони и шлифер — черната му коса беше зализана назад с брилянтин.

— Трай, коньо, за зелена трева! — изсмя се той. — Но дяволски добре биха, казвам ти!

Когато Ленкос напрегна отново очите си, за да следи играчите, играта се бе преместила пред вратата на нотингамци и бристолци тъкмо се канеха да забият. Ленкос съзря един играч, който пресичаше игрището — въобрази си, че чува тупкането на обувките му по прогизналата, набита, затревена земя. Куп играчи от противниковия отбор се разсипа в една линия и безредно затича след него. Играчът, който водеше, се откъсна неочаквано напред, отдели се от всички, сякаш в някаква частица от мига — пропуснат от зрители и играчи — той бе изстрелян в празното наказателно поле пред вратата. Сърцето на Ленкос престана да бие. Той се взираше измежду две огромни неподвижни гърбини и мислеше озлобено, че нарочно се бяха изправили пред него, за да му пречат да гледа. Откъсналият се център-нападател приличаше на марионетка — задвижена от някого, който бе седнал над надвисналите облаци — той изнесе крака си назад и сетне стремително и силно ритна.

— Не! — успя да извика Ленкос. — Дръжте го, задрямали простаци! Не му давайте да вкара!

От звяр в клетка, крачещ само в пространството между гредите на вратата, вратарят се превърна в скачаща маймуна. Той разпери ръце и крака, после застина като върлина, изви се дъгообразно и пропусна топката — тя прелетя встрани и се заплете в мрежата зад него.

Глъчката замря и на народа, стълпен край игрището, се стори, че настъпва тишина. Всеки за себе си бе решил, че играта не е добра, но поне ще завърши наравно. А сега стана ясно, че нотингамци загубиха на собствен терен.

Оглушителен рев на разочарование и радост се изтръгна от тридесет хиляди зрители — някои не бяха очаквали, че победата на бристолци е така близка, други се бяха надявали, че в последния миг

техните любимци ще извършат чудо. Ревът се надигна от претъпканите трибуни и преля на улицата, където хората, стреснати от внезапното избухване на възмутената тълпа, спореха кой отбор е победил.

Фред се смееше диво, подскачаше, надаваше нещо средно между одобрителни и гневни възгласи, твърдеше, че заслужава да си дадеш парите заради принципа „По-добре едно на мъка, отколкото никакъв гол“.

— Помисли си само! — викаше той на Ленокс. — Помисли си само, деветдесет и пет хиляди, профукани за нищо!

Ленокс извади несъзнателно цигара и я запали.

— Безобразие е, че загубиха! — изруга той. — Трябваше на всяка цена да спечелят този мач! — А в себе си реши, че трябва да си купи очила, за да вижда по-добре. Зрението му сега беше толкова слабо, че виждаше само на педя от носа си. В киното беше принуден да седи на първия ред, а на улицата никога не успяваше да разпознае пръв някой приятел. Това означаваше и безвъзвратен край на мачовете. Спомняше си, че преди можеше да различи лицето на всеки играч, да разгледа всеки зрител по трибуните, затова все още си внушаваше, че няма нужда от очила и че зрението му ще започне да се подобрява. Неприятното беше, че заради тези негови очи му измислиха прякор „Кьорчо“. Онзи ден в гаража, където работеше, момчетата седнаха да пият чай през почивката и понеже той закъсня, един от тях се обади:

— Къде се губи този Кьорчо? Чаят му ще изстине.

— Ама че потръгна! — викаше Фред, сякаш никой още не беше чул за гола. — Помисли си само!

Радостните възгласи и ропотът започваха да стихват.

— Това вратарче е кръгъл тъпак! — ругаеше Ленокс, нахлупил над веждите баретата си. — Как не го пипне някой грип!

— Ама че опака работа — добави неохотно Фред, — пада им се!

Той оклюма, истинските размери на нещастията проникнаха вече дори и в неговата душа и тяло на младоженец.

— Ей, богу, да си бях останал в къщи с госпожата. Щях поне да съм на топло. А пък ако се бях примилил хубаво, сигурно щях и да си резна парче от домашната баница!

Тези шегички бяха отправени към Ленокс, който все още плуваше, във водите на своите собствени беди.

— Предполагам, че сега мислиш само за това — сви устни той.

— Кажи-речи, само че знаеш ли, не получавам и кой знае колко!
— Но беше очевидно, че това, което получава, е предостатъчно, за да запази доброто му настроение дори и в студа, след разочарованието от този мач.

— Хм! — промълви Ленокс. — Всичко това изчезва като дим. Бъди убеден.

— Доколкото зная, нещата стоят по-иначе! — каза Фред, широко усмихнат. — Признавам само, че след такъв слаб мач всичко това е още по-вкусно!

— Добре го каза „слаб мач“ — отвърна Ленокс и прехапа гневно устни. — Проклет отбор! Би загубил дори и на моникс!

Застаналата зад тях жена, омотана в дебел вълнен шал на черно-бели ивици — цветовете на нотингамци, — окуражаваше през целия следобед своя отбор, докато преградна от викане и едва не зарада след противниковия гол.

— Фаул! Фаул! Изметете тези типове от терена! Върнете ги в Бристол, откъдето са дошли! Фаул! Фаул бе, не разбирате ли?!

Хората наоколо тупаха с премръзналите си крака, търпяха пронизващия студ, защото се надяваха, че поне един от отборите на техния град ще спечели някой мач преди Коледа. Ленокс почти не усещаше нозете си. Но нямаше волята да ги затопли, победен от усиливащия се пронизващ, вятър и така леко допуснатия гол. Тичането по игрището бе станало вече безразборно, защото до края на мача оставаха само десет минути. Двата отбора се оплетоха пред едната врата, сетне се разпиляха около невидимата топка, върнаха се отново към едната, а после към другата половина на игрището — вяло, сякаш напрежението се бе изпарило от дробовете и крайниците им.

— Считай ги отписани — каза Ленокс на Фред.

Хората започнаха да напускат стадиона, пробивайки си път между тези, които бяха решили да дочакат трагичния край на играта. Чак до глухия, треперлив писък на финалната свирка упоритото ядро на оптимистите вярваше в някакво чудодейно съживяване на изчерпаните играчи.

— Щом кажеш, тръгваме — каза Фред.

— Готов съм — Ленокс хвърли фаса на земята й заизкачва стълбите, направил гримаса на разочарование и злост. На най-горното стъпало се извърна и погледна за последен път игрището — видя, че

двама от играчите тичаха, а останалите просто стояха наоколо в сгъстяващата се мъгла.

Той заслиза към изхода. Когато се озоваха на улицата, зад тях избухна ликуващ рев, свирката извести края и тълпата се втурна към изхода.

Лампите по улицата бяха вече запалени и в полумрака бързо растяха опашките пред автобусните спирки. Закопчавайки шлифера си, Ленокс припряно пресече улицата. Фред изостана и заобиколи един тролейбус, който се наклони към бордюра на тротоара като човекоядно чудовище и отнесе тълпата към центъра на града, разсипвайки сини искри от жиците.

— Да-а — каза Ленокс, когато тръгнаха заедно, — след този удар на съдбата единствената ми надежда е, че жената е приготвила нещо вкусно за чая.

— А пък аз очаквам и нещо повече — отвърна Фред, — не държа много на храната...

— Дума да няма! — усмихна се присмехулно Ленокс, — Ти се храниш с любов. Какъвто и буламач да ти тикнат под носа, все ще речеш, че яденето е било добро.

От оживения център те свърнаха към средата на Медоуз — старото предградие с почернели къщи и мънички фабрики.

— Така ти се струва — възрази Фред, леко засегнат и премного предвкушащ, за да може истински да се обиди. — Не само съм от тези, които не мрънкат много около храната.

— Каква полза и да мрънкаш? — възрази Ленокс. — Бедата е там, че в наше време храната е изпортена. Или замразена, или консервирана. Нищо прясно. И хлябът е такъв, че ти присяда.

Такава беше и мъглата — натежала от студа, тя се стелеше все по-ниско и по-плътено. Фред вдигна яката на шлифера си. Един мъж, който се изравни с тях, извика иронично:

— Гледали ли сте някога такъв мач?

— Никога през живота си — отвърна Фред.

— Винаги е така — обади се Ленокс зарадван, че може да покритикува, — най-добрите играчи никога не играят. Не ми е ясно за какво им плащат.

Мъжът се изсмя при този логичен извод.

— Другата неделя те са на терена. Тогава ще им покажат!

— Да се надяваме! — извика Ленокс след мъжа, погълнат от мъглата. — Не ни е лошо отборчето — добави той към Фред. Говореше за това, но мислеше за друго. Спомни си, че вчера в гаража го извикаха при старшия, загдето бе ударил чирачето, което го нарече „Кьорчо“ в присъствието на момичето от канцеларията — шефът каза, че ако това се повтори, ще го уволнят. А сега започна да се пита защо сам да не си подаде оставката. Без работа никога няма да остане. Знаеше цената си и непогрешимия си усет при отделянето на клапана от цилиндъра, разпределителния вал и осите и умееше да намери между хилядата повреди единствената, след чието отстраняване моторът отново кипи от живот. Едно момче, застанало пред дома си, извика:

— Чичко, какъв е резултатът?

— Загубиха, два на един — накъсо отвърна той и дочу ясно как вратата се тресна и момчето побягна с новината. Ленокс вървеше, пъхнал ръце в джобовете и цигара в ъгъла на устата си — от време на време пепелта падаше сама върху шлифера му. От един ярко осветен магазин се носеше миризма на риба и пържени картофи и той почувствува, че е гладен.

— Тази вечер киото се отлага — говореше Фред, — зная къде се прекарва най-добре в такова време!

Зад тях предградието кънтеше глухо от стъпки и неясни гласове, които спореха горещо за днешния мач. На всеки ъгъл стояха групи мъже, които одумваха и закачаха минаващите момичета, а газените фенери, мъждукащи в мъглата, им бяха благосклонни съюзници. Ленокс свърна в една уличка, където студената влага от задните дворове се смесваше с миризмата от кофите с отпадъци. Бутнаха дворните вратца пред техните съседни, но отделни къщи.

— Хайде, може да се видим утре в кръчмата.

— Утре не — отвърна Фред вече пред задния вход. — Трябва да оправям колелото. Искам да го поизлъскам и да подменя спирачната втулка. Онзи ден ми отказа и един автобус едва не ме сплеска.

Ключалката щракна.

— Хайде тогава — каза Ленокс, — до скоро виждане! — Отвори вратата и влезе в къщи.

Прекося мълчешком малкия хол и свали шлифера си във всекидневната.

— Трябвало е да запалите! — каза той, връщайки се. — Мирише на плесен. Нищо чудно, че дрехите ни се скапват за шест месеца.

Жена му седеше край камината и плетеше — в скута ѝ лежах две кълбета сиво-зелена вълна. Беше на възрастта на Ленокс — четиридесетгодишна, но докато негодите на живота бяха направили мъжа ѝ сух и жилест, нея бяха превърнали в разплуто тлъста жена. Край масата допиваха чая си три деца — най-голямото беше четиринадесетгодишно момиче.

Госпожа Ленокс продължи да плете:

— Днес мислех да запала, но не ми остана време.

— Айрис може да го направи — каза Ленокс и седна до масата.

Момичето вдигна поглед:

— Не съм изпила още чая си, татенце.

Подмазващите се нотки в гласа ѝ го разгневиха:

— Допий го после! — погледна я заплашително той. — Камината трябва да се запали сега, затова хайде, мърдай и донеси въглища от мазето!

Момичето не помръдна, продължи да седи с упоритостта на дете, разгалено от майката. Ленокс се надигна.

— Не ме карай да ти повтарям!

Очите ѝ се насълзиха.

— Хайде! — изкрещя той. — Направи, каквото ти казах!

Жената му се примоли да не закача детето, но той не ѝ обърна внимание и вдигна ръка да удари дъщеря си.

— Добре, ето тръгвам — момичето стана и се отправи към вратата за мазето. Ленокс седна отново, погледът му зашари по спретнатото подредената маса. Той сви пестниците си под покривката и запита:

— Та какво значи има за чая?

Жена му отново вдигна поглед от плетивото:

— Във фурната има две пушени херинги.

Ленокс не се помръдна, продължаваше да седи и мрачно си играеше с ножа и вилицата.

— Е? — запита той. — Цяла нощ ли трябва да чакам за залък хляб?

Тя измъкна спокойно от фурничката една чиния и я сложи пред него. Напреки лежах и изпускаха пара две кафеникави херинги.

— Някой ден — каза Ленокс, отделяйки едно дълго бяло филе от костта, — ще трябва да попроменим менюто.

— Повече от това не мога! — отвърна жената. Нейното умишлено спокойствие не можеше да възпре избухването му и тя просто не виждаше начин да помогне. А това, че той го усещаше, още повече влошаваше ВСИЧКО:

— Убеден съм, че можеш! — избухна злобно той.

В хола, където момичето палеше камината, издрънка кофата с въглищата. Ленокс разкъсваше бавно своите херинги, без да хапне залък. Двете момчета седяха на дивана, вперили очи в него — не смееха да гъкнат. На една страна в чинията той поставяше костите, на друга — месото. Когато котката се потърка в крака му, Ленокс ѝ подхвърли късчета месо върху линолеума, но щом реши, че е яла достатъчно, я ритна с такава сила, че тя прасна главата си в бюфета. После скочи на един стол и започна да се облизва, като го наблюдаваше със зелените си, изумени очи.

Ленокс даде на едно от момчетата шест пенса и го изпрати да купи „Футбол гардиън“.

— И не се мотай! — извика той подире му. После отблъсна чинията си и кимна към раздробените херинги:

— Не ми харесват. Я изпрати някого за малко сладки. И запари пресен чай — и като помисли, добави: — този е престоял.

Беше прекалил. Защо превръщаше съботния следобед в ад? Гневът напираше бясно в слепоочията на жената. Превъзможвайки разтуптяното си сърце, тя извика:

— Ако ти се ядат сладки, ще си ги купиш сам! И сам ще си направиш чай!

— Когато човек се трепе цяла седмица, има нужда от чаша хубав чай — отговори Ленокс, впивайки поглед в нея. Сетне кимна към момчето: — Изпрати го за сладки.

Момчето мигом скочи, но майката се извърна към него:

— Няма да ходиш! Седни! Върви ти! — продължи рязко тя, обърната към мъжа си. — Чаят, който вече направих, е достатъчно хубав за всекиго. Чай като чай, а ти избухваш за нищо. Предполагам, че сте загубили мача, иначе не мога да си обясня киселата ти физиономия.

Поразен от толкова добре обоснованата ѝ тирада, той се надигна, за да я усмири с кръска си:

— Ти какво? С кого мислиш, че се заяждаш?

Лицето ѝ стана тъмнорозово и тя отвърна:

— Вече чу. Малко истина за живота ни в къщи няма да ти навреди.

Ленокс грабна чинията с рибата и просто напук я хвърли на пода.

— Ето ти! — изкрещя той. — Само това заслужава и проклетият ти чай!

— Ти си луд! — изплака жената. — Умопомрачен...

Ленокс я заудря по главата — веднъж, два пъти, три пъти. Събори я на пода. Момченцето зариде, момичето се втурна от хола...

В съседната къща Фред и младата му жена дочуха през тънките стени някаква олелия. Доловиха приглушени гласове и шум от столове, но не можеха да допуснат, че става нещо нередно, докато виковете не станаха пронизителни.

— Да не повярваш — каза Ръби, плъзгайки се от коленете на Фред и оправяйки полата си, — само защото нотингамци отново загубиха! Радвам се, че не си такъв.

Ръби беше на деветнадесет години — дебеличка, тя приличаше по-скоро на заоблена круша, отколкото на бухнала питка. Бяха женени само от месец, но беше вече бременна. Фред я придърпа отново за китката:

— Не съм толкова извезян, че да кипвам от подобна дреболия.

Ръби се освободи от ръцете му:

— Добре че не си, иначе щеше да си патиш от мене.

Фред седеше край камината, усмихнат смутено като чишайърския котарак^[1]. Ръби приготвяше вечеря за двама в кухничката. Шумът в съседната къща затихваше. Жената на Ленокс тръскаше вратите, излизаше и влизаше — сетне прибра децата и напусна завинаги неговата къща.

---

[1] Чишайърският котарак — В Чишайър се продавало сирене във форма на котешка глава — винаги усмихната. Въведено като герой на Луис Карол в прочутата му книга „Алиса в страната на чудесата“. Б.пр. ↑

ПОЗОРЪТ НА ДЖИМ СКАРФИДЕЙЛ

Аз лесно се вода и лесно се подвеждам. Реши ли някой да промени мнението ми, заприличвам на ветропоказател. Но има един принцип, на който ще остана верен завинаги. За да изясня мисълта си и да бъде убедителен, на драго сърце ще ви разкажа една дяволски дълга и объркана история.

Джим Скарфидейл.

Не ще успеят никога да ме уверят, че човек не трябва да тръгне по широкия свят, щом стане на петнадесет години. И ти, и всеки друг в тази разкапана страна на надежди и слава би трябвало да имате тази възможност дори и по-рано, но законът не разрешава.

Виждате ли, не може вечно да се държите за полата на майка си, макар че сигурно има много хубавци, на които това им се харесва. Джим Скарфидейл беше един от тях. Той се държа толкова дълго, че в края на краищата не можа да свикне с нищо друго. Мога да се закълна, че когато е опитал да се промени, не е можел вече да различава полата на майка си от жартиерите на жена си, макар че — сигурен съм в това — неговата новоизпечена, почти красива съпруга е набивала в дебелията му глава тази разлика, преди да го върне скимтящ на майка му.

Но аз нямам намерение да бъда такъв. Намеря ли начин да изчезна, ще го сторя, даже ако трябва да обирам газомерите, за да се прехранвам. В училище, вместо да смятам, не откъсвам поглед от атласа, пхнат под чина ми, и чертая пътя, който ще поема, когато му дойде времето (с географска карта, откъсната от атласа и сгъната в задния ми джоб), с колело до Дерби, автобус до Манчестър, влак до Глазгоу, с временно открадната кола до Единбург и най-сетне на „автостоп“ до Лондон. Не мога да се откъсна от тези карти с техните червени пътища, кафяви хълмове, странни, незнайни градове — та не е за чудене, че не мога да пресметна две и две. (Да, знаей, че всички градове са еднакви, когато ги сравняваш. Същите общежития, пълни с крадци, готови да ти грабнат и последния грош, само ако им се

оставиш; същите фабрики, където кипи работа, ако успееш да стигнеш до нея; същите плесенянали дворове и къщи, пълни с молци и хлебарки, когато нощем светнеш внезапно; и все пак, макар и еднакви, те се различават по много неща и никой не може да го отрече.)

Джим Скарфидейл живееше със своето „майче“ до нас, в една къща съвсем като нашата, само че много по-близо до фабриката за велосипеди — просто залепена до нея. Чудех се как понасят шума, който се чуваше. Все едно, че се намираха в самата фабрика, защото шумът беше убийствен. Веднъж влязох в къщата, за да кажа на госпожа Скарфидейл, че господин Тейлър от магазина иска да говори с нея за седмичната ѝ поръчка на продукти. Докато стоях там, чувах машините и скрипците на фабриката да бухат глухо, железните преси да трещят, сякаш напиреха да нахлуят през стената, за да се разширят и у Скарфидейлови. Не бих се учудил ни най-малко, ако и този шум е допринесъл толкова, колкото „майчето“, за да тръгне Джим по онзи път.

Майката на Джим беше едра жена, татарка, цял великан. Тя поддържаше къщата си чиста и спретната като кутийка и тъпчеше Джим с ирландско задушено^[1] и варен пудинг. Беше жена, „която умееше да се справя“ — това означаваше, че обикновено постига исканото и знае, че онова, което иска, е нейно право. Мъжът ѝ си изкашлял дробовете и умрял от охтика малко след раждането на Джим. Госпожа Скарфидейл трябвало да постъпи в тютюневата фабрика, за да прехранва себе си и Джим. Застояла се там безброй години и юнашки се борила да свързва двата края през време на безработицата — това ѝ признавам. Джим всякога имаше на гърба си някакъв костюм за в неделя сутрин, което беше дяволски повече, отколкото притежаваше всеки друг съсед. Но въпреки че го хранеше по-добре от нас, той беше дребен. На тринайсет години бях толкова едър, колкото Джим на двайсет и седем (тогава навярно е престанал вече да расте) и все си бях полумъртъв от глад.

Войната беше почнала и в моето семейство се считаше за голям разкош да се натъпчем с волско месо и мармалад от дажбите. Джим не го взеха във войската заради слабото му зрение и „майчето“ беше много доволно, защото баща му се бил нагълтал с отровен газ през Първата световна война. Така Джим остана до своето майче, а това в

края на краищата мисля, че беше по-лошо, отколкото ако бе отишъл войник и го бе разкъсала някоя швабска бомба.

Скоро след започването на войната Джим изненада всички ни със своята женитба.

Когато каза на своето майче какво възнамерявал да прави, стана такава тупурдия, че я чухме чак в края на двора. „Майчето“ дори не бе видяло момичето и това „утежнявало положението“ му — крещеше тя. Да ходел по любов така подло, прикрито и изведнъж да обявел, че ще се жени, без да обели дума преди това! Неблагодарник, след всичко, което направила за него да го отгледа, и то без баща! Представете си колко време е робувала заради него. Представете си! Само си представете! Небеса, трябваше да я чуете! (Ден след ден охлузвала ръцете си на проклетата опаковъчна машина за цигари, вечер се връщала полумъртва от умора и въпреки това започвала да му готви, да го кърпи, да му чисти стаята — страшно било дори само да си помислиш за това!) А сега, какво направил той от благодарност? (Да не я е ограбил, а? — питах се аз в напрегнатите паузи. — Да не е заложил чаршафите и изпил парата или пък е удавил котката и изрязал до корен цветята в саксиите?) Не. Върнал се в къщи и съобщил, че ще се жени — само това. Тя не била против женитбата му. Не. Съвсем не. Разбира се, че не. Защото всеки младеж трябва един ден да се ожени. Но защо не бил довел момичето досега, да го види, да поговори с него? Защо не сторил това? От майка си се срамувал може би? Не я ли смятал достойна да се срещне с неговата избраница? Не желаел ли да доведе момата в собствения си дом (Трябваше да чуете как каза „дом“! Кръвта ми замръзна!), който чистела всеки ден от горе до долу. Но може би се срамувал и от къщата си? Или от младата си жена? Да не е от *онези*? Тайнствена история — нищо повече! И отгоре на всичко — не било честно, не, не било. „Мислиш ли, че е честно, Джим? Кажи де? О, може би ти мислиш така, но не и аз, нито който и да е друг.“

За миг тя спря да крещи и да удря по масата и тогава започна мократа част.

— Честно ли е според теб? — хълцаше тя. — След целия ми труд и пот — да те вдигам сутрин за училище, когато беше малък, да те слагам пред овесената каша и бекона, преди да излезеш на снега, облечен с горно палто, каквото другите парцаланковци в двора нямаха, защото бащите и майките им изпиваха паричната помощ за безработни

(каза го, наистина го каза, аз слушах от едно място, откъдето и да исках, не можеше да не я чуя, да ослепея, ако тате е изпивал някога даже и пени от помощта — и все пак бяхме полумъртви от глад...).

— Спомням си колко често боледуваше, а пък аз виках доктора — виеше тя. — Спомни си и ти! Не, ти си премного себелюбив, за да си спомниш, и аз те направих такъв от глезотия.

Сълзите спряха.

— Струва ми се, че поне от уважение към благоприличието ти трябваше да ми кажеш, че искаш да се жениш, че си тръгнал с момиче. — Не можеше да разбере как е успял да се изплъзне, не можеше, защото го бе следила непрестанно. — Не трябваше да те пускам два пъти седмично в твоя младежки клуб — закрещя отново тя, разбрала изведнъж къде бе успял да й се изплъзне. — Там е било значи. Бога ми, там! А ти ми разправяше, че играеш на дама и слушаш как момчетата бистрят политика! Политика! Така го наричате, а? За пръв път го чувам! Другояче му викаха по мое време и не звучеше никак красиво. По дяволите! И ти имаш нахалството да стоиш още с палтото си и не обелваш дума, че се отказваш от тази женитба! (Тя не му даваше възможност да проговори!) Как така, Джим, как можа да помислиш за женитба (удар по масата), когато съм била толкова добра към теб? Бедното ми момче, не е дори проумяло какво ми е струвало и как съм работила през тези години, особено след смъртта на твоя беден татко, за да живеем заедно. Но едно ще ти кажа, момчето ми (силен удар по масата и показалецът се закана), ще направиш добре да ми я доведеш, за да я видя, и ако не я бива, пусни я да си върви, нека си потърси някой друг, ако още има такива намерения!

Честна дума, цял треперех, когато слизах от наблюдателния си пост. Аз не бих се държал като Джим, щях да я прасна между очите и да си вдигна чуковете начаса. Джим печелеше хубави пари и можеше да отиде навсякъде. Проклетият му глупак!

Предполагам, че се учудвате как целият двор научи всичко, което бе станало в къщата на Джим онази вечер, и как мога да разкажа дума по дума какво каза майка му. Е, добре, ето как стана: къщата на Джим е много близо до фабриката, а между покрива на фабриката и прозореца на килера им има една издатина, широка колкото двойна стена. Аз съм достатъчно тънък, за да се свия там и да слушам. Прозорецът на килера беше отворен, а също и вратата, която водеше към кухнята, така

че можах да чуя всичко, както си беше. И никой в къщата не го разбра. Открих мястото, когато бях на осем години, и се катерех по всичките къщи из двора. Дяволски лесно би било да обера къщата на Скарфидейлови, само че нищо в нея не си струваше да го свиеш, а освен това и фантетата щяха веднага да ме спипат.

И така, всички узнахме какво бе станало у Скарфидейлови, но онова, което ни изненада, беше, че Джим не се шегуваше и нямаше да позволи на своето майче да му попречи в женитбата. Бях на своя пост и втората вечер, когато Джим доведе избраницата си да се запознае с неговата нафукана майка. Тя успя да измъкне поне това обещание от него.

Не зная защо, но всички в двора очакваха да видят някакво окаяно гадже от Бесфорд — дебеличко, с изпъкнали очи — от онези неприятни, неопитни и глуповати чудачки, които и на мравката път правят. Но всички ахнаха. И аз също, когато я видях през прозореца на килера. (Госпожа Скарфидейл беше побъркана на тема въздух това ѝ признавам.) Никога не бях чувал някои да говори така изискано — сякаш идеше направо от канцеларията. Това ме накара да помисля, че Джим не е лъгал, когато казваше, че в клуба говорят за политика.

— Добър вечер, госпожо Скарфидейл, — каза тя, като влезе. Очите ѝ блестяха силно, а се държеше така, че веднага си помислих: Тази от рождение си знае какво говори! Чудех се какво ли намира в Джим — може би е открила, неизвестно за нас, че Джим ще получи някакво наследство, или ще спечели на конните състезания. Но не, Джим не беше такъв щастливец. Сигурен бях, че и неговото майче си помисли същото. Никой не подаде ръка.

— Седнете! — каза майката на Джим. Тя се обърна към момичето и за пръв път го погледна право и строго в лицето. — Чувам, че сте искали да се жените за момчето ми?

— Наистина, госпожо Скарфидейл, — каза избраницата, като седна на най-хубавия стол, но вдървено и неудобно, — ще се женим доста скоро. — После опита да се държи по-приятелски, защото Джим ѝ хвърли поглед на кученце. — Името ми е Филис Блът. Наричайте ме Филис. — Тя погледна Джим и Джим ѝ се усмихна, защото въпреки всичко беше тъй мила към неговото майче. Той продължаваше да се усмихва, сякаш се бе упражнявал цял следобед пред огледалото в клозета на фабриката, където работеше. Филис пак му се усмихна,

сякаш се бе усмихвала така през целия си живот. Усмивки наляво и надясно, но те не значеха нищо.

— Това, което трябва да направим най-напред — намеси се по красив и светски начин Джим, — е да вземем пръстени.

Предвиждах как ще се развият събитията. Неговото майче внезапно посиня.

— Да няма *нещо*, а? — избухна тя. — Има ли? — От отвращение се отдръпна от Филис.

— Не съм бременна, ако искате да кажете това — рече Филис.

Госпожа Скарфидейл не можеше да знае, че подслушвам, но се обзалагам, че и двамата помислихме едновременно: „Коя е причината тогава, коя?“ Скоро обаче на мен ми стана ясно, че причина нямаше, поне не такава, каквато бихме измислили ние. Ако тогава и на госпожа Скарфидейл това бе станало ясно, нямаше да избухне голямата разправия, при която всички се нахвърлиха по-яростно от тигри. А може би и бедният Джим нямаше да се ожени така набързо.

— А сега — оплакала се майка му на мама веднъж на двора, месец след женитбата им, — сам си постла леглото, нека си лежи в него, даже ако излезе, че лежи на тръни, както му предсказах, че ще стане.

И все пак всички се надяваха, че Джим ще удържи в това легло, защото никой не обичаше такива властни боркини като госпожа Скарфидейл. Не че всеки един в нашия двор не се бе борил и не продължаваше да се бори по един или друг начин. Длъжен си да се бориш, иначе трябва да легнеш и да умреш. Майката на Джим обаче носеше сякаш плакат: „Аз се боря, и то по-добре от всички, защото умея да се боря“. Че е боркиня можеше да отгатнеш от цяла миля и точно това не харесваше никому.

Тя беше права обаче по отношение на момчето си. Някои хора казваха, че го подстрекавала. Джим не остана дълго, където си бе постлал, въпреки че жена му не беше лошо женче. Сега разбирам, че той е трябвало да остане там много по-дълго. След шест месеца си дойде в къщи и когато го видяха да крачи по двора, понесъл един куфар и два книжни вързопа, всички се зачудиха какво ли се е случило. Изглеждаше много жалък, облечен в сватбения си костюм, навярно за да не се измачка в куфара.

— Отлично! — казах си аз. — Ще се върна на поста си и ще открия какво е станало между Джим и неговата културна госпожа. Ако искате да знаете самата истина, ние всички очаквахме той да се върне при майчето си, но все се *надявахме*, че този нещастник няма да го стори. Първите три месеца след женитбата си той почти не навестяваше своето майче и повечето хора казваха, че сигурно се е настанил добре и женитбата му е понесла. Но аз знаех, че не е така, защото когато някое момче се ожени и е щастливо, то навестява често майка си и баща си. Това е съвсем естествено. А Джим странеше или поне се опитваше да страни, което ми подсказваше, че жена му се опитва с всички средства да го откъсне от „майчето“. След тия първи три месеца той започна да идва все по-често и по-често, вместо да прави обратното. Понякога преспиваше тук. Това показваше, че той и Филис се карат все повече. Последния път, когато си дойде, беше с превързана глава и мека шапка върху нея, като килната встрани корона.

Стигнах поста си, преди Джим да отвори задната врата, и можах да видя как влезе и как го посрещна „майчето“. А тя беше хитра жена, това ѝ признавам. Ако бе премислила хубавичко, можеше да спре хиляди пъти женитбата му. Обзалагам се. Сега нямаше никакви: „Нали ти казах! Трябваше да ме слушаш и нищо нямаше да ти се случи!“ Не, нищо подобно. Тя го целуна и му запари чай — знаеше, че ако добре използва козовете си, той ще остане завинаги при нея. Виждаше се колко се радва — не успя да скрие усмивката си, когато взе куфара и пакетите, за да ги отнесе горе в неговата стая, под предлог да оправи леглото му, докато чайникът заври. Остави го да си отдъхне десетина минути, защото разбираше, че точно това му трябва.

Да бяхте видели клетия Джим! Лицето му — зло, изглеждаше на четиридесет и пет години, сякаш току-що пуснат от японски военнопленнически лагер. Бе се втренил като побъркан в една точка на килимчето, така го е зяпал сигурно и като бебе, от гърненцето си... На неговата морда винаги бе изписано някакво страдание — сигурно така се бе родил. Но сега сякаш някакъв невидим чук висеше пред жалкия му циферблат, готов всеки миг да го фрасне по носа. Ако не разбирах какъв загубен глупак е — да се жени за онова сладко гадже, а после да обърка всичко, бих го съжалил от все сърце.

Джим стоя така около четвърт час, мога да се закълна, че не чу нищо от познатите шумове, които аз долавях от стаята му, докато

майчето оправяше леглото и подреждаше наоколо. Искаше ми се тя да избърза и се върне по-скоро, но този път „майчето“ добре си знаеше работата и триеше огледалото, и бършеше картините за своето бозайниче.

Най-сетне слезе, грейнала в усмивка, която се мъчеше да прикрие, остави му хляб и сирене на масата, от които той не хапна, а само обърна три канчета чай. Тя седеше на стола си и го наблюдаваше, сигурна, че все пак добре ще го нахрани.

— Ще ти кажа, майче — започна той веднага щом тя се настани на другия край на масата и се втренчи в него, за да го накара да се раздрънка. — Тези шест месеца бях в ада. И не искам никога да го преживея отново.

Приличаше на рухнал язовир. Всъщност зад челото му нещо се пропукало също като по язовирна стена — както сме гледали на кино. Започнал да приказва веднъж, нищо вече не можеше да го удържи.

— Разкажи тогава, момчето ми — каза тя, макар че нямаше нужда да го подканя.

Той се тресеше като желе и понякога едва смогвах да го разбера. Честна дума, не мога да повтора думите на Джим, защото сърцето ми ще се разкъса. И аз наистина го съжалявах, когато започна да разказва:

— Майче — стенеше той и топеше намазано с масло хлебче в чая си, нещо, което, сигурен съм, никога не бе правил пред своята културна госпожа. — Отнасяше се към мене като към куче. Всъщност и кучето е по-добре — има си колиба и по някой оглозган кокал от време на време. В началото всичко вървеше добре, защото, знаеш ли, майче, тя си бе втълпила, че мъжете, които се трудят като мен, са хора добри и честни и такива едни работи. Никога не разбрах дали го беше прочела в някоя книжка или пък бе ходила преди и с други работници, по-различни от мен. Но сигурно го бе чела, защото имаше няколко книжки в къщи, които аз никога не разгледах. А за други мъже в живота си никога не спомена. Казваше, че било истинска наслада да се омъжиш за момък като мен, който се прехранва от труда на ръцете си, защото, ако премислиш, ще видиш, че по света няма много хора, които си изкарват хляба с честен тежък труд. Казваше, че щяла да умре, ако мъжът ѝ бил някакво чиновниче, което лази около шефа си, за да проси повишение. Затова си мислех, че ще върви добре, майче, наистина си

мислех, когато говореше така хубаво за мен. Така и фабриката за мрежи ми се виждаше по-хубава и не ми беше много тежко да разнасям шпулите от машина на машина. Бях щастлив с нея и мислех, че и тя е щастлива с мен. В началото се грижеше за мен дори повече, отколкото преди женитбата ни. А когато се връщах вечер, говореше за политика, за книги и за разни други неща, казваше, че светът бил създаден за такива като мен, че трябвало ние да управляваме, да не го оставяме на шайка хищни капиталистически копелета, които не знаели нищо друго, освен да бърборят като деца и никога не правели нещо полезно за другите.

Но да ти кажа право, майче, вечер след цял ден тежка работа бях премного уморен, за да бистря политика. А тя започваше да разпитва и стана сприхава, щом разбра, че не мога да отговарям на това, което иска да знае. За какво ли не питаше: как съм раснал, за баща ми, за съседите, но аз никога не можах да ѝ разкажа достатъчно за това, което я интересуваше, и така започнахме да се посдърпваме. В началото ми приготвяше закуска и обяд, когато се приберях, имаше винаги хубав топъл чай и чисти дрехи за преобличане. Но после поиска да се къпя всяка вечер и тогава пак се посдърпвахме, защото бях премного уморен да се къпя, а често дори капнал — така че просто не ми се преобличаше. Искаше ми се да си поседя в работните дрехи, да послушам радио и да почета вестника спокойно. Веднъж, когато четях вестник, тя побесня, загдето не съм откъсвал поглед от резултатите на мачовете, и подпали края на вестника с клечка кибрит, а пък аз не го усетих, докато пламъците почти не лизнаха лицето ми. Страшно се изплаших, честна дума, защото тогава все още мислех, че сме щастливи. Тя го обърна на шега и после излезе да ми купи друг вестник, а пък аз повярвах, че всичко е наред и че ми е изиграла само лоша шега. Но наскоро след това, когато слушах конните състезания по радиото, тя каза, че не може да търпи шума, че трябва да слушам нещо по-добро, измъкна щекера и не го включи отново.

Да, в началото беше много добра с мен. Признавам ѝ го. Беше също като тебе, майче, после ѝ омръзна и започна да чете по цял ден. Когато се връщах смъртно уморен за чая, на масата нямаше нищо — само цигари и бонбони. В началото беше много нежна, но после започна да се подиграва и казваше, че не може да ме понася. „Ето го

благородния дивак!“ — викаше тя, когато влезех, и още други дълги думи, които не разбирах.

„Къде е чаят ми?“ — я запитвах аз. „Пригответи си го сам!“ — отвърщаше тя. А един ден, когато си взех едно от нейните тофи^[2], запрати машата по мен. Казах ѝ, че съм гладен, но тя ми отговори точно така: „Щом си гладен, долази под масата до мен и ще ти дам нещичко“. Честна дума, майче, не мога ти каза и половината от станалото, защото не ще искаш да го чуеш.

Ами, помислих аз и си представих ясно как грамадната жена предвкусва това удоволствие.

— Кажи си всичко, момчето ми — каза тя, — кажи, да ти олекне. Вижда се, че ти е дошло много.

— А с какви имена ме наричаше, майче! Косите, ми настръхваха! Никога не бях мислил, че е такава, скоро обаче го открих. Често седеше пред огъня без всякаква дреха, а когато ѝ казвах да се облече, защото някой съсед може да почука, отвърщаше, че само си топлела средството за препитание, заради което получавала храна от благородния дивак. А после започваше така да се смее, че просто се страхувах да мръдна. Станеше ли такава, трябваше да излизам, защото иначе ме замерваше с нещо и можеше да направи пакост. Не зная къде е сега. Прибра си нещата и каза, че не искала никога да ме види отново — в канала да се удавя, пак не я засягало. Много крещеше, че ще заmine за Лондон, за да опита истинския живот, и мисля, че е отишла там. Имаше четири лири, десет шилинга и три пенса в купата за сладко на кухненската полица. И те изчезнаха заедно с нея. Сега нищо не разбирам, майче, и не зная какво да правя. Бих искал да живея отново при теб, ако ме приемеш. Ще ти плащам редовно по две лири седмично за наем и ще се грижа за тебе. Не мога да живея повече така, не мога да издържам. Сигурно никога не ще напусна къщата ни след онзи ужас. Ако искаш да се върна, майче, аз ще съм много щастлив. Ще работя здравата за тебе, обещавам ти. Не ще имаш вече тревоги. Край тебе ще се оправя и ще ти се отплатя поне малко, загдето си се борила да ме отгледаш. Онзи ден чух във фабриката, че щели да ме повишават с десет шилинга. Ако ме приемеш, ще направя вноска за ново радио. Приеми ме, майче, защото, вярвай ми, много изстрадах.

А тя така го целуна, че едва не припаднах. После слязох от наблюдателния си пост.

Джим Скарфидейл, старият бозайник, наистина остана. Никога преди не се бе чувствал така щастлив, както когато старата му позволи да остане. А пък ако някой се опитаеше да му каже, че е смахнат лигльо, загдето не си вземе четката и бръснача и не се махне, той се кълнеше, че няма вече никакви тревоги. И аз се опитах да му го кажа, но сигурно ме взе за по-луд и от себе си. Майка му си мислеше, че за добро се е прибрал при нея. Така мислехме и ние, но сме били много далеч, от истината. Само слепец не можеше да види, че това не беше вече Джим отпреди женитбата. Стана замислен, никому не продумваше и дори „майчето“ не можеше да изкопчи от него къде се губи всяка вечер. Лицето му затлъстя и побеля, а рядката му пепеляворуса коса толкова окапа, че след шест месеца той почти олися. Дори луничките му някак избледняха. Имаше обичай да се промъква в къщи към полунощ, все едно дали беше зима или лете и никой никога не разбра откъде се връщаше. А пък ако някой му викнеше уж на шега: „Хей, Джим, къде си бил?“ — той се правеше, че нищо не е чул.

Трябва да бяха минали няколко години, когато през една лунна нощ в двора ни дойде едно фанте. Видях го през прозореца на спалнята. Полицаят зави зад ъгъла, а пък аз се смъкнах от прозореца, преди да ме съзре.

— Сега те спипаха — си казах аз, — гдето измъкна ламарината от оная празна къща на улица „Бъкингам“. Трябваше да мислиш повече, шашав нехранимайко (бях си глътнал езика от страх, макар, че сега не разбирам защо). И отгоре на всичко получи три шилинга и шест пенса за тях от Куки. Винаги съм ти казвал, че ще свършиш в Борстал! Ето и фантето иде да те прибере!

Когато подмина къщата ни, още си мислех, че е сбъркал номерата, и всеки миг чаках да се върне. Но не, той търсеше Скарфидейлови. А когато чух чукането на вратата им и разбрах, че този път не е дошъл за мене, изпитах най-голямото щастие в живота си. „Никога вече! — пеех си аз. — Никога вече!“ — щастлив, че се откачих. Нека си държат проклетата тенекия!

Майката на Джим изпищя още щом чу името си.

Дори от къщи можех да я чувам:

— Не е умрял и не е прегазен, нали?

После нищо повече не чух. Но след малко тя мина по двора заедно с фантето. Видях лицето ѝ под крушката. Приличаше на

издялано от гранит. Струваше ми се, че ще падне и умре само ако ѝ прошепнеш една дума. Фантето трябваше да я води под ръка.

На сутринта всичко излезе наяве — най-голямото чудо на нашия двор. Прибирали са момчета за кражба чрез взлом, за дезертьорство, подпалване на сгради, за ругатни, пиянство, нападение над стари жени, неизплащане на издръжки, неизплащане на големи вноски за радиоапарати и перални машини, вече препродадени, за браконьерство, злоупотреба, отмъкване на чужди коли, опит за самоубийство, опит за убийство, за оскърбяване чрез действие, джебчийство, ограбване на магазини, измама, фалшифициране на монети, отлъчване от работа, побой и какви ли не още незначителни шегички. Но Джим Скарфидейл извърши нещо, за което не бях чувал дотогава, което не бе ставало поне в нашия двор.

Вършил го месеци наред. Вземал автобуса и кръстосвал града, отивал там, където никой не го познавал. Из тъмните, стари улички причаквал притаен край някоя кръчма момиченца по на десет, единадесет години, които отивали да купят за таткото по пинт бира. Бозайникът Джим се нахвърлял върху им от тъмното си скривалище до някое пусто място, изплашвал ги до смърт и започвал с тях мръсната си игра. Не мога да разбера защо го е правел, не мога и не мога, но е истина и тъкмо заради това го прибраха. Вършил го толкова често, че някой сигурно ще му е погостил капан и една черна нощ го спипали и тикнали на топло за осемнадесет месеца. Да бяхте чули какво му начете съдията! Обзалагам се, че клетият глупак не знаеше накъде да гледа, макар че и някои съдии, според мене, са вършили същото, ако не дори и по-лошо.

— Трябва да ти отнемем свободата. Не само за доброто на малките момичета, но и за твое добро. Хората трябва да бъдат предпазени от такива като тебе, мръсна измет!

След това вече никога не го видяхме в нашия двор, защото, докато да го пуснат, майка му нае къща и намери нова работа в Дерби, за да се заселят там, където никой не ги познаваше. Така мисля аз. Доколкото си спомням, Джим беше единственият момък от нашия двор, за когото писаха нашироко *всички* вестници. Никой не бе предполагал, че той може да се прочуе така, но аз считам, че е празна работа да се прочуе човек с такова нещо.

Ето защо мисля, че никой не бива да се държи за полата на майка си толкова дълго, колкото Джим, защото и той може да тръгне по неговия път. И затова в училище все гледам онзи атлас под чина си, вместо да решавам задачи (нагоре през Дербишаир за Манчестър, после още по-нагоре до Глазгоу през Единбург и пак надолу до Лондон, за да зърна по пътя си мама и тате. Мразя да решавам задачи, особено когато си помисля, че и без тях вече мога да познавам всичките пари, които бих прибрал от всеки газомер.

---

[1] Ирландско задушено — задушено овче месо с лук и картофи. Б.пр. ↑

[2] Тофи — бонбон, приготвен от масло и захар. Б.пр. ↑

УПАДЪКЪТ И ЗАЛЕЗЪТ НА ФРАНКИ БЪЛЪР

Седя в стаята, наречена мой кабинет, на първия етаж на една разнебитена къща в Майорка и погледът ми се плъзга по рафтовете с книги. Редици и редици цветни подвързии, които създават самобитна особена атмосфера не само в стаята, но и в цялото жилище. Може да отгатваш мислите на редките посетители, които четат скришом заглавията, докато отпиват от чашите.

„Старогръцки речник. Омир в оригинал. Знае старогръцки! (Грешка, тези книги принадлежат на моя зет.) Шекспир, Златния клон, една библия с хартиени лентички, които се подават измежду страниците. Той даже я чете! Еврипид и останалите, и дузина раздърпани пътеводители. Какво смешно хрумване да ги събира! Пруст, всичките му дванадесет тома! Никога не можах да пребродя този лес. (Нито пък аз.) Достоевски. Небеса, той още ли е на мода!“

И така нататък; и така нататък. Заглавия, които са станали част от мене, листак, израснал да прикрие голия ствол на моята действителна личност; такъв какъвто бях някога, преди да видя тези книги или по-точно изобщо някаква книга. Често ми се иска да ги изтръгна една по една от себе си, да изкореня тяхната сянка от устата и сърцето си, да ги изрежа без остатък със скалпел от моя превърнат в джунгла мозък. Невъзможно. Не можете да навиете обратно часовника, който седи на мраморната поставка и се хили. Не можете дори да разбиете лицето му и да го забравите.

Вчера посетихме дома на един приятел, който живее навътре в долината, далеч от градския шум. Седях на терасата под едно дърво с полузрели мушмули, бях притворил очи и облегнах глава на гърба на шезлонга, а ръцете ми все още пазеха дъха на крадени портокали, когато чух вик на кукувица, долитащ от боровата гора на планинския склон.

Кукувицата свърши това, което скалпелът на хирурга не би могъл да свърши. Бях тласнат далеч назад през годините, във времето на

моята първична неподправеност — без книгите и без знанието, което се предполага, че съм добил от тях. Бях приземен внезапно зад видимите хоризонти на миналото от тихия, отсечен, ясен вик на кукувицата и пренесен отново в царството на Франки Бълър.

Намирахме се в боева готовност; бях боец от неговата армия, с бъзова пръчка на рамо и джобове, пълни с гладки, плоски, грижливо отбрани камъни, които порят леко и бързо въздуха и разбиват челата на неприятеля. Евтините ми обуца с гумени подметки бяха целите цъфнали и сигурно дъното на панталоните ми е било закърпено, а чорапите — с дупки, защото си спомням, че чак до четиринадесетгодишната ми възраст беше все така.

Проверката показва, че единадесет бойци са налице, а Франки беше истински стотник с релса на рамо, дълга шест фута и заострена на края като връх на копие и с ръждив капак от кофа за смет като щит. За да увеличи броя ни в очите на неприятеля, той ни караше да маршируваме през полето оттатък моста по двама, защото беше добър тактик, предвождал кварталните войски, откакто бе навършил петнадесет години.

По онова време трябва да е бил между двадесет, двадесет и пет години. Никой не знаеше това със сигурност, а Франки най-малко от всички. Навярно родителите му са имали съображение да пазят възрастта му в строга тайна. Когато го питахме на колко е години, той ни отговаряше със съвсем невероятното число. „Сто петдесет и осем“. Този отговор биваше логично последван от друг въпрос: „Тогава кога напусна училище?“ Понякога отговаряше презрително: „Никога не съм ходил на училище“. Друг път казваше с надменна усмивка: „Не го напуснах, избягах“.

Аз носех къси панталони, той — дълги. Ето защо ми е невъзможно да кажа колко фута и инча беше висок. Приличаше на великан. Имаше сиви очи, тъмна коса и правилни черти и би изглеждал доста приятен, ако не беше порочният израз на предпубертетна неустойчивост, стаен в очите и по гънките на ниското му чело. В тяло и по физическа сила той беше напълно развит мъж.

Ние, строеваците, му дадохме автоматично чин генерал, но той настояваше да му казваме старши сержант, защото баща му бил старши сержант в Първата световна война. „Тате е бил раняван във

войната — съобщаваше ни при всяка среща той. — Получил е орден и умствено разстройство. И понеже бил умствено разстроен, затова и аз съм такъв.“

Той беше доволен и горд, че е „такъв“, защото това значеше, че може да не работи по цял ден във фабриката, за да печели прехраната си както другите мъже на неговата възраст. Предпочиташе да предвожда бандата на дванадесетгодишните от нашата улица в битките срещу дванадесетгодишните от другия квартал. Нашата улица се състоеше от изкривена редица вехти, долепени една до друга къщички в края на града, докато кварталът на неприятеля беше новозастроен участък с три дълги улици, които ни бяха обкръжили и оставили само педя земя, където да препускаме лудешки, няколко ниви и наемни градини. Това беше достатъчно, за да им имаме завинаги зъб. В новия квартал живееха сега хора от бордеите в центъра на града, така че нашите неприятели не бяха по-малко свирепи от нас, само че си нямаха двадесетгодишен малоумен юначага като Франки, който да ги предвожда в битките. Обитателите на жилищните блокове не бяха изоставили навиците си от бордеите, затова кварталът стана известен в нашата улица като „Содом“.

— Ще нападнем Содом — каза Франки, когато се строихме. Той не знаеше връзката на името със Содом и Гомор от библията и мислеше, че кварталът е назован официално така от градския съвет.

И ние тръгнахме по двама и по трима надолу по улицата и се разпределихме на моста над река Лин. Франки ни заповядваше винаги да обграждаме попадналите на пътя ни деца и ако те не се присъединяваха с готовност към нас, той постъпваше по един от следните, три начина. Първо: връзваше ги с въже и ги насилваше да вървят с нас; второ: заплашваше ги с измъчване дотогава, докато не се съгласяха да ни придружат доброволно; трето: биеше ги по главата със своята огромна лапа и ги пускаше да си вървят в къщи — разплакани или ругаещи Франки, но от безопасно разстояние. Бях принуден да вляза в бандата по параграф номер две и бях останал в нея поради многообещаващите изгледи за весели игри и приключения. Баща ми казваше често: „Ако те видя да скиташ с оня смахнат Франки Бълър, ще ти откъсна ушите!“

Макар че Франки се разправяше често с полицията, не можеше да бъде наречен точно „малолетен престъпник“, и то не заради

неговата възраст. Редовно представителите на закона го заплашваха, че ще го изпатят в Борстал, обаче неговите деяния му донесоха само безспорната слава на „досаден пакостник“, а това го запази от хищните ръце на подобни учреждения. Баща му имаше военноинвалидна пенсия заради раняванията през войната, а майка му работеше в тютюневата фабрика. С този общ доход тримата живееха очевидно по-добре от всички нас, чиито бащи бяха почти винаги прикрепени към Бюрото за подпомагане на безработните. Обстоятелството, че Франки беше единствено дете в среда, където някои семейства имаха по половин дузина дечурлига, се дължеше според слуха на това, че когато баща му го видял след раждането, решил да не рискува с второ дете. Други шушукаха, че причината била в естеството на раните на господин Бълър.

Питахме често Франки, когато, насядали край лагерния огън в гората, печяхме след победа крадени картофи, какво ще прави, когато започне Втората световна война.

— Ще постъпя във войската — отговаряше безучастно той.

— Къде, Франки? — запитваше почтително някой, защото възрастта и силата на Франки имаха за нас по-голяма стойност, отколкото фактът, че знаехме малко да четем и пишем.

Франки отговаряше, като замеряше питащия с някой къс дърво. Душа даваше за целене и рядко не улучваше нечие рамо или гърди.

— Длъжен си да казваш „господине“! — ревеше той и ръцете му трепереха от справедлив гняв. — Махай се и остани на пост край гората за наказание! — Удареният нарушител се промъкваше през храстите, стиснал тоягата и камъните си.

— Къде ще постъпите, господине? — питаше друг, по-хитър редник.

Подобно уважение го правеше по-любезен.

— При Шеруудските стрелци. Това е полкът, където е служил тате. Получил орден във Франция, загдето убил шейсе и трима шваби за един ден. Бил в окопа и... — И Франки, който беше гледал филмите „На Западния фронт нищо ново“ и „Животът на един бенгалски улан“, представяше това с голям реализъм — ... седял зад картечницата си. На разсъмване швабите се подали, тате ги видял и започнал да стреля. Те прииждали, но старецът продължавал да ги коси, та-та-та-та-та-та! — дори след като всичките му другари били убити! И моят старец

бил ударен с куршум, но не напуснал картечницата си и швабите падали край него като мухи, а когато останалите шеруудци се притекли на помощ и отблъснали швабите, той преброил шейсе и три трупа пред картечницата си. Затова му дали орден и го върнали в Англия.

Франки ни оглеждаше, както седяхме в полукръг:

— Как е, а? — запитваше свирепо, като че ли сам той беше героят, а ние оспорвахме това. — Добре — казваше той, когато изразявахме очаквания възторг от подвизите на баща му, и ни нареждаше — Хайде сега за дърва — да не изгасне огънят!

Франки се интересуваеше страстно от войната. Често пуцаше едно пени в ръката ми и ме караше да купувам „Ивнинг пост“, за да му чета последните военни бюлетини от Китай, Абисиния или Испания. Подпрян до стената на тяхната къща, вперил сивите си очи в отсрещните покриви, той казваше, когато спирах, за да си поема дъх! „Хайде, Алън, почети ми още мъничко! Прочети пак онова нещо за Мадрид!“

Франки беше великан, смелчага, който ни строяваше и нареждаше на позиция в трапчинките на полето пред железопътния насип, прикриващ набезите ни към улиците на Содом. Чакахме по час, дванайсетина момчета, прилепили лица към земята, стиснали тояги, и внимаващи да не тракат с камъните в джобовете. Мръднеше ли някой, Франки прошепваше заплашително: „Мръдне ли друг, ще го смажа със сопата!“

Бяхме на триста ярда от насипа. Тревата под нас беше гладка и свежа, Франки лапаше по цели шепи и я дъвчеше, като ни уговаряше да не правим така, защото била по-отровна от кучешкото грозде. Можела да ни умъртви само за пет секунди, ако сме хапнали от нея — продължаваше той, — но за него била безвредна, защото той бил неуязвим за всякакви отрови. В него имало някаква магия, която го пазела от смъртта, той бил знахар, и на всеки, който не бил такъв, тревата изгаряла вътрешностите.

Един бърз влак излезе от гарата, набра скорост на завоя и закри розовите стрехи на „Содом“, а ние вдигнахме глави от тревата и преброихме вагоните. Тогава съзряхме нашите неприятели, няколко фигури, застанали на железопътната линия, да размахват тояги и хвърлят с весело ожесточение камъни във вира под склона.

— Бандата от „Содом“! — прошепнахме ние.

— Тихо! — изсъска Франки. — Колко виждаш?
— Не мога да ги преброя.
— Осем.
— Идат още.
— Представете си, че са германци! — каза Франки.

Те слязоха по склона и един по един се прехвърлиха на нашата страна на линията. Докато бяха на насипа, крещяха и си подвикваха, но стигнали полето, тръгнаха вкупом почти безшумно. Изброих девет и после още неколцина, които смело прекосяваха железопътната линия. Спомних си, че сме единадесет и докато чаках знака за нападение, непрекъснато си повтарях: „Сега ще започне. Наистина ще започне!“

Франки измърмори последните си нареждания: „Вашата група наляво, другата — надясно. А ние тръгваме напред. Искам да ги обградим.“ Единствената военна победа, която признаваше, беше обграждане и плен.

Той скочи на крака, размахал желязно копие и щит. Надигнахме се с него, разгънати във верига. Напредвахме бавно, като хвърляхме камъни, колкото смогваха ръцете ни, право в обръча на неприятелската банда.

Стана истинска схватка. Понеже нямаха Давид срещу нашия Голиат, те запратиха безрезултатно няколко камъка, запрескачаха безредно оградите и хукнаха нагоре по склона към релсите. Няколко неприятели бяха улучени.

— Пленници! — крещеше Франки, но в последния момент те побягнаха, и се измъкнаха. В продължение на няколко минути между полето и насипа летяха камъни. И нашите два фланга не можаха да се придвижат напред и да ги обкръжат. Застанали на линията, неприятелите тържествуваха, защото имаха богат запас от специално насипаните между релсите камъни, докато ние газехме трева, без изгледи да намерим нови амуниции, когато джобовете ни се изпразнеха. Ако се организираха и върнеха отново срещу нас, трябваше да отстъпим половин миля, преди да намерим камъни при моста.

Франки за миг схвана това. В същото тактическо положение бяхме изпадали и преди. Този път някои от нас бяха улучени. Неколцина отстъпиха. Едного удариха по окото. От главата ми струеше кръв. Но в момента аз не обръщах внимание на това. От кръвта и

слабата болка се страхувах много по-малко, отколкото от хубавия бой, който щяха да ми теглят у дома месестите юмруци на баща ми, загдето съм се сражавал. („Пак си бил с този Франки Бълър, а? — Прас! — Какво ти казах? Да не се мъкнеш с него, нали? — Прас! — А ти не правиш, каквото ти казвам. — Прас! — Ще се мъкнеш с Франки Бълър, докато и ти станеш извезан като него, а? — Прас! Прас!“)

Бяхме разколебани. Джобовете ми вече бяха леки, почти празни. Ръцете ме боляха от замерване.

— Да нападнем ли, момчета? — извика Франки.

За неговите думи имаше само един отговор. Бихме го последвали дори и в пъкъла. Може би той ни вкарваше в такива безизходни положения, при които нямаше отстъпление, само заради острите изживявания при една славна победа или поражение.

— Тъй вярно! — викнахме в един глас всички.

— Тогава напред! — ревна с цяло гърло той. — *Атака!*

Дългите му крака го отнесоха през стоте метра за няколко секунди и той вече се катереше към релсите. Камъните на содомци тракаха и звънтяха по щита му. Тъй като няхаме символичното копие и капак от кофа за смет, отредени за вождовете, ние напредвахме бавно, като целехме с последните си камъни бандата горе на насипа.

Докато се прехвърляхме през оградите вляво и вдясно от Франки, той изкачи вече наполовина насипа, и беше на няколко ярда от неприятеля. Призоваваше непрекъснато двата фланга да побързат и обкръжат враговете и размахваше своя опасен железен прът, дълъг като копие, пред самите им лица. Докато в началото изоставахме, сега внезапно изнесохме двата фланга напред и стигнахме железопътната линия на един дъх, за да попълним запаса си от амуниции, а в това време Франки напредваше от центъра.

Те не удържаха и побягнаха надолу по другия склон към улиците на „Содом“, където се пръснаха под защитата на редиците розови къщи, чиито врати бяха вече изподраскани и олющени. Мълвеше се, че държали въглищата си в баните (ние тайничко им завиждахме за просторния удобен килер, така близо до кухнята) и опъвали браконьерски мрежи в задните дворове.

Когато жените от нашата улица не знаеха вече какво ужасно име да измислят за Франки Бълър, загдето въвлича децата им в побоища, от

които се връщат с насинени очи, скъсани дрехи и разбити глави, те го нарекоха „Зулус“, но Франки прие това прозвище като възхвала, защото го считаше за синоним на безразсъдна смелост. „Какво търчиш само с този кръвожаден Зулус?“ — питаха майките синовете си и деряха вехтите ризи на бащите за превръзки или за кръпки. И веднага, като след заклинание се появяваше Франки, диво същество, размахало копие и капак от кофа за смет, разскачало се, преди да поведе бандата си в бой. Когато вземахме пленници, той ги връзваше за някое дърво или кол на ограда и нареждаше на бандата си да играе бойни танци около тях. След изпълнението, в което понякога и той участваше в пълно снаряжение, Франки заповядваше да се запали огън близо до пленниците и изреваваше, че сега ще ги мъчи до смърт. Веднъж стигна така близо до изпълнението на заплахите си, че един от нас изтича да викне баща му, за да се справи със сина си и освободи пленниците. По стъпалата на моста слезе господин Бълър с други двама, единият от които беше баща ми. Прекосиха бързо полето — късият, набит, черновежд Крис и плешивият Бълър с мустаци на морж. Но онзи, който бе дал тревогата, се промъкна назад в лагера на Франки и го предупреди, така че, когато тримата мъже пристигнаха, готови да пипнат Франки и да го отведат в къщи, те не намериха нищо друго освен набързо изгасения огън и двама изплашени, но недокоснати пленници, все още вързани за едно дърво.

Истината е, че с приближаването на войната терористичните действия на Франки се умножиха, макар че много от тях минаваха незабелязано поради тревожната и натегната атмосфера през онова лято. Той често водеше своята банда в наеманите от хората градини, разбиваше бараките им и с енергията на неуравновесен човек пръскаше сечивата и семената из градината, минаваше с резачката за трева по салатите и магданоза и оставяше след себе си диря от накъсани, разпилени хризантеми. Любимият му спорт беше да застане пред някоя от бараките и да хвърля копието си по нея с такава сила, че железното острие пробиваше тънкото дърво.

Отдавна бяхме свикнали с факта да притежаваме противогазови маски. Един ден Франки ни поведе на акция през полето с противогазови маски на лицата — бе се заклел, че бялото облаче над нас е пълно с отровен газ, пуснат от окопите на германците отсреща — и в боя маските така пострадаха, че всички ние, преди да си отидем,

тържествено ги хвърлихме в огъня, като предпочетохме да заявим, че сме ги загубили, отколкото да покажем жалките им останки.

Толкова много прозорци се изпочупиха, толкова кофи със смет се обърнаха, пукнаха се толкова велосипедни гуми, разбиха се толкова голямо число глави — равносметка на Пировите победи при набезите на бандата (сякаш Франки бе започнал неочаквано да губи своя военен гений), че за него стана опасно да се движи по нашата улица. Натъпкал с тютюн една от старите лули на баща си (тютюн, който ние му събирахме от угарки), той тръгваше по средата на улицата, но внезапно от някой двор изскачаше разярена жена, втурваше се с прът за пране в ръка и започваше бясно да го налага:

— Видях те снощи, като изсипа кофата ми, мръсен Зулус, ти одъртял, шантав хлапак! На ти сега, на, на!

— Не съм аз, госпожа! Кълна се в бога, не съм аз! — отричаше с вик той и бягаше, обхванал с две ръце главата си, за да се предпази от ударите.

— Само ела пак край къщата ми! — крещеше след него тя, — ще те укротя с някоя кофа студена вода; да не съм аз, ако не го направя!

Отдалечил се, той се обръщаше назад, объркан, разгневен, кипнал от негодувание. Започваше да крещи най-страшните ругатни, които знаеше, после изчезваше в дома си, като трясваше вратата след себе си.

Не само избухването на Втората световна война причини залеза на Франки. Той настъпи отчасти и затова, защото в натурата му имаше една романтична страна, която се прояви по-различно от играта му на война. Често през късните летни следобеди Франки застава в началото на нашата улица и чакаше да излязат момичетата от тютюневата фабрика. Там работеха две хиляди и около една четвърт минаваха край него, прибирайки се в къщи за чая.

Повечето пъти беше сам, с черни кадифени панталони, кърпено сако и риза без яка от баща си. И ако някой по-голям от бандата му правеше компания, това никак не спъваше неговото своеобразно ухажване. На нашата улица никой не свиреше толкова силно с уста като него. И това му изкуство ставаше много мелодично, когато момичетата минаваха заловени за ръце по две и по три.

— Хей, гълъбче! — се провикваше Франки. — Как си?

Свиване на рамене, тръскане на глава, смях или рязък отговор.

— Мога ли да те разходя довечера? — викаше и се смееше гръмко той. — Искаш ли да те вода на кино?

Някое момиче прекосяваше понякога улицата, за да го избегне, но ставаше прицел на най-много закачки.

— Хей, красавице, да дойда ли някога на среща?

Отговорите летяха, украсени с много смях:

— Ще ти струва пет лири!

— Ти си луд, гълъбче, ти ми си съвсем извезан!

— Да се срещнем на Главната в осем! Не забравяй да дойдеш, защото ще чакам!

Беше неговият велик час за развлечение на зрял мъж. Той вършеше това, което му диктуваше възрастта, като подражаваше, макар и с преувеличения, на всички двадесетгодишни от квартала.

Завършекът на тези изключителни ухажвания се осъществяваше сред блатните тръстики в мочурливата ивица между реката Лин и железопътната линия, където Франки водеше рядко своята банда. Там се промъкваше (някое от ухажваните момичета го придружаваше само като мъглив образ в главата му) по потайни пътеки, за да лови попови лъжички, а после лягаше някъде на скрито, където никой не можеше да го види — самозван владетел на върби, бъз и крайпътни дъбове. От такава разходка се връщаше бледен, с изплъзващия се поглед на виновен и с приятни спомени.

Всяка вечер през цялото лято той стоеше на ъгъла на улицата, в началото с мнозина от бандата, но по-късно сам, защото закачките му към момичетата от фабриката не бяха вече така невинни. И затова веднъж привечер пристигна един полицаи и го махна завинаги от ъгъла на улицата. През тези месеци стотици натоварени камиони пътуваха всеки ден досам мочура и изсипваха баластра, докато тайните скривалища на Франки бяха съвсем заличени, а над тях легнаха здравите основи на друг клон от тютюневата фабрика.

В онази неделна сутрин, когато майка ми и баща ми слушаха от сърцевидния високоговорител на нашето радио меланхоличния глас на Чембърлейн и поклащаха глави, аз срещнах Франки на улицата.

Попитах го какво ще прави сега, когато вече е обявена войната, защото предполагах, че поради годността му за военна служба ще бъде повикан заедно с останалия народ. Изглеждаше вял и тъжен, но

помислих, че е заради войната, помислих, че е маската на благопристойна сериозност, която трябваше да има всяко лице, макар и да не я чувствах върху своето. Забелязах също, че когато заговори, той пелтечеше. Седна на тротоара и опря гръб на стената на някаква къща, като долавяше инстинктивно, че днес никой не ще го гони с прът за пране.

— Ще чакам повиквателна — отговори той — и ще постъпя при Шеруудските стрелци.

— Ако викнеха мене, бих отишъл във флотата — обявих аз, след като той не продължи с епизод от подвизите на баща си през миналата война.

— Армията е единственото място, където трябва да се постъпи, Алън — каза той, като ставаше и вадеше лулата си.

Усмихна се внезапно. Вялостта му изчезна.

— Чуй какво ще ти кажа. Следобед ще съберем бандата и ще отидем на маневри зад новия мост. Трябва добре да ви подготвя сега, когато има вече война. Ще се поупражним. А може да срещнем и някой от содомската сган.

Докато марширувахме през онзи следобед, Франки изложи своя план за нашето бъдеще. Когато наближим шестнадесет години и ако войната все още продължава, а непременно ще е така, защото германците са жилави — неговият старец му го казал, но в края на краищата няма да спечелят, защото офицерите им хвърлят в атака винаги най-напред войниците, — той ще ни заведе в града и ще ни запише всички едновременно в пункта за новобранци. А самият Франки ще ни стане взводен командир.

Идеята беше чудесна. Всички вдигнаха ръце.

Полето се простираше зад новия мост. Застанахме един до друг на парапета, загледани мълчаливо в най-новото доказателство за растежа на града. Пасбищата и наемните площи сега бяха отрязани от откритото поле с един булевард, изникнал от новите къщи на Содом, по който летяха вече коли и общински двуетажни автобуси.

Содомската сган не се виждаше и Франки заповяда на трима от нас да изчезнат из канавките и падините, а останалите от бандата да ги търсят и открият. Следващата точка от програмата за тренировка беше стрелба. Мишената — консервена кутия, поставена на един дънер, замервахме с камъни от петдесет ярда, докато я съборим. След уроците

по фехтовка и свободна борба на железопътната линия се появиха шестима от бандата на „Содом“ и след бърза, брутална схватка, бяха задържани като пленници. Франки не желаше нито да ги задържи, нито да им направи зло. Пусна ги, след като ги накара да положат клетва за вярност на Шеруудските стрелци.

В седем часа се наредихме по двама, за да се върнем под строй. Някой възропта, че ще закъснеем за чая у дома, и за първи път Франки отстъпи пред нещо, което помня, че взех за неподчинение. Той изслуша оплакването и реши да избърза, като съкрати пътя ни и ни поведе през едно разклонение на железопътната линия към каменовъглената мина. Фабриците и запуснатите пътища по хълма придобиха цвета на тъмна охра — сякаш през нощта щеше да се развихри буря, а облаците над града бяха розови и създаваха измамно впечатление на дълбока тишина. Тя ни караше да изпитваме особено чувство на беззащитност, сякаш железничарят в далечната сигнална будка можеше да ни види и да чуе всяка дума, която си разменяхме.

Един по един прехвърляхме телената ограда, а Франки, свит в храсталака, ни съобщаваше кога, според него, няма опасност. Той ни отправяше един след друг и ние скачахме по шестте линии, привели гръб, сякаш минавахме край картечно гнездо. Между последната линия и оградата имаше препятствие — бракуван вагон, който служеше като работилница за поправки и склад на инструменти. Франки ни бе уверил, че вътре няма никой, но когато всички прескочихме железопътните линии, а някои тичаха вече по полето към пътя, аз се огледах и видях, че един железничар излиза от вагона и спира Франки, тръгнал към оградата.

Не чувах отделни думи, само приглушени звуци и препирня. Останах между върбите и започнах да наблюдавам как железничарят бута Франки по гърдите с показалеца си, сякаш го поучава нещо не на шега. Изведнъж Франки размаха ръце, като че ли не можеше да понесе да бъде възпиран така, и то сигурно пред очите на цялата си банда, спряла в полето.

В един миг аз ясно го видях да измъква бирено шише от джоба на дрехата си и да удря железничаря по главата. В необикновената тишина чух трясъка от удара и вика, пълен с изненада, гняв и болка. Франки се обърна и побягна към мене, прескачайки като зебра оградата. Когато се изравнихме, той ме забеляза и извика диво:

— Бягай, Алън, бягай! Той си го търсеше, той си го търсеше!
И ние избягахме.

На следващия ден моите братя, сестри и аз бяхме натоварени на общинските камиони и откарани в Уърксън. Бяхме евакуирани заедно с оскъдната ни собственост, натъпкана в книжни торби, далеч от очакваните бомби, с повечето деца от града. С един удар на съдбата бандата на Франки бе изтръгната от ръцете му, а самият той отведен в полицията, загдето беше ударил железничаря с бутилката по главата. Обвиниха го и като закононарушител.

Започването на войната съвпадна може би с края на така нареченото юношество на Франки, въпреки че и по-късно в държането му често имаше следи от него. Все още ходеше например от единия до другия край на града, даже през димна завеса или при затъмнение, с надеждата да открие някое кино с интересен каубойски филм.

Не бях срещал Франки две години. Един ден видях някакъв мъж да блъска ръчна количка по старата улица, където не живеехме вече. Мъжът беше Франки, а количката беше натоварена със снопчета подпалки, каквито домакините нареждат над смачкания вестник, за да си подпалят сутрин огъня. Не намерихме много общи теми за разговор. С държането си към мен Франки оронваше сякаш собственото си достойнство — като че ли се стесняваше да го видят, че разговаря с хлапак, толкова по-малък от него. Това не се прояви открито, но аз го почувствах и понеже бях вече тринадесетгодишен, то ме възмути. Времената бяха решително променени. Не бяхме вече приятели. Помъчих се отново да попадна в атмосферата на старото време и казах:

— Опитал ли се да влезеш в армията, Франки?

Сега разбирам, че това не е било много тактично и сигурно го е засегнало. Тогава не го усетих, но си спомням раздразнението, с което той отговори:

— Какво искаш да кажеш? Аз съм в армията. Постъпих преди година. Старецът също се върна в армията като старши сержант и аз съм в неговата рота.

Разговорът ни свърши набързо. Франки затика количката към съседния двор и започна да разтоварва своите подпалки.

Не бях го срещал повече от десет години. През това време и аз отбивах войниклъка си в Малая и съвсем забравих детските игри с Франки Бълър и организираните битки със содомската банда отгатак новия мост.

Не живеех вече в същия град. Можеше да се каже, мисля, че се бях издигнал над средата си. Бях станал един вид писател, след като необяснимо защо по време на евакуацията и последвалите бомбардировки обикнах четенето.

Идех си в къщи, за да посетя семейството си, и по пътя към шест часа през една зимна вечер чух някой да вика:

— Алън!

Познах веднага гласа. Обърнах се и видях Франки, застанал пред един афиш — опитваше се да го прочете. Беше на около тридесет и пет години. Не ми приличаше вече на великан, който мята копие, а беше висок почти колкото мен, по-слаб, с ясен отпечатък на смирение върху лицето. Видът му беше доста приличен — с шапка и черно палто, с бяло вълнено шалче, прибрано спретнато в палтото. Забелязах върху ревера му зелената лента на орден. Тя потвърждаваше онова, което дочухах за него през последните десет години. От старши сержант в нашата банда той беше станал редник в полка на Хоум Гуард^[1], поточно куриер в ротата на баща си. С желязна каска над ниското потно чело Франки се промъквал с военните съобщения през полето, където познаваше всяко стръкче трева.

Не беше вече мой „командир“ и ние го почувствахме в мига на ръкуването. Търговията на Франки с подпалки беше процъфтяла и сега той обикаляше улиците с кола, карана от пони. Не беше богат, но сам си беше господар. Най-искреният стремеж на нашата класа беше човек да се превърне в свой работодател. Той знаеше, че не е вече предводител на „сродни души“ и докато разговаряхме, сигурно се питаше дали аз не съм станал такъв, което го караше и да се стеснява.

Не бяхме само възмъжали — всеки посвоему — от времето, когато с копие-релса и с щит-капак от кофа за смет, той предвождаше своя батальон в безпощадни битки с камъни; с него се бе случило нещо, което аз не знаех. Произхождахме от една и съща класа, имахме, така да се каже, и еднакво детство — трябваше да има и нещо общо в корените ни, макар че нашият листак, започва да вехне, преди да съзрем цвета и оттенъците му. Помежду ни не се създаде контакт и аз,

притежавайки това, което светът, където навлязох, определя често като „изострена чувствителност“, разбрах, че причината се крие и у Франки, и у мен.

— Как си я карал досега, Франки? — запитах го аз, преминал на нашия си диалект, но с чувството, че нямам право да си служа вече с него.

Той се запъна леко, но това нямаше нищо общо с предишното пелтечене, на което се, подигравахме.

— Добре съм сега. Чувствам се много по-добре след онази година в болницата.

Скришом го огледах бързо, за да забележа окуцял крак, строшена ръка или някакъв белег. За какво друго хората ходят по болници?

— Защо беше там? — запитах аз.

Докато отговаряше, той се запъна още повече. Почувствах, че се колебае; за миг не знаеше какъв тон да избере и най-сетне каза почти гордо и безсъмнено сериозно:

— На шоково лечение. Затова постъпих.

— Защо те лекуваха с шок, Франки? — запитах аз спокойно, като съвсем искрено не проумявах какво ми говореше той, докато в съзнанието ми не проблеснаха всички ужасни подробности на онова, което бе изпитал Франки. Поиска ми се да стана достатъчно властен, за да унищожа тези бели мантии, които бяха покушили объркания свят на Франки, да залича тяхната ненавист и самонадеяност.

Франки вдигна яката си, защото със здрача започваше да вали:

— Та разбираш ли, Алън? — заговори той с едно изражение, в което откривах разумност и покорство. — Скарах се със стареца и после се забравих. Нараних баща си, а той повика полиция. Те домъкнаха един доктор, а докторът каза, че трябва да ида в болница.

Бяха го научили да я нарича „болница“. Преди би изревал със смях:

— Лудница!

— Радвам се, че сега си по-добре — казах аз и в дългата пауза, която последва, разбрах, че въпреки всичко светът на Франки е останал недокоснат, че добросъвестните учени и методични изследователи са успели сигурно да се доберат до него, да го тласнат към бягство, успели са да разрушат физическото тяло, което приютява този свят, но в края на краищата не са имали силата да го погубят

истински. В джунглата има едно кътче, до което скалпелът никога не може да стигне.

Франки искаше да си тръгва. Дъждът го безпокоеше. После, спомнил си изведнъж защо ме бе повикал, той се извърна към афиша с тлъсти черни букви на жълто поле:

— Това за „Савоя“ ли е? — запита той, като посочи с глава към афиша.

— Да — казах аз.

— Забравил съм си очилата, Алън — обясни извиняващо се той. — Можеш ли да го прочетеш и да ми кажеш какво дават тази вечер?

— Разбира се, Франки! — И аз го прочетох — Гари Купър в „Линията Саратога“.

— Дали е добър? — запита той. — Какво мислиш — каубойски ли е или любовен?

Тук можех да му помогна. Питам се какво щеше да предпочете след лечението с шокове, до кой кръг на неговия тъмен, населен с дяволи свят са проникнали искрите на електричеството.

— Гледал съм филма преди — казах аз, — той е нещо като каубойски филм. Свършва с една страхотна железопътна катастрофа.

И тогава разбрах. Мисля, че беше изненадан, загдето му стиснах здраво ръката на сбогуване. Разказът ми за главните събития от филма му подеждуваше като магия. В очите му се появи същия блясък, който бях виждал преди години, когато се изправяше с копие и щит в ръка и изреваваше: „АТАКА!“, като се хвърляше срещу град от камъни и летящи тояги.

— Добре звучи! — каза той. — Това е филм за мене! Ще го гледам.

Нахлупи по-ниско шапката си, загърна добре яката на палтото си и тръгна с развълнувано въображение под проливния дъжд.

— Довиждане, Франк! — извиках аз, когато свърна зад ъгъла. Питам се какво ли щеше да остане от него, когато го излекуват. Щяха ли да успеят да напълнят и изпразнят до дъно огромния подсъзнателен резервоар на неговия затъмнен, омагьосан мозък.

Наблюдавах го. Той пренебрегваше светлините на светофарите. Крачеше напреки през широката, мокра улица, после се втурна след един автобус и успя да скочи на празната платформа.

Улисан в книгите си, оттогава не съм го виждал. Това беше като сбогуване с една голяма част от мен самия — завинаги.

[\[1\]](#) Хоум Гуард — доброволчески граждански отряд, формиран във Великобритания през 1940 година. [↑](#)

Издание:

Алън Силитоу. Самотният бегач на дълго разстояние. Разкази
Второ издание

Редактор: Лилия Рачева

Художник: Галя Георгиева

Художествен редактор: Йова Чолакова

Технически редактор: Петър Стефанов

Коректор: Ана Тодорова

Националност английска. Издателски номер 746.

Дадена за набор 10.XI.1981 г. Подписана за печат на 15.II.1982 г.
Излиза от печат 22.II.1982 г.

Формат 32/84/108. Издателски коли 8,82. Печатни коли 10,50.
Условно издателски коли 9,01.

Цена: подвързия 0,88 лв.; брошура 0,62 лв.

Държавно издателство „Отечество“

Държавна печатница „Д. Найденов“, Велико Търново

The Loneliness of the Long Distance Runner

Pan books ltd, London 1961

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.